

Izhaša vsako soboto — Odgovorni urednik Vlado Vodopivec — Uredništvo: Kopitarjeva ul. 6 — Uprava: Kopitarjeva ul. 2 — Telefon uredništva in uprave: 52-61 do 52-65 — Telefon narodniškega oddelka: 40-30 — Telefon oglašnega oddelka: 36-85 — Številka ček rač. 504-90311-0 — Mesečna naročnina 40 din — Poštni predal št. 42 — Tisk tiskarne »Ljudska pravica«

IZ VSEBINE:

Gorazd Kušej: Nekaj misli za diskusijo o današnjih vprašanjih miru

Dr. France Hočvar: Vloga sodnikov porotnikov v našem sodstvu

Vlado Vodopivec: Problem britanske laburistične stranke

H. S.: Zlato v mednarodni trgovini

M. M.: Ob uvedbi novih gospodarskih ukrepov v Istrskem okrožju

Ing. Vladimir Kincel: Naloge kmetijskih strokovnjakov pri tujavnanju gospodar. računa

Franc Černe: Ali se naša ekonomska znanost razvija?

Jože Žižek: Šest mesecev novega sistema plačevanja v trgovini

Dr. S. Mikuz: Ilustracije Franca Miheliča k Levstikovim »Najdlhojca«

Rafael Ajlec: Ob novih slovenskih skladbah

Ivan Potrč: Prilomba k naši mladinski literaturi

Zaradi govora na proslavi desete obletnice splošnega upora našega ljudstva proti okupatorju, ki je bila 22. julija v Kopru, sem dobil iz Trsta dve pismi: prvo italijansko, drugo slovensko. Prvo mi je poslal nekdo odbor, ki si je nadel ime »Istria libera« (»Svobodna Istra«); drugo mi je poslala tržaška Slovenka, ki je pismo sicer podpisala, pa ne želi, da bi njeno ime objavil.

Dve pismi, dva različna svetova, dve različni mentaliteti, dve različni vzgoji. Nisem kriv, če se je tako primerilo. Prvo pismo je neumno ko noč. Skromno primerja Koper starim grškim Atenam; plaši ljudi za Egidio, t.j. s precej obrabljenim simbolom nepremagljivosti, s tem staromodnim, luskinastim, s kačami obrobjenim plaščem, ki so nekaj z njimi nekateri, sedaj v muzejih dolgočasni se grški bogovi povzročali preplah med sovražniki. Je nacionalistično naduto in prepojeno z nacionalnim in razrednim sovraštvom. Če ne bi poznal italijanskega nacionalizma, bi rekel, da so ga napisali kominformovci.

Drugo pismo je pametno, politično resno. Dasi se ne strinjam z vsemi trditvami v pismu, jih razumem in priznam, da so do neke upravičene. Pismo je prežeto skrbjo za bodočnost slovenskega ljudstva v Trstu, ni pa v njem niti ene same besede, niti ene same misli, o kateri bi mogel kdo trditi, da jo je narekovalo sovrašтво do Italijanskega ljudstva.

Izvelek iz prvega pisma v prevodu: ... Dobro dvignite svoj pogled Vi, ljubljanski minister, dobro pogledajte v obraz ljudi, ki bodo pred Vami: Vsi so podobni Vam, vsi imajo kakor Vi tuj obraz, ki ni ne istrski ne koperski, ne italijanski, če izvzamemo kakega izdajalca... Zaman je siliti proti resnici: Lahko vpijete po balkanski, kar hočete... Egidio je bolj trda od istrskega kamna in jo delata morska sol in vztrajnost njenih sinov (?) še bolj trdo... Če si hočete ohraniti obraz, je najbolje, da odidete! Kdo se ne bi ustrašil takih argumentov, kdo ne bi podlegel taki klovnovski prozi, katero so imeli celo za potrebno objaviti v nekem tržaškem italijanskem dnevniku?

Izvelek iz drugega, slovenskega pisma: ... V Trstu ni nobenega Slovenca, ki bi hotel zopet pod Italijo. Vi razumete zakaj. Dovolj smo trpeli. Nobenega jamstva ni, da bi uživali v Italiji enakopravnost z italijanskim ljudstvom. Tam ni nobene stranke, ki bi se hotela zavzeti za naše narodne in človeške pravice. Poleg tega je Trst tesno povezan z zaledjem. V tržaškem zaledju ni Italijanov, zato Italija tega zaledja ne more zahtevati zase iz narodnih ozirov. Ali se Vam ne zdi, da morajo mesta služiti zaledju in biti zato tudi z njim povezana? Le kako je mogoče, da ni med političnimi voditelji v Italiji nobenega, ki bi to razumel! Ali je to tako težko razumeti? Odrezati Trst zaledju in ga izročiti kateri koli državi, ki tega zaledja nima, bi bil zločin proti

zdravi človeški pameti in proti prebivalstvu mesta in zaledja. Delajte, da ne bi prišlo do takega zločina...

Razlika med prvim in drugim pismom je očitna. Ne gre tu za razliko, da zagovarja prvo pismo priključitev Trsta in Istre Italiji, drugo pa spojitve mesta z zaledjem. Gre za razliko, da v drugem pismu slovenska žena argumentira, in sicer argumentira pametno, v prvem pa italijanski nacionalistični naduteži ponovno izpričujejo svoj sovražnik in svoj do neba segajoči idiotizem.

Tržaški slovenski ženi se zdi čudno, da ni med političnimi voditelji v Italiji nobenega, ki bi bil v stanu pametno misliti, pametno gledati na tržaško vprašanje. Ne vem, kako je s to rečjo. Vse kaže, da je italijanski nacionalizem zagrabil za roke vse italijanske politične voditelje in se ti ne morejo osvoboditi tega prijema. Vse kaže, da je postal danes Trst za vse italijanske politične voditelje mesto, ki bi ga bilo treba ustvariti, če bi ga ne bilo. In si je težko predstavljati, kaj bi počeli italijanski politični voditelji, če bi se jutri tržaško vprašanje rešilo celo tako, kakor si to želijo italijanski nacionalisti. Saj Trst ni simbol italijanskega patriotizma, marveč predmet italijanskega nacionalističnega, sedaj tudi kominformističnega netenja sovraštvu proti socialistični Jugoslaviji in njenim narodom. Trst je simbol italijanskega despartanega nacionalističnega sanjarjenja o pohodu na Balkan. Apetit jim raste od dne do dne. Trst, Koper, Pula, pa še Zadar, cela Dalmacija, pa Alpe in še Snežnik. Zaenkrat »Potem pa se bo videlo«.

Zato so proti oboroževanju Jugoslavije vsi, nacionalisti in kominformisti in socialisti in republikanci itd. Zato vpijejo proti ameriški in angleški pomoči Jugoslaviji. Zato je kominformistični voditelj v Italiji predlagal de Gasperiju, da so kominformisti pripravili napraviti konec gibanju italijanskih delovnih množic v zameno za preorientacijo italijanske zunanje politike, se pravi v zameno za to, da bi se italijanska zunanja politika naslonila na Sovjetsko zvezo. Zato si je vneti tržaški kominformisti izmislili šalo, da namerava Jugoslavija rešiti tržaško vprašanje dogovorno z Anglijo in Ameriko itd. itd.

Če bi Trsta ne bilo, bi ga bilo treba ustvariti, sicer bi bilo težko najti drugo mamilo za italijanske delovne množice, ki upravičeno zahtevajo rešitev cele vrste gospodarskih in socialnih vprašanj, ki nimajo nič opraviti s tržaškim vprašanjem in rešitev katerih so kominformisti pripravili odložiti na »boljše čase«, če bi se italijanski buržoaziji zahotelo preorientirati svojo zunanjo politiko v pravcu sovjetske hegemonije.

Italija je izgubila vojno, katero so ji naprtli njeni fašistični voditelji. Posledi-

ce te vojne so bile za Italijo porazne. Ni moglo biti drugače. Tega nočejo v Italiji razumeti. Jugoslavija, narodi, katerim so prizadejali fašisti težke rane, je ponudila Italiji roko v znamenju sprave in prijateljstva. Sama — Jugoslavija — hoče mir, potrebuje ga in ga privošči tudi drugim. Privošči ga tudi Italiji in je pripravljena delati tudi z njo za ustvaritev trajnega miru. Kakšno korist naj imajo italijanske delovne množice od tega, da napenjajo italijanski politični voditelji do skrajnosti odnose med Italijo in Jugoslavijo. Med Italijo in Jugoslavijo ni takih vprašanj, katerih ne bi bilo mogoče rešiti sporazumno ob pametnem upoštevanju interesov narodov obeh dežel. Demokracije države in Organizacija združenih narodov nam nudijo zgled, da ne smemo zanemariti in opustiti nobenega miroljubnega sredstva za doseg pametnih, razumljivih sporazumov, pri reševa-

nju tudi najbolj kočljivih vprašanj. Za tako rešitev vprašanj pa je treba pripraviti teren, treba je razrešiti napetost atmosfere, treba je napovedati odločen boj vsakemu nacionalizmu in kominformizmu, ki danes moti, ovirata vsa koristna prizadevanja za mir. Treba je dopovedati vsem in vsakomur, da ni več vrednih in manjvrednih narodov. In zlasti je treba temeljito zabičati v puhle glave nacionalistov in kominformistov, da bodo narodi, ki so si svojo svobodo in svojo neodvisnost izvojevali v težkih bojih z nadelovskimi žrtvami, to svojo svobodo in neodvisnost branili prav tako junaško ob vsaki priliki in proti vsakomur Besede tovariša Tita, da z načeli in interesi naših narodov ne trgujemo, veljajo tudi v odnosu do drugih narodov in načel. Tudi z interesi drugih narodov ne maramo barantati. Tudi z interesi italijanskega ljudstva ne. Človeštvo je zrelo za pametno rešitev vseh vprašanj, tudi narodnih, na miren način in tako, da ne bi trpelo ne mesto ne zaledje ne enakopravnost narodov.

Ivan Regent

NOVA DIPLOMATSKA IGRA SOVJETSKE ZVEZE

Pozornost svetovne javnosti je še vedno osredotočena na Korejo. Po letu dni vojne je Sovjetska zveza končno pristala na razgovore o premirju. 10. julija sta se zastopnika bojujočih se strank Charles Turner Joy in Nam Il As prvič srečala v palači Kwang Mun Don, v nekdanji korejski prestolnici Kesongu. Nad dva tedna je minilo od Malikovega predloga za premirje, ki ga je sporočil 23. junija v svojem govoru po radiu OZN, da je bil določen kraj in čas za mirovni sestanek. In 16 dni je poteklo, preden so se v Kesongu sporazumeli za dnevni red razgovorov, torej o tem, kaj naj sploh razpravljajo. V mesecu dni razgovorov so razgovore že trikrat prekinili. Ogenj na bojiščih pa še vedno ni ustavljen. Pričakovanja, da bo kmalu vrnil mir v Koreji, se še niso uresničila. Tok dogodkov je pokazal, da je bilo tako upanje bolj izraz želja kakor pa trezne presoje možnosti za sporazum. Sicer še niso izgubljene vse nade, da bo rešen mir v Koreji, vendar zbuzja sedanjí zastoj razgovorov bojazen, da se ne bi v Kesongu ponovil pariški primer iz Palais Rose, kjer so se po 108 dneh razgovorov namestnikov štirih zunanjih ministrov končali brez uspeha.

Dosedanji potek razgovorov v Kesongu, posebno pa še zadnji zastoj zaradi nesoglasij, kje naj bo vmesni demilitarizirani pas med obema vojskama, kaže, da bo treba na poti do sporazuma premagati velike ovire. Nemajhno vlogo igra pri razgovorih vprašanje ugleda. Sile Združenega poveljstva se nikakor ne žele ukamnit z dosedanjih položajev, ki so precej višje od 38. vzporednika. Ne gre tu samo za to, da so njihovi sedanji vojaški položaji ugodni za obrambo pred more-

bitnim novim napadom. Z umikom čet Združenega poveljstva bi bila nasprotniku dana tudi možnost, da bi se prikazoval svetu za zmagovalca. Zato vztraja Nam Il, da mora biti sklenjeno premirje na izhodiščnih položajih vojne. Z doseg tega bi hoteli Moskva, Peking in Fenjang prikriti svoj neuspeh in si ustvariti godnila za propagando, da so prisilili »ameriške interverte« na umik. Ti se trudijo, da bi pred svojimi narodi prikazali pristaneč na pogajanja za svoj uspeh in opravičili svoj napad kot obrambo pred »imperialistično osvajaletstvom«. To potrjuje govor Ču Deja, ki je na proslavi obletnice kitajske armade dejal, da so bili »ameriški imperialisti prisiljeni na razgovore za končanje vojne, ker so doživeli poraz«. V skladu s tem zavlačuje Nam Il pogajanja v Kesongu, da bi izkoristil resno željo Združenih narodov po miru za to, da bi izsilil čimveč in da bi bil čim manj viden poraz napadalca. Da bi vplivali na razgovore, zbirajo Kitajci na severu Koreje nove čete in groze z ofenzivo. Kitajski poveljnik Peng Te Huaj je v članku, ki so ga objavili vsi glavni moskovski listi, celo zapretil Združenim narodom, da jih čaka »usodna nevarnost«, če se ne bodo umaknile njihove čete za 38. vzporednik. Hkrati z uporabo taktike groženj pa skušata Fenjang in Peking s popuščanjem v zadnjem trenutku, ko ni več možnosti za izsiljevanje in ko grozi konec mirovnih razgovorov, ustvariti videz, da težita za mirnim sporazumom, da pa je krivda le na nasprotni strani, če premirje še ni bilo doseženo. Prav v tem smislu tudi poročata kominformistični tisk o razgovorih v Kesongu.

Iz kakršnih koli pobud se je že odločila Sovjetska zveza, da konča korejsko pustolovščino, eno je gotovo, da ji tega sklepa ni narekovala nenadna miroljubnost, temveč določena politična računica. Njena politika krajevskih vojn, katere naj bi vodili njeni podložniki, je doživela na Koreji svoj zlom. Svojege namena, izrpati zahodne sile in jih razediti, ni dosegla. Uspela je morda le škodovati Kitajski, ki si je po velikih izgubah na Koreji še otežila gospodarsko obnovo izrpane dežele. S porazom macarthurizma je izgubila Sovjetska zveza najresnejšega zaveznika, ki bi ji lahko pomagal razdvojit Združene narode. Odstavitev Mac Arthura 11. aprila je bila zato med odločilnimi dogodki, ki so omogočili ohraniti mir in zagotovili kolektivni odpor Združenih narodov proti napadalcem na Koreji. Organizacija združenih narodov je v Koreji prestala svojo preizkušnjo in dokazala, da je sposobna varovati mir.

Ze vsa povojna leta je med glavnimi taktičnimi smotri Kremlja razpihanje nesoglasij med zahodnimi silami. Tak namen je imela tudi pomladanska konferenca v Parizu. Vendar ji tudi na njej ni uspelo razbiti enotnosti zahodnih sil glede Evrope, posebno glede Nemčije, o kateri imajo sicer zahodne države mnoga različna naziranja. Morda poizkuša sedaj Moskva z razgovori v Kesongu doseči ta namen v Aziji. Kar ni uspelo Gromiku, naj bi uspelo Maliku. Kajti komaj dva dni potem, ko so se zaprla vrata Palais Rose, je dala Sovjetska zveza nov predlog za razgovore. Pomirjenje na Koreji naj bi vplivalo na oživilje doslej potlačeni nasprotij med zahodnimi silami glede mirovne pogodbe z Japonsko in glede japonske oborožitve.

Med politiko Sovjetske zveze do 23. junija in po njem je nepretrgana zveza Vtis, da gre za neko novo sovjetsko zunanjo politiko, je le posledica spremenjenih sredstev, s katerimi skuša doseči Kremelj svoje namene. Zato ne moremo govoriti o miroljubnih željah Sovjetske zveze niti o resnih težnjah, da bi se odpovala svoji napadalnosti. Številni dogodki, ki so sledili Malikovemu govoru, so zato le znak nove diplomatske igre Sovjetske zveze. Tisk je zabeležil vrsto primerov, ki kažejo na njeno spremenjeno taktiko. Predvsem je značilen njen blagi nagovor Amerike in Vel. Britanije, ki ju je doslej sovjetski tisk obmetaval z najbolj grobnimi izrazi. Tom člankov novega sovjetskega lista »News«, ki so ga začeli izdajati v Moskvi za tujce, je zato vzbudil veliko presenečenje. Akademik

Tarle se je v članku o rusko-angleških odnosih izrazil o Britaniji kot o »sili z velikim bogastvom zdravega razuma in s tradicionalnimi, visoko kvalitativnimi državniškimi sposobnostmi«. Bivši sovjetski veleposlanik v ZDA Trajanovski pa je zapisal o ameriško-sovjetskih odnosih: »Zgodovina ne pozna rusko-ameriškega nasprotstva, niti na kopnem niti na morju... Ne obstajanje, temveč odsotnost globokih nasprotij — prav to je karakteristično za medsebojne odnose med dvema velikima deželama... V Rusiji je bil vedno cenjen ameriški poslovni duh, močna ustvarjalna energija ameriškega naroda in njegova demokratičnost... V kakšnem nasprotju so te besede z govorom Pospelova, ki je 22. januarja razglasil Ameriko za tradicionalnega ruskega sovražnika. Toda na te besede je dala svoj imprimatur tudi »Pravda«, ki je ponatisnila članke »News«. Pa saj je še februarja Stalin »ovoril, da bodo »ameriški imperialisti na Koreji uničeni«. V »genialno predvidevanje« Stalina je bil torej vnesen »majhen« popravek in v skladu z njim izpremenjena tudi sovjetska taktika.

Toda od ostalih postavk, ki jih je dal februarja v razgovoru z urednikom »Pravde«, Stalin ni »odstopil«. To potrjuje nedavno Svernikovo pismo Trumanu. V njem se Moskva uradno zavzema za sestanek velikih sil. Zdi se, da si v Kremlju žele znova časov Teherana, Jalte in Potsdama, ko so si velesile med seboj delile vplivna področja, da bi si ponovno razdelili svet za zeleno mizo, ko je bil poizkus, z orožjem razširiti »življenjski prostor« — brezuspešen. V Svernikovem pismu ni niti z besedo omenjena Organizacija združenih narodov, kar kaže na željo Sovjetske zveze, da bi z velikimi silami poravnala svoje račune v škodo drugih narodov — morda najraje v škodo Jugoslavije. Ko je Stalin v svojem intervjuju »Pravdi« omenjal Združene narode, je dal značilno pripombo o dominikanski republiki, češ kako naj taka neznanca država enakopravno sodeluje pri reševanju mednarodnih vprašanj. Ta pripomba dovolj utemeljuje sumnja, da si zamislja Sovjetska zveza pakt »velike petorice« kot pakt velesil proti majhnim narodom.

Vsa sovjetska »ofenziva miru«, ki se je silno okrepila poslednje dni, služi le namenu, da bi se Moskva zblizala z Washingtonom in Londonom. Zato prav sedaj objavlja kominformosko časopisje po cele strani dolge pozive za zbiranje podpisov za sestanek petih. Pred kratkim je zasedal v Helsinkih tudi svetovni svet »pristahev miru«, ki je v tujini agitator sovjetske zunanje politike. V Moskvi so se zbrali nekateri zastopniki pravoslavne cerkva in izdali mirovni razglas, v katerem je spet glavna točka sestanek petih. V ta namen je Moskva tudi zelo gostoljubno sprejela angleške kvekerje. Petega avgusta pa se je začel mednarodni mladinski festival v Berlinu. Skratka, gre res za »ofenzivo miru«, pa tudi za ofenzive »mir«, ki se kaže v stopnjevanem oboroževanju zlasti Sovjetski zvezi do dežele pošilja Sovjetska zveza v zadnjem času velike količine orožja.

Nekaterim, ki si sicer iskreno žele mir, je miroljubni videz sovjetske zunanje politike skahal jasen pogled in so bili pripravljene vzeti sovjetske mirovne predloge za čisto zlato. Vendar sta tudi njim lahko pokopala iluzije o spreobrnitvi Moskve govor Molotova v Varšavi in odgovor »Pravde« Morrisonu. Njuni izjavi sta pokazali, da v Moskvi niso še v ničemer spremenili svojih pogledov. Govor Molotova je bil sicer namenjen temu, da zastraši Poljake, odgovor »Pravde« pa naj bi bil protistrup Morrisonovemu »strupu«, vendar kaže vsaj na to, da ostane zaveza, ki loči sovjetsko ljudstvo od zunanega sveta, neprodna in da znotraj sovjetskega področja ni pričakovati sprememb. Vse dotlej, dokler ne bo prišlo tudi do notranjih sprememb, pa ostane opreznost pogoj, da se svet zavaruje pred prevaro in izmenadeženjem. Zato izražajo državniki zahodnih dežel utemeljeno previdnost. »Topli žarki lažne propagande«

(Nadaljevanje na 3. strani.)

POLJSKA POD MOSKOVSKIM VIJAKOM

Pravzaprav je bilo do pred dvema letoma izmed vseh informirojskih držav še najbolj mirno na Poljskem. Vtem ko so kmalu po vojni začele prihajati iz vseh drugih držav vzhodnega bloka vesti o naraščajočem nezadovoljstvu in odporu proti sovjetski birokraciji, pa tovrstnih poročil iz Poljske ni bilo mnogo. Res je sicer, da je bil v povojni Poljski odpor reakcije zelo živav, res je, da tam ne morejo opraviti s škodljivim vplivom vatičanskega klera, drž tudi, da jih je tam na tisoče, ki so po vojni padli v spopadih z oboroženimi tolpami — vendar vse to ni odpor preprosti, delovnih ljudi, marveč odpor, ki ima korenine v »opoziciji« nekdanjih šlahičev, klera in podzemskih band. O odporu ljudstva pa v prvih povojnih letih tamkaj ni bilo slišati kdove kaj. Šele zadnji dve leti se kopičijo poročila o vedno bolj naraščajočem nezadovoljstvu poljskega ljudstva.

Kako naj si to razlagamo, ko vendar iz bližnje in daljne preteklosti poznamo patriotizem poljskega ljudstva, njegovo upiranje vsem tujcem, ki so kdajkoli zagospodarili v deželi, ko pa tudi vemo, da sovjetska birokracija ne dela z rokavicami v državah, ki jih je dobila pod svoj vpliv?

Izmed vseh vzhodnoevropskih držav, razen Sovjetske zveze, je v minulih vojni Poljska najbolj trpela. Vojna in fašistično nasilje sta uničila življenje šestih milijonov Poljakov, v državi sami pa pustilj vsepovsod samo pogorišča in razdejane. Razen tega so poljsko republiko po vojni tudi ozemelsko spremenili: na vzhodu se je morala odreči velikemu delu ravnice, plodne zemlje, gozdov in livad ter skorajda vsem petrolejskim vrelcem (skupno 181.000 kv. km), na zahodu, v Šleziji, v delu Vzhodne Prusije in Pomorjanske pa je dobila sicer manjši, zato pa industrijsko močno razvit, s premožom, železom, svinecem in cinkom bogat ozemelski prirastek.

Posledice vojne in velike ozemelske spremembe so postavile poljsko ljudstvo pred težavne naloge: čimprejšnja obnova uničenega in porušenega, naselitve novopridobljenega ozemlja, izvedba socialnih sprememb, preusmeritev gospodarstva s kmetijske na industrijsko proizvodnjo. Te velike naloge, ki se jih je lotilo poljsko ljudstvo z vneom in njemu lastnim prizadevanjem, so potlačile začasno ob stran vsa druga vprašanja.

Razen tega pa je morala tudi sovjetska zunanja politika zavzeti v prvih povojnih letih do Poljske in Poljakov bolj taktičen odnos kakor do drugih vzhodnoevropskih držav. Če so se morale skorajda ves čas vojne boriti Bolgarija, Romunija, Madžarska ob boku nemške armade, če je n. pr. usodo Češkoslovaške zapečatil nekoč München, pri katerem Sovjetska zveza ni sodelovala — potem so to okoliščine, ki so po vojni neposredno koristile sovjetski zunanji politiki. Koristile so ji v toliko, da je kot zmagovalca, osvoboditelja in edini zaščiteni gospodarstvo in politično laže zagospodarila v teh državah. Drugače pa je bilo na Poljskem: že od nekaj dni bili Poljaki žrtev delitev, pri katerih je vedno sodelovala carska Rusija, že od nekaj dni se morali bojevati proti carskim gubernatorjem; ob nemškem napadu je bil Stalin tisti, ki jim je v najhujšem obrambnem boju potisnil nož v hrbet, ob varšavskem uporu je bila vojska tedaj še sovjetskega maršala Rokosovskega tista, ki je s puško ob nogi čakala o predmestjih Varšave, dokler niso Nemci mesta uničili, upornikov pa pobili. Skratka — že stoletja je poljsko ljudstvo čutilo velikorusko politiko. Ta dolga stoletja pa so njegovevmo razpoloženju sčasoma vtisnila tudi močan protiruski, po podpisu Molotova pa tudi antisovjetski pečat.

V novi Poljski si je sovjetska zunanja politika sicer povsem podredila poljsko zunanjo, pa tudi notranjo in gospodarsko politiko, vendar jo je vprav neprijetno razpoloženje ljudstva odvrčalo od preobsejstne uporabe tistih oblik vmešavanja in izkoriščanja (mešane družbe, množičen rop i. p.), ki so ji bile v tistem času drugod že vsakdanji posel.

Torej — vna delovnih ljudi, ki so se zaverovali predvsem v proces obnove in novega ustvarjanja — na eni, po drugi strani pa relativno spretno izogibanje ukrepom, ki bi mogli pomeniti drezanje v sršenje gnezdo. Posledica tega pa je bila, da si koristi poljskega ljudstva in sovjetske zunanje politike v prvem času niso prišle tako močno navzkriž kakor v drugih državah »osvobojeene« vzhodne Evrope.

Seve pa s tem ni rečeno, da se je sovjetska politika na Poljskem skušala za vselej prilagoditi razpoloženju ljudstva. Narobe; neke vrste začasno premirje, ki je zavladalo med njo in poljskim ljudstvom, je temeljito izkoristila, da je čvrsto posadila v sedlo ljudi moskovske šole, ki so jih prepeljali na Poljsko po prihodu sovjetske vojske in ki so pripravljene stoozdostno služiti sovjetski birokraciji. Tem so se morali ukamitati iz parljskega in državnega vodstva vsi, ki Nadaljevanje na 2. strani

Pristanišče v Piranu

ZLATO V MEDNARODNI TRGOVINI

7 DNI PO SVETU

1. avgust

Razgovori v Kessonu so še vedno na ravni ločeli. Poveljstvo ali OZN ni pripravljeno zapustiti svojih obrambnih položajev, predstavnik Kitajske in Severne Koreje pa zahteva razmejitveno črto na 38. vzporedniku. — Angleška delegacija pod vodstvom ministra za surovine Stokesa je odpravila v Iran. Angleška nota Iranu izraža pripravljenost za pogajanja in priznavanje načel nacionalizacije iranske industrije nafte. — Tri zahodne okupacijske sile v Nemčiji so prekinitve razgovorov z bonnsko vlado o ukinitvi okupacijske statuta in ponovno zacetovlje, da bo posarsko vprašanje dokončno rešila mirovna pogodba. — Konferenca v Washingtonu o pomenitvi orožja ZDA, Kanade, Velike Britanije in Francije je zaključena. Ministri evropskega sveta so zaključili dvodnevno zasedanje v Strasbourgu; izmenjali so mnenja o položaju v Evropi. — Protestna nota zunanjega ministrstva FLRJ Romuniji zaradi uboga granicarija šimca in naraščajočega števila obmejnih incidentov. — V Atenah so podpisali pogodbo med ZDA in Grčijo o trgovini in plovlbi. — Japonsko znanje ministrstvo je izdalo Belo knjigo o bodoči mirovni pogodbi.

4. avgust

Pogajanja v Kessonu so prekinjena, ker Kitajci niso spoštovali nevtiralnega področja. Delegacija poveljstva OZN je pripravljena obnoviti pogajanja, ko bo dobila zadovoljivo poljanje od nasprotne strani. — Angleška delegacija je prispevala v Teheran. Mossaddegh je izjavil v parlamentu, da je priznanje nacionalizacije od londonske vlade prvi uspeh njegove vlade. Truman upa, da bo rešen spor. — Zunanje ministristvo ZDA je izjavilo, da se je 22 držav od 52 odzvalo vabilu k sodelovanju pri konferenci za sestavo japonske mirovne pogodbe. — Predsednik španjske republike v izgnanstvu Martinez Barrio je dal nalogo Felixu Gordonu Ordazu, voditelju stranke republikanske zveze, naj sestavi novo vlado. — Koroska deželna vlada je razpisala volitve v kmečko zbornico.

5. avgust

Poveljnik kitajskih sil general Peng se je opravil generalu Ridgwayu za prekršitev nevtiralnega področja Kessona. — Predsednik iranske vlade je dobil odobritev od parlamenta za začetek pogajanj z Vel. Britanijo.

6. avgust

Predsednik Prezidijske Vrhovnega sveta ZSSR Nikolaj Švernik je v poslanici predložil Trumanu sklepe svetovnih kmetijskih Kmetijska za kredite predstavniške zbornice ZDA je odobrila dostojni največji mirovnoškoli vojaški poračun v znesku 56.862.495.890 dolarjev. — Zunanji minister Egipta Salah el Din paša je izjavil v parlamentu, da bodo odpravili anglo-egipčansko pogodbo iz leta 1936. — Predsednik indijske republike Rajendra Prasad je izjavil v parlamentu, da hoče Indija vesprečiti vojno s Pakistanom. Ministrski predsednik Nehru pa je opozoril Pakistan, da je Kasimir indijsko ozemlje in da bi se Indija uprla vsakemu napadu proti njemu.

7. avgust

Poveljnik ali OZN general Ridgway je sporočil Kitajcem in Severnokorejcem, da je pripravljen nadaljevati pogajanja v Kessonu, če bodo nisovali nevtiralno področje. Radio Moskva je prvi objavil resolucijo o prijateljstvu ameriškega ljudstva do sovjetskega ljudstva, ki jo je ameriški kongres sprejel 26. julija in jo je Truman 7. julija poslal v Moskvo. — V Washingtonu, Ottavi, Londonu, Parizu in Tokiju tolmarijo Švernikovo predlog kot sovjetski propagandni manever in poudarjajo, da za začetek pogajanj začetna črna shtina OZN, če jo bodo spoštovala vse članice, tudi ZSSR. — Angleški poslanec v Katru je predložil noto novozeelandske vlade, v kateri leta protestira proti omejitvam plovlbe po Snakem prekopu. — Predsednik pakistanske vlade Liaquat Ali Khan je očital Indiji, da skuša z vojaškimi sredstvi zasvoščiti nevtiralno področje v Kasimiru. — Nova pogajanja med predstavniki Vzhodne in Zahodne Nemčije za ureditev izvoza iz Berlina. — Turški parlament je sprejel zakon o vračanju državi vseh nepremičnin, ki so bile lasti Republikanske narodne stranke, ko je bila na vladi.

8. avgust

Predsednik obrambnega pododpora v predstavniški zbornici ZDA Mac Mahon je izjavil, da stane korejska vojna Združenih držav do letošnjega 30. junija 5 milijard dolarjev. Generalni tajnik OZN stal vsem državam članicam resolucijo Skrbstvenega sveta, ki določa, naj se Italiji prizna glasovalna pravica v tem svetu. — Svetovni židovski kongres v Ameriški židovski kongres zahteva, naj izročijo vojne zločince Artukoviča Jugoslaviji. — Francoska skupščina je potrdila mandat Renéju Plevenu za sestavo nove vlade; Pleven je poudaril, da bo zunanja politika vlade slouela na sodelovanju z državami Atlantskega pakta.

9. avgust

Severnokorejski poveljnik in poveljnik kitajskih sil v Koreji sta pozvala generala Ridgwaya, naj znova začne pogajanja o premirju. — Ekonomsko-socialni svet OZN je končal splošno razpravo o svetovnem položaju. — Kongres norveških sindikatov je podprl protest Mednarodne zveze svobodnih sindikatov proti vojaškemu sporazumu med ZDA in Francijo. Spornosti — Italijanski senat in poslanska zbornica sta izglasovala za uplenje novi Do Gasperijevi vladi. — Iranski senat je potrdil zakonski predlog o podaljšanju obsežnega stanja v sedmih petrolejskih središčih v pokrajini Kuzistan za dva meseca. — Po poročilu ameriškega zunanjega ministrstva bo 1. septembra podpisana medsebojna pogodba o pomoči medsebojno pomoči in varnosti med ZDA, Avstralijo in Novo Zelandijo.

V prvih štirih letih po drugi svetovni vojni je morala večina držav — pri tem je treba izvesti zlasti Združene države Amerike, Švice in Kanado — posesti globoke v svoje zlato rezerve, da so vsaj za siko izravnale svoje deficite plačilne bilance. Tako se je z zmanjšanjem zlatih zaloz tudi zmanjšala možnost teh držav, da bi vzdrževale stabilnost svojih valut in sploh stabilnost cen, ki je splošno priznana kot ena izmed osnovnih pogojev za normalni gospodarski razvoj. Na prvih mestih med temi državami so Velika Britanija, Francija, Švedska in Belgija.

Zaloga monetarnega zlata, torej tistega, ki je dobesedno zlata rezervna za najnujnejša mednarodna plačila, se je zmanjšala v Veliki Britaniji od leta 1937, ko je znašala 1085 milijonov dolarjev, v letu 1949 pa celotno na 1689 milijonov dolarjev. Francija, ki je imela leta 1937 še za 2749 milijonov dolarjev monetarnega zlata, je izgubila do konca leta 1945 od navedene količine za 1900 milijonov dolarjev zlata, v letih 1946-49 pa še nadaljnjih 1027 milijonov dolarjev, tako da so njene zlato zaloge splohnele na le 668 milijonov dolarjev. Švedska je med letoma 1937 in 1949 svoje zlato zaloge in dosegla leta 1945 vrednost 481 milijonov dolarjev. V naslednjih štirih letih je pa oddala za 411 milijonov dolarjev zlata ter ji za je v blagajnah Narodne banke ostalo samo za 70 milijonov. Vse to zlato je odtekalo v glavne in blaginje Državne banke ZDA. Na drugi strani je zlato tudi iz tekočih proizvodnih sredstev skoraj izključeno v iste blaginje. ZDA je v desetletju posedovala nad polovico svetovnih denarnih zlatih zaloz, njihov delež konec leta 1949 pa je dosegel celo 68% svetovnih zaloz monetarnega zlata. Njihove zaloge zlata so nevrzdno naraščale v tem razdobju. Leta 1937 so dosegle 13.790 milijonov dolarjev, konec leta 1945 že 20.083 milijonov dolarjev in leta 1949 celo 24.563 milijonov dolarjev.

V letu 1950 se je razvoj enostranskega kopičenja zlata v zakladnicah državne banke ZDA zaustavil in zaokrenil v obratno smer. Tega leta so ZDA oddale od svoje zlato zaloge zlata za 1729 milijonov dolarjev, Velika Britanija pa je povečala svoje zlato zaloge za 1611 milijonov dolarjev, pa tudi druge države so si opomogle, tako zlasti Kanada, Švedska in Južna Afrika. Močno je povečala svoje zaloge proti predvojnemu stanju tudi Svica.

ZDA ne kažejo nobenih posebnih skrbi zaradi odzoka zlata v preteklem letu in za radi nadaljevanja tega odzoka v tekočem letu. S tem so zmanjšuje ogromna dosedanja neenakomernost in porazdelitvi zlata ter se izboljšuje valutni položaj evropskih držav, kar samo pomaga v doseganju ciljev, ki jih ima Marshallov plan, namreč udritev kapitalizma v Zahodni Evropi, četudi v njegovi osnovni državokapitalistični obliki, in kar pogosto gospodarske ter politične osnove so bile močno prizadete po posledicah druge svetovne vojne. Močno pomisleke pa vznbuja v ZDA drug pojav v mednarodni trgovini z zlatom, namreč razširjanje tako imenovane proste trgovine z zlatom. Vsi zgoraj opisani premiki zlata so opravljeni na osnovi uradnih cen zlata, ki veljajo po predložitvi s devalvacijami dolarja iz leta 1934 v ZDA. Takrat so ZDA določile novo višje cene za zlato v dolarjih, da bi dvignile dolarske cene za svoje kmetijske proizvode, ki so postali po devalvaciji za iznosake kupe, ki so razpolagali z nevalviranimi valutami, cenejši.

Cena za zlato je določena na 35 dolarjev za eno unčo čistega zlata (unča je 31,1035 gr). Ogromne zaloge zlata so omogočale Združenim državam, da so vsa leta odtlej uveljavljale na svetovnih tržiščih svojo ceno za zlato. Gospodarsko-politične posledice take prakse so zelo velikega pomena. ZDA so s to politikio predvsem poizkušale vsiliti vsem drugim državam svojo nacionalno valuto, svoj denar, dolar za svetovni denar in so v tem svojem prizadevanju v mnogem uspele. Za vrednostjo denarja pa se skrivajo neštete gospodarske relacije, produktivnost kapitala in dela, stopnja profita itd. itd., ki jih uveljavljajo ZDA nasproti vsem tistim, ki morajo z njimi trgovati v dolarjih. Države kupujejo zlato v ZDA po uradni ceni, ki je precej nižja kakor cena zlata na prostem trgu. Uradna cena znaša 35 dolarjev za unčo, prosta cena pa je dosegla konec 1950. leta 41-42 dolarjev. Tako je možno, da določena narodna banka kupi zlato v ZDA po uradni ceni in ga prodaja po prosti. Določbe Mednarodnega valutnega fonda sicer prepovedujejo take posele. Nacionalne banke pa morejo vršiti te posele za hrbtno Mednarodnega valutnega fonda, poslužujoč se drugih bank in sploh posrednikov. Dejansko prodajajo države zlato na prostem trgu, vendar je gotovo, da ne toliko zaradi dobička kakor zato, da s ponudbo zlata na svojem nacionalnem trgu vplivajo zadržujoče na ceno zlata, da se ne bi ta preveč dvignila, kar bi pomenilo isto kakor razvrednotenje njihove nacionalne valute.

Količina zlata, ki so bile v zadnjem letu in pol delansko odprejene in ZDA, niso znatne. Velik del zlata, za katerega so se zmanjšale zlato zaloge v državni banki ZDA, je ostal v ZDA, shranjen na račun novih inozemskih lastnikov. Kolikor več promet z zlatom se izvri v svetovni trgovini preko prostega trga, za toliko manj je realna uradna ameriška cena za zlato. Težje ZDA za tem, da se vzdržijo njihova uradna ceno za zlato tudi na svetovnem trgu, pa so oslabljene zato, ker je dolar izza leta 1934 počasi, toda stalno izgubljal na vrednosti. Američani se sami vedno bolj zavedajo, da nastajajo problemi tudi okrog dolarja. Kostilo za delavca se je od leta 1930-1950 podražilo od 35 centov na 1 dolar, časopis od 2 centa na 5 centov, hiše so se podražile n. pr. od 5000 dolarjev na 11.000 dolarjev. Vrednost denarja pada. Če vzamemo vrednost dolarja v letu 1939 za 100, je znašala vrednost dolarja leta 1945 komaj 77, sredi lanskega leta pa celo komaj 58. In sredi 1951 pa še manj, namreč okrog 56. Te številke veljajo za potrošnike, če pa vzamemo za osnovo ceno za delovo, je dolar vreden danes komaj še 46 centov iz leta 1939. Vzrok tega razvrednotenja je zlasti v tem, ker se je vrednost proizvodnje v ZDA povečala v obravnavanih letih za 69%, denarja, ki je na razpolago za potrošnja, pa je danes okrog 250 milijard dolarjev proti 70 milijardam leta 1939.

Izgubo vrednosti dolarja nasproti zlatu bi morale končno priznati tudi ZDA ter povečati odkupno ceno za zlato, to

se pravi devalvirati dolar. ZDA pa so doslej ostro odklanjale kakršno koli spremembo v ceni dolarja, kar samo potrjuje osnovno misel tega članka, da postavljajo dolar za mero mednarodne denarne vrednosti, dasi je res tudi, da bi povečanje cene zlata v dolarjih še povečalo ogromen inflacionistični pritisk, ki obstaja danes v ZDA in kateremu se država gospodarska uprava v ZDA in znaten del kapitala upira z vsemi silami. Isto nepopustljivo stališče zavzema do cene zlata tudi Mednarodni denarni fond.

Vprašanje je, kolikšna količina zlata odteka po prostem trgu v privatne banke. Proizvodnja zlata v svetu je dosegla v milijonih unč

	1929	1940	1947	1950
Južnoafriška unija	10,4	14,0	11,2	11,6
Kanada	1,9	5,3	3,1	4,4
ZDA	2,2	5,9	3,3	2,4
Avstralija	0,4	1,6	0,9	0,9
Britanska zahodna Afrika	0,2	0,9	0,6	0,7
Rodezija	0,5	0,8	0,5	0,5
Vse ostale države	2,8	8,3	3,7	4,3
Skupaj v milijonih unč	18,5	37,0	23,3	24,8
Skupaj v milijonih dol.	884	1295	780	868

V zgornji tabeli proizvodnja Sovjetske zveze ni upoštevana. Podatki zanjo niso znani. Po angleških cenah znaša letna proizvodnja zlata v Sovjetski zvezi 2 milijona unč, po ameriških cenah pa 7 milijonov. Kakor izhaja iz zgornje tabele, je proizvodnja po svetu v splošnem znatno padla. Vzrok to predvsem izravnitev proizvodnih naprav, ter znatno povečani stroški proizvodnje zlata, ki nedvomno presegajo uradno odkupno ceno, ki jo vzdržujejo ZDA in Mednarodni monetarni fond. Zato posamezne države proizvodnje podpirajo proizvodno zlata s subvencijami, z oprostitvami davkov ter s tihim ali izrecnim privoljenjem, da se vsaj del proizvodnega zlata prodaja na prostem trgu po višjih cenah. Zlasti dve leti so se zlasti prodaje iz Južne Afrike na prostem trgu zelo povečale. Južna Afrika je začela prodajati zlato na prostem trgu februarja 1949. leta, potem ko

ni uspeh pri Mednarodnem fondu, da bi ji odobril prodajo po višjih cenah. Fond pa je dovedl Južni Afriki, da prodal del svojega zlata na prostem trgu kot industrijsko zlato. Industrijsko zlato se trguje v palicah pri maksimalni 22-karatni čistini, monetarno zlato pa v palicah ali blokih z normalno težino 12,5 kg in 997 tisočink čistine. V zadnjem času prodaja Južna Afrika na prostem trgu okrog 40% svoje proizvodnje. Tako obsežne prodaje so očiten upor proti uradni liniji Mednarodnega denarnega fonda in proti uradni denarni politiki ZDA.

Značilno je, da je z nizko ceno zlata prizadet zlasti denarni blok angleškega funta šterlinga, ki dobiava zato veliko manj dolarjev za svoje zlato, ki ga prodaja v ZDA, kakor bi jih dobiival, če bi se smelo zlato prodajati po prostih cenah. Nedvomno je pristaneke Velike Britanije in njenih gospodarsko in politično že zdavnaj povsem samostojnih dominionov na sedanjo uradno ceno eden izmed pogojev, ki jih postavljajo ZDA kot osnovo gospodarskega sodelovanja med obema valutnima področjema, ni pa tudi dvoma, da skuša Južna Afrika danes razširiti svoje prodaje zlata na prostem trgu, ne da bi jo Velika Britanija ovirala in nemara celo z njenim tihim pristankom, saj se izkupljeni dolarji konec koncev zberejo v zakladnicah angleške narodne banke.

Prodaje Južne Afrike so praktično omogočene a tem, da obstajajo v različnih državah uradno dopuščeni prosti trgi za zlato, tako v Franciji, Italiji, Belgiji, kakor tudi na številnih tržiščih na Blžnjem in Daljnem vzhodu. Prosta svetovna cena je dosegla najvišjo točko v začetku leta 1949, ko je znašal tečaj 50 dolarjev za unčo zlata. Proti koncu leta 1949 je tečaj ponutil na 45 dolarjev, neposredno pred izbruhom korejskega spopada pa je dosegel svojo dolejšo najnižjo točko, namreč 37 dolarjev. Vzrok za ta padec je več. Prvič, gospodarska konsolidacija Zapadne Evrope, drugič, izločitve

Poljska pod moskovskim vplivom

Nadaljevanje s 1. strani.

niso bili po godu sovjetskemu vodstvu, pa čeprav so bili za samo Poljsko še tako zaslužni. Znanosti so ljudje kakor kakor Vladimir Gomuška, Marjan Spihalsky (eden ustanoviteljev poljske ljudske armade, zelo priljubljen med poljskim ljudstvom že izza nemške okupacije), Edward Osubka-Morawski i. dr., v tem ali onem pogledu v resnici pokazali popuščanje, odklone i. p., vendar je gotovo, da so morali ili predvsem zato, ker se niso hoteli prilagoditi politiki podrejanja Poljske Sovjetski zvezi.

Dokončni prelom v politiki Sovjetske zveze do povojne poljske republike pa je nastopil, ko so imeli krmilo države trdno

Konstantin Rokossovski

v rokah ljudi, ki so jim želje moskovske birokracije zakon. Kot kropo tega razvoja so takrat ustoličili Konstantina Rokossovskega za člana Politburoja UPPR (Združena poljska partijska dela) in maršala Poljske. Njegovo kooptiranje v Politburo in imenovanje za ministra narodne obrambe ter maršala Poljske je bilo morda znamenje, da v Moskvi še vedno ne zaupajo povsem Centralnemu komiteju poljske partije, prav za trdno pa je bilo znak, da je odslej za vselej odklenalo vsakomur, ki bi se v Centralnem komiteju še upal zoperstavljati politiki popolnega podrejanja. Od njegovega imenovanja dalje se je na Poljskem okrepil režim železne pete, od takrat pa so se začele tudi kopičiti vesti o odporu poljskega ljudstva proti sovjetski in njej podložni birokraciji. Nedavno je priznal Molotov v svojem varšavskem govoru, v katerem je govoril o Jugoslaviji, grozil pa Poljakom, da na Poljskem iti, takoj nato pa je to potrdila tudi moskovska »Pravda«, ki je zapisala v zvezi s procesom proti višjim oficirjem poljske vojske, da so skušali spreminiti Poljsko v vazala ameriških in britanskih imperalistov.

Kako se je od tega časa dalje stopnjeval sovjetski pritisk, na primer na poljsko gospodarstvo?

Imenovanje Rokossovskega pravzaprav pada v čas, ko se je začelo nasploh novo obdobje v podrejanju vzhodnoevropskih držav politiki Sovjetske zveze. V začetku 1950 je sklenila Sovjetska zveza nove trgovinske pogodbe s posameznimi vzhodnimi državami. Z ntimi je pomembno razširila obseg medsebojne blagovne zamenjave. Zato so morale od nje odvisne države tudi revidirati gospodarske plane, pa čeprav so jih že začele izvajati. Morale so jih revidirati v skladu s splošnim sovjetskim načrtom, po katerem naj bi Bolgarija in Romunija dobavljali Sovjetski zvezi predvsem samo še surovine, Madžarska, Českoslovaška in Poljska pa bi povečale industrijsko proizvodnjo in izvoz industrijskih izdelkov.

Na Poljskem so sprejeli šestletni gospodarski plan že na kongresu združive obeh delavskih strank decembra 1948, izvajati pa bi ga morali začeti z lanskim januarjem. Do takrat pa so bili iz partijskega in državnega vodstva že izločeni vsi, s katerimi so bili v Moskvi nezadovoljni, maršal Poljske je bil že Konstantin Rokossovski. Zato je bilo tudi na Poljskem mogoče brez večjih zapletljev iz-

siliti spremembo plana. Namesto da bi z januarjem začeli s proizvodnjo po novem planu, so ga na sovjetski pritisk na hitro roko spreminjali in spreminili ter ga revidirane zнова sprejeli na plenumu Centralnega komiteja lani v juliju.

Po prvotnem osnutku bi morala v primerjav s 1949 — narasti industrijska proizvodnja za 85 do 95 odstotkov, po novem, revidiranem planu pa se mora povečati za 158 odstotkov. Zakaj, je razumljivo, saj je malo pred tem Sovjetska zveza podpisala s Poljsko nove trgovinske pogodbe, v katerih so postavljene večje izvozne količine, večji izvoz v Sovjetsko zvezo pa zahteva tudi večjo industrijsko proizvodnjo.

Kako se kaže n. pr. prav v zunanji trgovini od prvih začetkov do spreminjenega šestletnega plana naraščajoči pritisk Sovjetske zveze na Poljsko, je najbolj razvidno iz naslednjih števil: 1938. leta je znašala zunanja trgovina poljske republike z državami, ki so sedaj v vzhodnem bloku, 11 odstotkov celotne poljske zunanje trgovine. Leta 1947 je narasla ta blagovna zamenjava na 37 odstotkov, 1949 je dosegla okoli 45 odstotkov, za 1955. leto pa predvideva revidirani šestletni plan porasti trgovinske zamenjave s vzhodnimi državami na 68 odstotkov celotne poljske zunanje trgovine. Seveda je to treba pri tem upoštevati še posebno ugoden položaj Sovjetske zveze, namreč da je celo pri tej notranji zamenjavi spodbujala vse druge, od nje odvisne države. Tako na primer Poljska ne more več kupovati romunskega petroleja neposredno od Romunije, marveč od Sovjetske zveze, pa tudi svojega premoga — recimo — ne more več prodajati neposredno Finski, ampak samo s posredovanjem Sovjetske zveze.

To so seve samo drobci, ki kažejo, kako si je sovjetska zunanja politika po-

obsežnega povpraševanja, ki je obtajalo pred zlomom nacionalističnega režima, na Kitajskem, ter tretjič, bogat dotok zlata na prosti trg, zlasti iz Južne Afrike. Od srede lanskega leta naprej se je cena prostega zlata zopet dvigala in dosegla v začetku letošnjega leta 44 dolarjev za unčo. Pozneje je cena zopet padla in dosegla danes okrog 41 dolarjev. Pot, ki jo napravila tako imenovano industrijsko zlato iz Južne Afrike do vsakdanjega in kakor privatni banki, je komercialno zelo komplcirana. Eden izmed takih, skoraj prednih tokov vodi iz Južne Afrike preko Amsterdama, Svice in Italije v Francijo, kjer se zlato sprosti prodaja.

Po cenitvah Mednarodnega denarnega fonda se je v zadnjih letih zelo povečala količina zlata v zasebnih zalozah. Proizvodnja zlata je dosegla v letih 1948 in 1949 povprečno 807 milijonov dolarjev. Od tega se je porabilo za denarne zaloge 435 milijonov dolarjev, ostalo pa je bilo predelano kot industrijsko blago ali pa je zginjlo v privatnih bankah. Od proizvodnje v letu 1950, ki se ceni na 840 milijonov dolarjev, pa je bilo celo le kakih 120 milijonov dolarjev potrošenih za denarne zaloge, vse ostalo zlato pa je odteklo v industrijo in zasebne blaginje.

Opisana pojava v najnovejši svetovni trgovini z zlatom kažeja zelo splošne probleme kapitalizma v njegovem svetovnem razvoju. Ameriške prodaje zlata je mogoče smatrati — ker vse kaže, da niso niti slučajne niti enkratne — za začetek nove porazdelitve zlata med države in torej kot znak naraščajoče konsolidacije mednarodnega valutnega stanja in sploh mednarodnega gospodarstva. Oživiljenje prostega prometa z zlatom pa kaže na nasprotno tendenco. Izločanje na novo proizvedenega zlata iz denarnega območja namreč zavira razvoj kapitalističnega gospodarstva, ker je tako zlato gospodarsko povsem neplodno in je samo izraz negotovosti bodočega razvoja mednarodnih gospodarskih in političnih odnosov. H. S.

CENTRALNI KOMITEJ »PARTIJE DELA« ALBANIJE V ZAGATI

Združništvo v Albaniji leze po poljevo naprej. Leta 1949 je bilo ustanovljenih prvih 7 kmetijskih delovnih združenj. V začetku 1949. leta se to število povečalo na 58 združenj, razen tega pa je bilo takrat v Albaniji 11 državnih kmetijskih posestev.

Prvi kongres Partije dela Albanije novembra 1948. leta je obsojal dotodanjo linijo Partije na vsaj kot proletarističnega, splošnega od jugoslovanskih trockistov. Na osnovi nove, »pravilnice linije kongresa je bil sklican februarja 1949. leta prvi kongres kmetijskih delovnih združenj. Tedaj so odvrkli stari, splošni zadržni statut in sprejeli novega, izdelanega po zgledu kolhoznega statuta iz Sovjetske zveze; vse niše oblike kmetijskih združenj so odvrkli, češ da so nemarksistične. Posledica — v vsem 1949. letu ni bila ustanovljena niti ena nova združenja! V letih 1950 in 1951 pa so začeli albanski voditelji uporabljati razne gospodarske ukrepe po zgledu drugih kominformovskih držav in so z ntimi nasilno gonili kmete v zadrage.

V takem ozračju se je sestel 9. in 10. aprila letošnjega leta X. plenum Centralnega komiteja Partije dela Albanije, ki je po poročilu Politburoja SO nalogah Partije za nadaljnji razvoj kmetijstva sprejel dolgo vrsto resolucij, objavljanih 12. aprila v »Zeri i Popullitë«.

Najprej ugotavlja resolucija plenuma (po nekaj publik besedah o herojski borbi s jahanjem rodoljubju in velikih uspehih), da so metode proizvodnje na vsaj še zelo zaostale in da so kmetijske površine izredno razdrobljene: okrog 93% vseh setvenih površin je še vedno v rokah posameznih kmetov, v rokah nad 150.000 družin. Potem pa nastava resolucija vsto nalog za nadaljnji razvoj kmetijstva; taka je na primer naloga »okrepiti državno kontrolo nad vrstnimi voli, nad ovni, teleti in jagnjati...«.

Kakor da bi hoteli to protovolnost vstopanja v zadrage še bolj dokazati, pravijo malo dalje, v poglavju o delu Partije na vsaj: »Politično in ideološko delo na vsaj ne zadovoljuje. Okrajni komiteji niso izločili potrebnih naporov za politični in ideološki dvig komunistov na vsaj. Še manj pa za politični in ideološki dvig kmetov — »neparnikov...«.

Razume se, da zaključki plenuma ne morejo biti brez slavošpevov velikim zaščitnikom: »Pred naš narod se postavlja perspektiva dela in neskončne sreče. Pri nas sta odšla in med. Toda ne! Komaj mesec dni po X. plenumu so je 14. maja spet sestel plenum Centralnega komiteja Partije k izrednemu zasedanju. Komunique, objavljen v »Zeri i Popullitë« 18. maja, je sedaj mnogo krajši. V zgoščemem slogu brez slavošpevov modernu sovjetskomu vodstvu ugotavlja: »Plenum je pomovno prebrsel vnanja in orientacijo kmetijstva in ugotovilo, da orientacija razširiti kolektivizacije kmetijstva, ki jo je dal X. plenum, ni pravilna, kajti glavna naloga danes ni število povečevanje, temveč krepitev obstoječih kmetijskih združenj. V zvezi s tem je izredni plenum določil potrebna izpremembe v resoluciji X. plenuma Centralnega komiteja.«.

Vaska, prenasajenost v kolektivizacijo kmetijstva v sedanjih pogolih bi dovedla do velikih napak, kar pa poverilo veliko škodo samemu vprašanju kolektivizacije kmetijstva...«.

V komunikaciji ni nikarkrnega poizkusa, da bi se objasnilo, kje je vzrok za tako naglo »preorientacijo«. To poljanjujeto druga dejstva: nezadovoljstvo in odpor kmetov proti prisiljenemu vstopanju v zadrage, proti nastitju in strahovalni, proti pogostim aretacijam itd., o čemer so že vsajkrat priporočali albanski hucurci. Vedno večji odpor kmetov, ki so spravilo Centralni komite Partije dela Albanije v enakozvočno, da je moral stiel spreminiti svoje stališje, se preden je že začel izvajati! M. Z.

MESTNO TESARSTVO
Naročila na: Ljubljana, Izanaska cesta 18 — Telefon 53-60

sprejema v izvršitve tesarska dela kot: strešne in stropne konstrukcije, opaži, poti, stopnice, mostovi, lesene hišice in vsa v to stroko spadajoča dela. — Na zalogi imamo stalno zadostno količino lesa, trstike in bakule. — Delo izvršujemo strokovno in v najkrajšem času.

Nekaj misli za diskusijo o današnjih vprašanih miru

Nacionalni komite Jugoslavije za obrambo miru je prevzel pobudo za sklicanje mednarodnega zborovanja predstavnikov organizacij, ki se trudijo za mir, kakor tudi uglednih predstavnikov javnega življenja. Zborovanje bo konec oktobra v Zagrebu. Cilj mu je, nuditi udeležencem priliko, da bodo lahko stvarno in izterpno razpravljali o vprašanih miru, da bodo odkrili resnične vzroke za vojno nevarnost in se zavedeli potrebe po skupnem delovanju za mir. Problemi, ki bi jih bilo treba po mnenju našega komiteja obravnavati, dajejo že sami po sebi dober odgovor, kaj je treba storiti za obrambo miru. Naš komite je mnenja, da so težnje po zagospodovanju nad šibkejšimi in nespoštovanje načela enakopravnosti velikih in majhnih držav med osnovnimi vzroki vojne nevarnosti. S tem v zvezi je treba obsoditi sleherno obliko napadalnega pritiska in sleherni akt napadalnosti. Tekma v oroževanju, ki je vanjo pahnjen svet, veča možnost novega spopada. Hkrati odteguje proizvodne sile ustvarjanju dobrin, ki služijo dvigu življenjske ravni množic. Tako se ustvarjajo nove kal socialnega nezadovoljstva ter družbenih nasprotij. Zato bi bilo treba najti potov in načinov za zmanjšanje oroževanja v vseh oblikah. Vse to skupaj z gospodarsko pomočjo nerazvitim državam in s svobodnim razvojem mednarodnega gospodarskega sodelovanja kakor tudi sodelovanje na temelju medsebojnega spoštovanja kulture vsakega naroda bi navdihnili borbo za izvajanje načel Ustanovne listine Združenih narodov s pravim duhom in ji dajalo prepričljivo vsebino.

Ljudska pravica je že v svoji številki z dne 14. julija t. l. pozvala k diskusiji o teh vprašanih. Vredna so, da se ob njih razgiblje naše javno mnenje. Zato sem tu nanizal nekaj misli v tej zvezi z edino željo, da bo storjen začetek, saj se razmišljajočemu človeku stisne vsakokrat srce, ko se zave, da je v tem stoletju v kratki dobi enega rodu vojni požar že dvakrat objel ves svet. Ljudje niti ne premoremo izraznih sredstev, da bi z njimi zajeli neizmerno gorje, ki sta ga prizadela minuli svetovni vojni. Grozote prve je v neslutni meri prekročila druga, kakšne pa bi prinesla tretja, si niti zamisliti ne znamo. S tehničnim razvojem je šlo v štirih vsestranskem pocelotenje (totalizacija) sodobne vojne. Ne vojskujejo se med seboj samo orožene sile. Vse družbeno občestvo, organizirano v posamezne države, je zapleteno v vojno, saj se njegov vojaško upoštevni potencial izstavi z njegovo splošno gospodarsko in posebej še industrijsko zmogljivostjo. Zato ni več razlikovanja med bojevnikom in nebojevnikom, med bojno črto in zaledjem. Vseposvods se sovražnik smrt in razdejaje. Vrh tega sta obe svetovni vojni dokazali, da po končanem spopadu kaj kmalu zgrebe veljavo kategorije zmagovalcev in premagancev, škodo vojnega uničenja nosijo eni ko drugi, zmagovalci morajo končno zavoljo lastnih koristi premagance celo goniti podpreti.

Vzrokov prve in druge svetovne vojne ne bom obnavljal, saj so nam vsem predobro znani. Navezati hočem le na to, da je bila prva izrazito imperialistična, druga pa je bila vojna med fašistično trovezno, t. j. Nemčijo, Italijo in Japonsko s prirepniki na eni in s koalicijo protifašističnega sveta na drugi strani. Ta se je borila proti fašističnemu mračnjastvu, ki je bilo izraz hotenja po politični in gospodarski nadvladi nad svetom. To hotenje so gojili v fašističnih državah vrhovi njihovih finančnih monopolov, agrarni mogoci, pijani rasističnega in nacionalističnega šovinizma, pa nič manj lumpenproletariat, podlegajoč poceni socialni demagogiji vodstvenega družbenega sloja. Nauk o izbranih, za vodstvo in obvladovanje ustvarjenih nacijah jim je bil skupna ideološka legitimacija. Trditev, da so na-

Nadaljevanje s 1. strani

de za mir nam ne smejo vzbuditi misli, da so problemi rešeni, da lahko brezbrizno pustimo pri naših obrambnih naporih, opozarja Acheson. Podobno odgovarja Morrison: »Pripovedujejo nam, da je z vzhodne strani pregrade nova želja po miru in sporazumu, toda dokler ne bomo videli dokazov, ne bomo popustili v naši budnosti.« In ameriški list »Philadelphia Inquirer« dodaja: »Dobro prošite nedavno rusko propagando o mirnem sodelovanju sovjetske sfere z zahodom, pa boste videli, da iz tega mirnega sodelovanja Sovjetska zveza dosledno izključuje Jugoslavijo. Zaradi tega ne smemo dovoliti, da nas uspava sovjetska propaganda o želji za mirnim sodelovanjem z nami.« Novi Picasov golob miru, ki so ga spustili s kremeljskih zidov, je brez kril. Svet terja dokazov za miroljubnost. Kajti za besedami o miru se je prečestokrat že skrivala nenasitna želja po osvajanjih.

Koreja je pomembna izkušnja narodov. Svet je spoznal, da je le s kolektivnim odporom vseh mogoče preprečiti napadalnost in zavarovati mir. Organizacija združenih narodov je izpricala svojo življenjsko moč. V njenem okviru lahko narodi najlaže ustvarijo mehanizem kolektivne varnosti, ki bo jamčil, da napadalec ne bo ostal nezakazan. Ustanovna listina OZN je najbolj svečani pakt miru, ki so ga podpisali veliki in majhni narodi. Borba za to, da se bodo države, ki so članice OZN, dosledno ravnale po načelih Ustanovne listine, borba za okrepitve Združenih narodov — je edino lahko resnični dokaz miroljubnosti. Sovjetski predlog za pakt petih, ki naj bi »ojačil mir«, pa je izpodkopavanje miru in dokaz, da Moskva še ni odstopila od politike vplivnih področij, ki je glavna nevarnost nove vojne. V Moskvi se niso še ničesar naučili iz korejskih izkušenj. Morda upajo, da bo svet popustil pred njihovo »ofenzivo miru«? Zgodovina se ne ponavlja in Kesong ne bo novi München!

Ivo Tavčar

rodi po naravi in položaju neenaki in da imajo šibkejši dolžnost biti močnim pokorni, taka je bila njih politična vera in tako je bilo njih politično vodilo. Zato so podjarmljenim narodom kot delež namenili popolno nacionalno, politično ter gospodarsko brezpravnost, bili naj bi suženjske delovne črede in gnoj za travno ter duhovno kulturo svojih fašističnih gospodarjev.

Naravno je torej, da je moral ta napadalni fašistični imperializem izzvati proti sebi bojno zvezo protifašističnega sveta in vobče vseh svobodoljubnih, naprednih družbenih sil. Ker je sodobna vojna celotnostna, jo še vse bolj kakor kdaj koli poprej občuti preprosti delovni človek, naj bo v vojaški ali civilni suknji. Zato je bila tako težka obrambna vojna, kakršna je bila druga svetovna vojna, za protifašistični tabor, nujno hkrati uveljavitev in utrditev demokratičnih sil. Zato je bilo tudi treba dati priznanje njihovim zahtevam po razumni ureditvi družbenih odnošajev tako znotraj vsake posamezne države kakor v mednarodnih razmerjih, da bi bili v bodoče odpravljani vzroki vojn.

Misel na bodočo učinkovito organizacijo miru in varnosti je rasla in dobivala otipljive oblike že od Atlantske deklaracije naprej. Na moskovski konferenci konec oktobra 1943 so že priznali potrebo, da se čimprej ustanovi splošna organizacija za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, temelječa na načelu suverene enakosti vseh miroljubnih držav. Dve leti kasneje je stopila v veljavo Ustanovna listina Združenih narodov. Pomenila je novo stopnjo v razvoju mednarodnih odnošajev, bila je izraz zmage demokratičnih sil nad fašizmom, dajala naj bi zanesljivo poročilo za mir in socialni napredek v svetu. V svojem uvodu navaja, da je bila OZN ustanovljena z namenom in hotenjem, rešiti bodoče rodove vojnih grozot, zato so njeni člani odločeni, da ustvarijo pogoje pravičnega sožitja med narodi. Takoj v prvem poglavju so nato našeta načela, ki bi bila — če bi bila dosledno izvajana — resnični porok pravičnega miru. Tam je navedeno načelo »enaki pravic narodov«, med njimi tudi načelo »pravice do samoodločbe«, dalje, da so države »suverene enake«, naj bodo velike ali majhne, in da suverene enakosti držav in pravice narodov do samoodločbe ni mogoče omejiti v prid druge države, ker naj narodi žive v duhu dobrega sosedstva, kar je nezdravljivo z vmesavljanjem kakšne države v notranje zadeve druge države.

Med vojno so poudarjali najvišji predstavniki Sovjetske zveze, med njimi Stalin sam, da se Sovjetska zveza bori za pravkar omenjene pogoje boljše mednarodne ureditve, ki bi lahko uspešno zagotovili pravičen mir, pospešujoč resnične koristi narodov, tako velikih kakor majhnih. Izjavljali so, da vodi Sovjetsko zvezo načelo priznavanja suverenosti in enakopravnosti narodov, zaradi česar brani Sovjetska zveza pravice slehernega naroda do državne neodvisnosti in ozemeljske nedotakljivosti njegove dežele, dalje da si ustvari vsak narod takšno družbeno ureditev ter si izbere takšno obliko vladavine, kakršno šteje za smotrno in nujno za zavarovanje gospodarske in kulturne razcveta. Zato je bilo rečeno, da se Sovjetska zveza ne bo vmešavala v notranje zadeve drugih narodov, pač pa nasprotno zavračala vsakršno vsiljevanje tuje volje. Tudi Višinskega kaže citirati v tej zvezi, namreč da so načela zunanje politike dežel demokratičnega tabora »spoštovanje neodvisnosti in nedotakljivosti, časti in dostojanstva vsake miroljubne države«, neodvisnost in suverenost narodov pa pogoj za mednarodno sodelovanje.

Dejstvo je, da bi ta načela, če bi bila dosledno izvajana, odpravila sleherno vojno nevarnost. Hkrati bi to pomenilo, da se oblikuje svet, ki obseja in odpravlja izkoriščanje šibkejših po močnejših. Vso pravico smo imeli verovati, da je tak svet v bistvu demokratičen in socialističen in da je zanj Sovjetska zveza prvoboriteljica. Zato se je seveda nova demokratična in socialistična Jugoslavija, skovana in prekajljena v narodnoosvobodilni borbi proti fašističnemu okupatorju, prepletel z ljudsko revolucijo proti nosilec prejšnjega izkoriščevalskega družbenega sistema, ki so krenili na pot narodne izdaje, v svoji zunanji politiki naslonila na Sovjetsko zvezo. Prepričani smo bili, da tako najbolje branimo pravično stvar, stvar vseh naprednih sil človeštva, razvoj demokracije in socializma. Naša vera je bila tolikšna, da smo marsikdaj prevzemali nekritično tolmačenje dogajanj v svetu, kakor jih je dajalo politično in državno vodstvo Sovjetske zveze. Mislili smo pač, da bo bodoči razvoj dokazal njihovo pravilnost, češ da bodo naposled vendarle v korist ravnali naprednih sil po svetu. Zato smo po njih naravnali lastne stopke in tvegali, da zgubimo še zadnje stike s svojimi zahodnimi zavezniki iz druge svetovne vojne, čeprav smo dali toliko krvnih in tvarnih žrtev za zmagano skupnim sovražnikom.

Z resolucijo Informbiroja je prišlo mučno iztrezjenje in trpko razočaranje. Otrsteti se je bilo treba iluzij, ki smo v njih dotlej živeli, spoznati smo morali, da je Sovjetska zveza krenila s poti socializma doma in v svoji zunanji politiki. Na znotraj do potankosti dognana policijska država, ki duši vsakršno svobodo delovnega človeka in ga gospodarsko izkorišča, ki uničuje cele narode, če se brezpogojno ne pokore totalitarni državni ideologiji vladajočih birokratske plasti, v zunanji politiki pa zaverovanost v nasilje ter cinični posmeh vsakršni pravični ureditvi mednarodnih odnošajev, temelječi na priznanju suverenosti in enakopravnosti velikih in majhnih, močnejših ter šibkejših narodov in držav, tako se je končno pokazalo današnje bistvo Sovjetske zveze. Brutalna in primitivna je njena imperialistična zunanja politika. Vsa nje na modrost je v želji po razdelitvi sveta na vplivna področja med veselimi, napredna, miroljubna, demokratična in socialistična gibanja v svetu pa zlorablja in onečašča, ko jih sprevača, izkoriščajoč njihovo dobro vero, v svojo peto kolono. Služila naj bi ji le kot sredstva za pritisk, da bi bila delitev sveta zanjo čim ugodnejša.

Prav nič ni potem čudno, da je prav Jugoslavija že tri leta tarča najbolj zločnega gneva ter najhujšega političnega in vojaškega pritiska Sovjetske zveze in njej podložnega kominformovskega tabora. Mi smo namreč danes edina država, ki dosledno uveljavlja načela socialistične demokracije doma in v mednarodnih odnosih in to z vidnim uspehom kljub vsem grozjam Sovjetske zveze in njenih satelitov. Tako postajamo stalni tožniki zlaganosti miroljubnih gesel Sovjetske zveze in njenih pripreznih, živa vest, ki je nevarna, ker burka javno mnenje naprednih sil človeštva.

Zborovanje v Zagrebu bo zato lahko velik prispevek za utrditev svetovnega miru, potrdilo bo teze našega komiteja in jih še dalje razvilo. Mislim, da bi bila vsekakor tudi njegova naloga, da razbije mit o Sovjetski zvezi kot socialistični ali celo komunistični državi, hkrati pa tudi miselnost nekaterih vodilnih plasti na Zahodu, ki hočejo videti razlog vojne nevarnosti v nasprotju med »napadalnim, bojujočim se komunizmom« in »svobodnim« svetom, ki naj bi bil izključno svet formalne buržoazne demokracije. Socializem in njegova končna stopnja — komunizem — sta že postala ideal naprednega človeštva kot tista razumna ureditev

človeške družbe, ki jo terja in z zakonito nujnostjo pripravljajo gospodarski in tehnični razvoj, ki pa tudi edina lahko odpravi izkoriščanje šibkejšega po močnejšem, kar šele daje poročilo za resnično človeško dostojanstvo in človekov vsestranski razmah.

Zato mislim, da bi bila danes vojna največji sovražnik slehernega družbenega napredka in tudi razvoja v socializem, katerega zametki se krepko oglašajo že v sodobnem kapitalističnem svetu. Vojna povzroča grozno uničevanje proizvodnih sil, znižuje življenjsko raven delovnim ljudem, ustvarja pomanjkanje življenjskih dobrin in s tem kliče v življenje v vsakršnem družbenem sistemu privilegirane maloštevilne vodstvene družbene plasti, ki v takem položaju nujno prevzamejo izključno razpolaganje z družbenogospodarskimi viri. Dognati bi nadalje bilo treba, da objektivni nujnosti za vojno ni in da so dani pogoji nemotenega gospodarskega razvoja za nedogleden čas in v prostoru, ki ga obvladuje Sovjetska zveza, i drugod po svetu. To je z drugimi besedami, govorec o »nasiljenih« državah, potrdil prav sedaj tudi sovjetski zgodovinar akademik Tarle v novem, v Moskvi v angleščini izhajajočem časopisu »News«. Če torej Sovjetska zveza s svojimi sateliti ustvarja vojno nepotost kjer koli v svetu in poskuša izzvati vojno, hoče s tem le ustvariti socialno bedo. Nadeja se namreč, da bo tako ustvarila položaj, v katerem bodo delovni ljudje držav, ki bi jih napadla in zasedla, pričakovali od nje, da jim ho ona ustvarila boljšo, socialistično družbeno ureditev. Najboljši dokaz, da je to le premissljiva prevara za račun sovjetskega brutalnega in primitivnega imperializma, je položaj, ki ga je Sovjetska zveza ustvarila v svojih satelitskih državah. Zato bi bilo treba vprašanje razorožitve zvezati z zahtevu po otipljivih dokazih, da Sovjetska zveza želi resničen in pravičen mir na temeljih, ki jih je proglasila za druge svetovne vojne, za nasprotni primer

pa podčrtati, da je edino mogoče duhovno in tehnično oborožen, na vse strani sveta nedeljiv mir, ki daje tistemu, ki bi ga želel kaliti, popolno zavest tveganosti njegovega početja. S tem bi bilo obenem poudarjeno, da so sicer težki stroški oboroženega miru še vedno vredna odkupnina za neizrekljivo teže ekonomske in družbenopolitične posledice imperialističnega zavojevanja.

Končno bi bilo treba še posebno podčrtati gospodarsko enotnost današnjega sveta in z njo zvezano potrebo, da dajejo bolj razvite dežele manj razvitim pomoč brez političnih koncesij na rovaš njihovega notranjega družbenega razvoja. Le tako bi se lahko skladno razvijale proizvodne sile po svetu, kar bi ustvarilo pogoje za trajno dvigovanje življenjske ravni človeštva, s čimer bi nastopili pot odpravljanja elementarnih vzrokov nasprotij na svetu. Ni pa svet danes le gospodarska enota zaradi razvitosti tehničnih sredstev, marveč je tudi kulturna enota. Zato je treba spoznavati in pravično ocenjati posamezne nacionalne kulture ter priznati njihov prispevek v kulturno zakladnico človeštva. Veličavo povzdigovanje samo lastne nacionalne kulture in prezir tujih, posebno tistih malih narodov, je ideološka priprava imperializma na osnovi odrekanja eksistenčne pravice in pravice vsestranskega razvoja slehernemu narodu.

Ze lansko leto je predlagala naša drž. delegacija na V. kongresu UNESCO, naj bi ta mednarodna prosvetna in kulturna organizacija, ki sodi kot specialna agencija v okvirje OZN, sklicala zborovanje za razpravljanje o vprašanih miru. Takrat nismo uspeli. Zato je prav, da je prevzel letos isto pobudo naš Nacionalni komite za obrambo miru. Smo sestavni del človeštva, ki se bori za mir, tako je približal maršal Tito v svojem zgodovinskem govoru na Kozari, in kongres v Zagrebu ho znova potrdil naš veliki delež v tej pravični borbi.

Gorazd Kušej

Vloga sodnikov porotnikov v našem sodstvu

Sodišča v bivši Jugoslaviji so imela prav takšen protiljudski značaj kakor vse ostali državni aparat. Vladajoča buržoazija se je sicer trudila, da bi sodišča prikazala kot apolitično in nadzredno ustanovo, toda razvoj dogodkov, ki so bili le odraz številnih in kričeih razrednih protislovij v tedanji državi, je že sam po sebi razkrival njihov razredni značaj.

Tako je šestojanuarska diktatura med prvimi zakoni izdala tudi zakon, s katerim je bilo ustanovljeno zloglasno sodišče za zaščito države, ki je postalo edino pristojno za preiskovanje in sojenje tako imenovanih političnih kaznivih dejanj. Vpliv KPJ na politično življenje v državi in odpor delovnih množic je bil že tako močan, da je bila vladajoča klika prisiljena, da se v obrambi svojih pozicij zateče k odkriti diktaturi in da v zaščito obstoječega reda in vladajoče klike uporabi vsa sredstva, predvsem svoj državni aparat od vojske, uprave in policije do sodišč.

V tem obdobju je izginila v kazenskem sodstvu bivše Jugoslavije tudi porota, ki je navadno v demokratičnejših buržoaznih državah oblika, po kateri sodelujejo v zelo omejenih okvirih v sojenju laiki. Tudi ta laični element v sodstvu — čeprav vemo, da so se porotniki odbirali med najuglednejšimi in najimovitejšimi predstavniki tedanje družbe — je bil surovi in neomejeni diktaturi na poti.

Po teh dogodkih je moralo postati vsakomur jasno, da sodišča ne morejo stati nad družbeno ureditvijo in nad političnim dogajanjem v državi. Res je, da so bila sodišča po svoji metodi dela morda najbolj prefinjen del državnega aparata, zato pa tudi najbolj soliden in ugleden čvar tedanjega družbenega reda. Mnogi napredni pravniki so na svoji koži občutili, kako tenkovestna je bila odbira kadrov v sodniški stalež.

Logično je torej, da je tudi sodni aparat v dobi okupacije delil usodo vsega ostalega državnega aparata bivše Jugoslavije in služil okupatorju.

V narodnoosvobodilni borbi pa so nastala nova ljudska sodišča, najprej v okviru vojaških enot ali narodnoosvobodilnih odborov, pozneje pa kot samostojna, redna ljudska sodišča. To je bil popolnoma nov sodni aparat, ne samo po kadrih, ki so ga sestavljali, temveč tudi po principih, po katerih so poslovala ta sodišča. Razumljivo je, da je mogel biti ta novi aparat sestavljen le iz kadrov, ki so neomajno služili interesom delovnega ljudstva in njegovi borbi za osvoboditev in zgraditev nove socialistične družbe. Ta aparat je bil sestavljen skoraj izključno iz nepravnikov, stremelo pa se je za tem, da se polagoma vanj vključijo tudi pravniki, ki naj bi prispevali s svojim strokovnim znanjem in skušnjami k boljšemu delu teh prvih sodišč.

Tudi po osvoboditvi je postalo eno izmed osnovnih ustavnih določil o ureditvi ljudskih sodišč načelo, da so sestavljeni senati okrajnega in okrožnega sodišča, kadar sodijo na prvi stopnji, iz sodnikov in sodnikov porotnikov, ki so pri sojenju enakopravni (čl. 119 Ustave FLRJ). Poleg poklicnih sodnikov imamo torej v naših okrajnih in okrožnih sodiščih tudi nepoklicne sodnike — porotnike, ki so s prvimi popolnoma enakopravni v vseh zadevah, o katerih sodijo ta sodišča na prvi stopnji.

Ze poprej smo ugotovili, da sodišča ne morejo imeti drugačnega značaja, kakor je značaj same države in oblasti, ki v njej obstoji. Osnovna načela, ki veljajo v naši socialistični državi za ljudsko oblast t. j. za ljudske odbore, morajo veljati tudi za ljudska sodišča. Izmed teh načel so prav gotovo med najvažnejšimi volilnost in odstavljivost izvoljenih predstavnikov in s tem zvezana njihova odgovornost volivcem. Vsa ta načela dejansko veljajo tudi za ljudska sodišča. Sodnike in sodnike porotnike volijo in razrešujejo predstavniki telesa (ljudski odbori

in skupščine), katerim ti tudi odgovarjajo za svoje delo.

In ko ugotavljamo, da je možen nadaljnji razvoj socialistične demokracije le preko odločilnega uveljavljanja predstavniških teles, preko povečane odgovornosti izvoljenih svojim volivcem, predvsem pa preko uveljavljanja neposrednih proizvajalcev v upravljanju z gospodarstvom in državno upravo — potem mora to gotovo veljati za nadaljnji razvoj naših sodišč kot sestavnega dela državnega aparata.

S tem v zvezi pa je potrebno, da posebej naglasimo važnost sodnikov porotnikov, ki je kot oblika sodelovanja ljudstva v sodstvu njegova najpomembnejša demokratična prvina, ki dobiva z ozirom na celotni proces poglabljanja socialistične demokracije pri nas prvorazreden pomen.

Vedeti moramo, da nobena buržoazna država ni poznala in ne pozna takšne demokratičnosti v sodstvu. Demokratičnejše buržoazne države poznajo tako imenovano poroto. Toda naši sodniki porotniki nimajo ničesar skupnega s poroto, tako da je sploh vprašanje, ali je umestno uporabljati zanje ta naziv. Medtem ko porotniki sodelujejo samo v kazenskem sodstvu in odločajo samo v vprašanju krivde obdolženca, naši sodniki porotniki sodelujejo kot popolnoma enakopravni poklicnemu sodniku v vseh odločbah sodišč prvostopnih senatov pri okrajnem in okrožnem sodišču, tako v civilnih kot v kazenskih zadevah. To je torej široka oblika sodelovanja ljudstva v sodstvu, česar nikdar ni mogla in ne more dati buržoazna država, kjer ni nobenih skupnih interesov med vladajočo manjšino in njenimi državnimi aparatom na eni ter med ogromno večino delovnega ljudstva na drugi strani.

Sodišča odločajo o imovini, časti, svobodi in celo o življenju državljanov, pri čemer je treba včasih reševati težke in zamotane primere, kot jih lahko ustvari samo živo življenje, in nanje uporabiti ustrezne pravne predpise. Zato je opravljanje sodniške dolžnosti težka in odgovorna naloga. Včasih je primer jasen in rešitev na dlani. Toda včasih se je treba do pravilne in pravične odločbe dokopati šele po temeljitem študiju in vsestranskem obravnavanju primera. Samo ob sebi je razumljivo, da temeljitost in tenkovestnost pri obravnavanju posameznih slučajev zadeva tudi sodnike porotnike, ki popolnoma enakopravno soodločajo. Ako pri njih ni enake vestnosti v pripravi in odgovornosti pri reševanju kot pri poklicnih sodnikih, potem njihovo soodločanje dejansko ne more biti enakopravno. In take primere nevestnosti in neodgovornosti imamo pri nekaterih sodnikih porotnikih. Na tem mestu moramo odkrito ugotoviti, da imajo sodišča v nekaterih okrajnih s sodniki porotniki velike težave, ker se nedisciplinirano odzivajo tej častni državljanski dolžnosti ali pa »sedijo« minogrede pri sodnih obravnava. Takšen

odnos seveda škoduje ugledu sodišč in razen tega kvarno vpliva na njihovo poslovanje. Seveda zaradi takšnih primerov ne moremo odstopati od dosledne udeležbe sodnikov porotnikov v sodstvu, kar se je pri nekaterih sodiščih v kal prišlo pojavljati, niti ne moremo zavreči te oblike sodelovanja ljudstva v sodstvu. Nasprotno, nujno potrebno je, da v sedanji udeležbi sodnikov porotnikov vidimo šele začetno obliko sodelovanja ljudstva v sodstvu, ki jo je treba še bolj uveljavljati in dalje razviti. Soodločanje sodnikov porotnikov v delu sodišč ni samo velikega načelnega pomena, ker daje našim sodiščem še posebej ljudski značaj, ampak ima tudi ogromno praktično vrednost, ker delovni ljudje vnašajo v naše sodstvo svoje vsakodnevne izkušnje iz borbe za zgraditev socializma, nepomirljivo mirno do sovražnikov socializma, svojo izostreni čut za to, kaj je v korist socializmu in kaj ni, svojo smelost in revolucionarnost pri obravnavanju in reševanju novih pojavov naše stvarnosti. Obratno pa je delo v sodišču za delovne ljudi ogromnega vzgojnega pomena, ker se lahko nazorno prepričajo, kam sovražnik usmerja svoje razdiralno delovanje, kakšne metode in sredstva uporablja pri tem, kakšno škodo povzroča škodljivost pri našem ljudskem premoženju, kakšni novi odnosi se porajajo v naši družbeni stvarnosti itd.

Zato je skrajni čas, da se partijske organizacije, ljudski odbori in predvsem sami sodniki porotniki zavedejo velike važnosti in odgovornosti, ki jo imajo sodniki porotniki v delu ljudskih sodišč, ter da zavzamejo do tega vprašanja pravilno stališče. Prenehati je treba z izgovori o preobremenjenosti v delu in opravljanju vvažnejših nalog. Zakon že sam upošteva dejstvo, da sodniki porotniki opravljajo sodniško dolžnost razen svoje redne zaposlitve, zato omejuje njihovo obremenitev v sodišču na največ 15 dni v letu. Ustava in zakoni postavljajo izvrševanje funkcije sodnika porotnika ne samo kot njihovo pravico, temveč predvsem kot njihovo dolžnost.

V naši republiki smo imeli letos spomladi le 141 poklicnih sodnikov (in še od teh 17 nepravnikov), po ljudskih odbori pa je bilo izvoljenih 2566 sodnikov porotnikov. Pri volitvah pa se njihovi odbori ni posvečala potrebna pozornost. Zakon o ureditvi ljudskih sodišč pa naglašča, da predstavniki telesa volijo samo takšne sodnike porotnike, ki bodo lahko opravljali težke in odgovorne naloge, ki jih imajo sodišča.

Pri odbiri sodnikov porotnikov moramo postaviti strog in resen kriterij, ki bo v skladu z njihovo pomembno vlogo v našem sodstvu. Pravilna odbira sodnikov porotnikov ho tako velik prispevek k utrditvi in nadaljnjemu razvoju ljudskih sodišč, kot ga je začrtal četrti ple-

num CK KPJ. Dr. France Hočevar

»Stoje na holmu
hiše tri...«

Ilustracija Franceta Miheliča k Levstikovim otroškim pesmim »Najdljohje« (glej članek na 8. strani)

Ob uvedbi novih gospodarskih ukrepov v Istrskem okrožju

V Istrskem okrožju so pred dnevi sprejeli več zelo važnih gospodarskih ukrepov, ki vsi skupaj temeljito spreminjajo dosedanj način vodstva gospodarstva. Ti novi ukrepi ne pomenijo samo nekaterih tehničnih sprememb, marveč rešujejo bistvena vprašanja razvoja socialistične demokracije in uresničevanja gesla »tovarne delavcem«, saj dajejo gospodarstvo osnovno za upravljanje gospodarstva po delovnih kolektivih, ki je bila doslej še zelo ozka.

Stopnja demokracije — resnične socialistične demokracije — zavisi predvsem od tega, v koliko neposredni proizvajalci sami razpolagajo s presežkom dela, ki ga ustvarjajo. Prav to vprašanje pa novi ukrepi, sprejeti te dni v Istrskem okrožju, zelo uspešno rešujejo za sedanj stopnjo razvoja. Pomena teh novih ukrepov nikakor ne bi bilo mogoče pravilno oceniti, če ne bi vsaj v temeljnih obrisih nakazali tudi razlike, ki jo ustvarjajo v odnosu do dosedanjega sistema vodstva gospodarstva.

Dosedanji sistem vodstva gospodarstva v Istrskem okrožju, ki je bil neizbežen zaradi temeljne naloge ljudske oblasti, da ustvari sredstva za socialistično gospodarstvo in prepreči izkoriščanje, imenujemo tudi administrativni socializem. Naj bo ta naziv pravilen ali ne, pod tem razumemo predvsem močno centralizirano vodenje gospodarstva, pa tudi vsakega posameznega podjetja (z nekaterimi omejitvami pri privatnih podjetjih) po organih ljudske oblasti. Vsa sredstva, ustvarjena v podjetju, so se odvajala v proračun, iz katerega so se potem dodeljevala podjetjem, ta so pa bila podrejena tudi podrobim nalogam, ki jih je določal plan, surovine so se dodeljevale iz enega mesta, organi ljudske oblasti pa so polematično razpolagali tudi s produkcijo in akumulacijo, ali pravilneje, upravljali so jo v imenu ljudstva. Z drugimi besedami pomeni dosedanj sistem dokaj centralizirano vodstvo po organih ljudske oblasti, ki pušča zelo majhno samostojnost gospodarstvosocialističjski enoti. Če izvzamemo zavest delovnih ljudi, ki se zavedajo, da je oblast njihova, potem je ta sistem vodstva dajal zelo majhno spodbudo vsakemu posameznemu proizvajalcu za boljše in cenejše proizvodnjo. Razen tega pa je ustvarilo odvajanje vseh sredstev v proračun in dodeljevanje sredstev iz proračuna ljudskih odborov hkrati z drugimi oblikami centralističnega vodenja podjetij nedvomno materialno osnovo za krepitve birokracije.

V takem sistemu vodstva gospodarstva, kakršnen je bil v Istrskem okrožju doslej — pri tem pa ne smemo pozabiti, da je bil ta sistem v dosedanjih pogojih neizbežen zaradi zagotovitve že prej navedenih nalog — so imeli delavski sveti dokaj formalen pomen, saj praktično niso bili tisti, ki bi razpolagali s končnim finančnim učinkom podjetja, niti niso odločali o načinu uporabe ustvarjenega dobička. Če so hoteli dati torej delavskim svetom polno veljavnost, je bilo nujno potrebno spremeniti tudi ves sistem vodstva gospodarstva. To pa je eden glavnih vzrokov, da je do teh novih ukrepov prišlo.

Med važnejšimi odloki, ki jih je sprejela skupščina Istrskega okrožja, so predvsem spremembe odloka o delavskih svetih, odlok o novem finančnem sistemu, spremembe v sistemu trgovine, nov plačilni sistem in odlok o socialnem zavarovanju. Ze iz naštetih odlokov je razvidno, da gre tu za temeljito spremembo celotnega sistema vodstva gospodarstva. Oglejmo si torej na kratko glavno vsebino in pomen teh novih odlokov.

V Istrskem okrožju imamo socialistično in privatno lastniško proizvajalnih sredstev. To izhaja iz tega, ker široka nacionalizacija, ki je sicer v vojnim programu Slovensko-italijanske antisfaistične unije, tu ni bila izvedena. Dosedanji odlok o delavskih svetih je določal, da imajo delavci v socialističnih podjetjih pravico odločati v upravljanju, medtem ko so imeli delavci v privatnih podjetjih samo pravico do sodelovanja v upravi. Med odločenjem v podjetju in pravico do sodelovanja pa je bistvena razlika. Spremembe odloka o delavskih svetih, ki jih je sprejela pred dnevi okrajna skupščina, pa določajo, da imajo tudi delavci v privatnih podjetjih pravico do odločanja v podjetjih in so tudi sicer deležni vseh tistih pravic kot delavci v socialističnih podjetjih. S tem je odstranjena velika razlika, ki je vladala doslej med pravicami delavcev v socialističnih in privatnih podjetjih. Pri tem pa je važno predvsem to, da je s tem ustvarjena oblika, ko zasebnik ostane še v naprej lastnik podjetja, seveda kolikor izpolnjuje predpise in zakonito opravlja delo, delavcem pa so zagotovljene pravice, ki jim pripadajo. Skupno z odlokom o novem finančnem sistemu je to zagotovilo eden najvažnejših odlokov in je po svojem pomenu prav gotovo ena najvažnejših pridobitev delovnega ljudstva Istrskega okrožja. Dejstvo, da je bil tak odlok sprejet prvič v zgodovini in da daje močno spodbudo tudi delavcem izven meja Istrskega okrožja, ki se borijo za svoje pravice, pa njegov pomen nedvomno še povečuje.

Po sedanjih odlokih, ki veljajo v Istrskem okrožju, imenuje direktorja socialističnega podjetja na predlog delavskega sveta pristojni ljudski odbor, medtem ko je direktor zasebnega podjetja praviloma lastnik podjetja. Delavskih svetov nimajo samo zasebna podjetja, ki imajo obrtniški značaj.

V novem finančnem sistemu sta zagotovljena najvažnejša odloka o dobičku in razdelitvi dobička gospodarskih podjetij in odlok o prejemkih delavcev in nameščencev. Po odloku o dobičku so dolžna doseči podjetja dobiček, ki je določen s povprečnim odstotkom od planiranega fonda plač podjetja. Od tako določenega dobička pa mora dajati podjetje največ 30% za kritje splošnih družbenih potreb. Od teh 30% dobička gre po odloku o razdelitvi dobička 30% v proračun pri- tojnega krajevnega ljudskega odbora,

40% za proračun istrskega okrajnega ljudskega odbora, ostanek pa v proračun okrajnega ljudskega odbora. Potemtakem je razdelitev dobička naslednja: 30% dobička gre za splošne družbene potrebe in je razdeljen na ljudske odbore, 70% dobička pa ostane na razpolago delovnemu kolektivu, ki ga uporabi za investicije podjetja, 10% tega dela dobička porabi za povečanje plač članov delovnega kolektiva, 5% gre v rezervni sklad, ostanek pa uporabi delovni kolektiv za investicije kapitalne graditve in družbenega standarda ter za povečanje obratnih sredstev.

Kako velika razlika je nastala s sedanjim načinom razdelitve dobička v primeri s prejšnjim, nam pokaže že dejstvo, da bo delovni kolektiv razpolagal zdaj približno s 25-krat večjo vsoto, kakor je razpolagal doslej, ko je moral veliko večino dobička odvajati v proračun. S tem pa je dana tudi močna materialna osnova za delo delavskih svetov in realizacijo gesla »tovarne delavcem«. Petindvajsetkratni dvig akumulacije, s katero razpolaga delavski svet, nedvomno popolnoma drugače vpliva na interes za zmanjšanje proizvodnih stroškov, na varčevanje s surovinami, na omejitve delovne sile na resnično potrebno število, na dvig kvalitete proizvodov, dvig produktivnosti itd. To stimulacijo pa še povečuje neposredna udeležba delavcev na ustvarjenem dobičku.

Izredno važna pa je tudi možnost, ki jo predvideva novi finančni sistem, da delavski sveti lahko prispejajo za investicijske potrebe krajevnih oziroma drugih ljudskih odborov iz svojega fonda za investicije. S tem je močno načeto tudi vprašanje odnosa med krajevnim forumom ljudske oblasti in delovnim kolektivom, zvišana je zainteresiranost ljudskega odbora za delo delovnega kolektiva, pa tudi interes proizvajalcev za delo ljudskega odbora. Delavci bodo zdaj veliko bolj pazili, kako se gospodari s sredstvi, ki jih ima ljudski odbor, saj so jih sami neposredno ustvarili. Razen tega pa na ta način lahko tudi neposredno dvigajo svoj življenjski standard. Pri tem je značilna ugotovitev nekaterih delovnih kolektivov v Piranu, ki že razpravljajo o tem, kako bodo porabili sredstva za zboljšanje komunalnih naprav. Naj navedemo samo nekaj posledic, ki jih je že prve dni povzročil ta sistem delitve dobička. Pri podjetju Bor so na primer že prve dni ugotovili, da imajo preveč uslužbencev, druge razpravljajo o tem, da bo treba nekatere manj sposobne delavce in nameščence zametati s sposobnejšimi, ali pa razmišljajo o dograditvi nekaterih objektov, o izpolnitvi obratov itd. Na kratko lahko rečemo, da so že v prvih dneh po objavi odlokov začeli v večini delovnih kolektivov resno razmišljati o tem, kako bi od-

stranili pomanjkljivosti, značilno pa je, da je skoraj povsod prva skrb, napraviti podjetje čimbolj rentabilno.

Isti sistem delitve dobička, kot je v socialističnih podjetjih, velja po novem finančnem sistemu tudi v trgovini, gostinstvu, prometu in gradnjah, pa tudi v privatnih podjetjih, ki jih upravljajo delavski sveti. Potemtakem tudi delavcem v privatnih podjetjih odslej ne bo vseeno, kako posluje podjetje, in bodo prav tako skrbeli za dvig proizvodnje in za kvaliteto. Pri tem se bodo dvignili tudi njihovi dohodki, dohodki direktorja, ki je v zasebnih podjetjih praviloma lastnik, pa so tako določeni s plačo, ki jo prejema kakor vsi drugi.

Toda preden preidemo na vprašanje plač, si na kratko oglejmo še spremembe, ki so nastale zaradi novega sistema vodenja gospodarstva v trgovini in preiskrih prebivalstva. Dosedanji trije načini prodaje blaga po cenah v zagotovljeni preiskri, vezanih cenah in prostih cenah, ki so trgovino spreminjali v nekaj distribucijski aparat, omogočali pa tudi nedelavnost nekaterih ljudi (ki so delali le toliko, da so dobili karte), je zdaj ukinjen. Ostaja enoten sistem prodaje po prostih cenah. Dosedanji sistem prodaje je razen naštetega močno vplival tudi na asortiman in kvaliteto blaga, v kmetijski proizvodnji pa je sistem obveznih odkupov začel že zavirati kmetijsko proizvodnjo in povzročal tudi precejšnje spremembe v strukturi pridelkov. Kmetje se za svoje blago pogosto niso mogli oskrbeti s potrebnimi stvarmi, ker so bili omejeni na eni strani z odkupnim sistemom, na drugi pa zaradi izvoznega monopolizma niso mogli trgovati z Jugoslavijo. Odkupi so zdaj ukinjeni, kmetje pa lahko izvažajo prosto svoje blago tudi v Jugoslavijo, kjer si bodo za izkupiček lahko nabavili les, žito (kar je posebno važno za monokulturne vinogradniške predele) itd. S tem bo razbita zaprtost na ozko ozemlje Istrskega okrožja, ki je doslej močno omejevala kmetijsko proizvodnjo.

Trgovinska podjetja bodo praktično šele zdaj v resnici začela trgovati, saj bodo morala sama poiskati blago in bodo tudi odvisna od doseženega prometa, ali točneje, plače uslužbencev v trgovini bodo odvisne od ustvarjenega prometa. To pa pomeni nujno skrb trgovskih podjetij za čim boljše blago, za dober asortiman pa tudi za dobro potrebo. Prav to pa bo vplivalo tudi na proizvodnjo v podjetjih, saj blaga, ki ne bo kvalitetno in prilagojeno okusu potrošnikov, ne bo mogoče prodati.

Te spremembe, ki so nastale z ukinitvijo kart in bonov, pa upošteva tudi novi plačilni sistem, ki določa nominalno tako visoke plače delavcev in nameščencev, da standard zaradi ukinitve zagotovljene preiskre ne samo da ne bo padel, marveč

se bo celo občutno dvignil, posebno pri nekaterih bolj kvalificiranih močeh. Osnovna načela novega plačilnega sistema, ki ima predvsem namen zagotoviti nagrajevanje po delu, so plačilo po strokovnosti, težini dela in odgovornosti, pri učenosti pa po trajanju učne dobe. Delavci imajo razen plače, ki se jim določa na osnovi prej naštetih faktorjev, tudi pravico do dodatka za nadurno in za nočno delo ter za delo na dan tedenskega počitka, za terensko delo in pravico na dodatek za poseben pomen podjetja. Zneski plač se določajo pri delavcih po strokovnosti, potrebnih za opravljanje dela na delovnem mestu, in sicer po skupinah in po plačilnih razredih, pri uslužbenceh pa po strokah in poklicih, ki jih nato delijo v plačilne razrede. Skupno imajo novi plačilni sistem trideset razredov s plačo od 30 do 190 din na uro, ali od 6000 do 38.000 din mesečno. Razpon med najnižjo in najvišjo plačo je torej nekaj več kot šestkratno. Dodatki za delo v posebnih pogojih znašajo od 600 do 1800 din mesečno, zneski za odgovornost pa od 400 do 3200 din mesečno. Plače uslužbencev v gospodarstvu pa znašajo od 1500 do 6000 dinarjev, kar je odvisno od trajanja učne dobe, ne morejo pa biti plačani po učinku. Plačilni sistem pa predvideva tudi določbe o napredovanju iz skupine v skupino oziroma iz nižjega razreda v višji plačilni razred. Pogoji za napredovanje so dvojni, in sicer višja strokovnost ter službena leta na določenem postu.

To so nekatera osnovna načela novega plačilnega sistema. Njegova prednost pred dosedanjim je predvsem v tem, da odpravlja marsikatero pomanjkljivost. Predvsem je vladala v Istrskem okrožju precejšnja uravnolovka, saj je znašal razpon med najnižjo plačo in najvišjo, če pristejemo še vrednost točk, nakazil in drugih dodatkov, komaj 1:2. Dokaj je bilo tudi takih primerov, da so cele skupine delavcev prejemale enake plače ne glede na strokovnost in delavnost. Večja diferenciacija po strokovnosti bo samo oživila zanimanje za izpopolnjevanje, ki je ob dosedanj uravnolovki skoraj zamrlo. Plače po delovnem učinku, ki se določajo tako, da se zbir plače za strokovnost, ki jo mora imeti delavec za opravljanje določenega delovnega mesta, zneska za delo v posebnih pogojih in zneska za odgovornost pomnoži s časom, ki je določen za izdelavo enote, ali pa s številom enot, izdelanih v obračunski dobi (plačilo po akordu), pa bodo poleg vseh drugih stvari prav gotovo spodbudno vplivale na večjo storilnost, ki doslej ni bila vedno taka, kakor bi bila lahko in kakor bi tudi morala biti. Med važnimi določbami novega plačilnega sistema je tudi zagotovitev 70% plače delavcem v vseh primerih prekinitve dela, ki bi nastala iz objektivnih razlogov. Primerno

višjim plačam, predvsem pa povečanim stroškom za vzdrževanje in vzgojo otrok pa so bile povečane tudi otroške doklade, ki znašajo sedaj 3500 din.

Od drugih odlokov, sprejetih v istrski skupščini, sta važnejša še odlok o zunanji trgovini, ki določa udeležbo podjetja pri devizah, ustvarjenih za izvoženo blago, in novi odlok o socialnem zavarovanju. Novi odlok o socialnem zavarovanju določa večje pravice pa tudi dolžnosti sindikatov, da sodelujejo pri izvajanju socialnega zavarovanja, in zajema vse ljudi v delovnem odnosu. Pravice, ki jih določa socialno zavarovanje, so odvisne od trajanja delovnega razmerja in višine plače ter odgovornosti in težine dela. V bolniškem zavarovanju je zvečana oskrbina (hranaracija) od sedanjih 66% zadnje plače na 100%, zvečane pa so tudi davke za novorojenčka, in sicer znaša pomen za opremo novorojenčka zdaj 20.000 dinarjev, materi za prehrano ob porodu pa 2000 din mesečno. Pogrebšina je zvišana na 10.000 din, če umre zavarovanec, in na 5000, če umre svojec. Starostna doba za pridobitev pravice do pokojnine je znšana od 60 na 55 let pri moških, pri ženskah pa od 55 na 50 let. Pokojninska renta pa je zvišana od dosedanjih 90% za polno delovno dobo na 100%. Prav tako pa je zagotovljena tudi polna preiskra družin. Ze en preostali član participira 55% delavčeve pokojnine in se ta odstotek s številom sirot povečuje, razen tega pa obiski otrok še polno preživnino 3500 din. Določena je tudi minimalna pokojnina, ki pri 5-letni zaposlitvi ne more znašati pod 4800 din.

To je kratek pregled ukrepov, ki veljajo odslej v istrskem okrožju in ki drug za drugim kažejo skrb ljudske oblasti za delavca, saj vsak od teh ukrepov zase, pa tudi vsi skupaj merijo na zboljšanje njegovega položaja in na ustvaritev solidne osnove za razvoj socialističnega gospodarstva. Kako bedne so ob vseh teh ukrepih besede, s katerimi je skušal šovinistični tržski list Giornale di Trieste zmanjšati pomen teh ukrepov! Ker ni našel druge osnove za svoje blatenje, se je poslužil svoje stare navade in potvarja dejstva. Nekaj dni je zapovrstjo pisal o »polni zmedbi«, ki da vlada v istrskem okrožju, o tem, da so poskočile cene za neverjetne odstotke, o zaprtih trgovinah brez blaga itd. Pri tem pa je zamočkal, da je na primer meso v Istrskem okrožju skoraj sedemkrat cenejše kot v Trstu, torej tudi mnogo cenejše v primerjavi s povprečno plačo, da so tudi vsa živila nad 50% cenejša, da o pravih delovnih ljudeh v Istrskem okrožju in primerjavi s tržaskim delovnim ljudstvom sploh ne govorimo. Delovni ljudje v Istrskem okrožju so s temi odloki postali dejanski gospodarji na svojih tleh, medtem ko v Trstu nimajo delavci niti osnovne pravice do dela, o čemer lepo priča nekaj deset tisoč brezposelnih.

M. M.

NALOGE KMETIJSKIH STROKOVNJAKOV PRI UVAJANJU GOSPODARSKEGA RAČUNA

Zivimo v prehodni dobi graditve socializma na slovenski vasi, ko z borbenim delom organiziramo iz drobnih kmetijskih posestev velika gospodarstva — državna posestva in kmečke delovne družine, ko se utrjujejo stare zadrage in ustanavljajo nove. V tej dobi moramo tudi uspešno rešiti nekatera strokovna kmetijska vprašanja v zvezi z nenehnim večanjem kmetijske proizvodnje in storilnosti. Sedaj ne poslavljamo samo vprašanj agro- in zootehnične kot sredstev za porast kmetijske proizvodnje, ampak tudi vprašanje, kako dvigniti slovensko kmetijsko na višjo organizacijsko — socialistično — in tehnično stopnjo. Kmetijska proizvodnja ne sme več zastajati za industrijo in drugo gospodarsko dejavnostjo; proizvesti moramo dovolj živil in industrijskih surovin, naša naloga pa je tudi, da produciramo tudi čimveč viškov iznad domačih potreb, za izvoz. Vse to pa bomo dosegli s pravilno organiziranim in vnaprej predvidenim ter dobro preračunanim delom.

V letu 1951 smo namreč prešli v poslovanju socialističnih kmetijskih gospodarstev popolnoma na gospodarski račun, začetki zadrage poslovanja po donosnosti pa so bili že v prejšnjih letih. V tekočem letu moramo torej tako organizirati socialistična kmetijska gospodarstva, da bodo rentabilna (donosna), ker nas gospodarski račun sili, da povečamo količino in kakovost proizvodov z izbiro najugodnejše proizvodne smeri, upoštevajoč proizvodne pogoje zadrage in tržne prilike, da pocenimo proizvodne izdatke in zmanjšamo neproduktivne stroške. Državna posestva ne bodo smela več imeti planskih izgub, ker teh ne bo nihče več kriil, kmečke delovne zadrage pa bodo lahko na podlagi gospodarskega računa v naprej določale dnevni zaslužek za posamezne delovne skupine in celo za zadrage; čim boljše bodo zadrage poslovale po dobro sestavljenem gospodarskem računu, tem večji bo njihov zaslužek, tem več bo lahko investirale.

Zavedati se moramo, da bo zahtevalo organiziranje zadrage še mnogo po- žrtvovalnega dela, saj smo šele začeli odpravljati kapitalistične elemente na vasi in postavljati osnove za prevedbo zadrug v prava socialistična gospodarstva. Znano je dejstvo, da raste pri nekaterih kmečkih delovnih zadrugah proizvodnja, da dosegajo zadrage že lepe uspehe v živinoreji, poljedelstvu, sadjarstvu in vinogradništvu, da ponekod delno že uporabljajo sodbna znanstvena izkustva. Vendar še zdaleč ne smemo biti zadovoljni s sedanjo zadrage kmetijsko proizvodnjo, kajti z organiziranjem zadrug so šele dani objektivni pogoji, da poslavimo proizvodnjo na novo gospodarsko osnovo, da uvedemo pravilni kolobar, da mehanizacija preide v prave roke itd.

Dosedanje uvajanje principov gospodarskega računa — čeprav ne popolnega — v naših delovnih zadrugah nam je jasno pokazalo, da je potrebno uvesti pri vseh kmečkih delovnih zadrugah gospodarski račun in to iz naslednjih razlogov:

1. Vsaka kmečka delovna zadruga mora imeti natančen pregled nad rentabilnostjo posameznih kmetijskih panog (poljedelstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, živinoreja itd.), vedeti mora, katero rastlino, živino itd. se v zadrugi izplača gojiti in katera od njih je donosnejša; nerentabilno zadrage dejavnost pa mora opustiti.

2. Točno mora pregledati uporabo delovne sile in doseči pri njeni sorazmerno manjši uporabi enak ali pa celo večji ekonomski uspeh.

3. Dobriček ali zgbu mora zadruga računati po vseh kmetijske dejavnosti in celo po kulturah ter vrsti živine.

4. Stremeti mora, da se bo zadrage imovina čim bolj ohranila, boriti se mora proti vsakršnemu razpisnitvju.

5. Uvesti mora čimbolj enostavno evidenco (razvid) brez birokracije; podatki naj služijo zadrage, knjigovodstvu in le za uvedbo stvarnih analiz.

6. Čimbolj mora znižati stroške za vsakršten material.

7. Uvesti mora pravilno notranjo organizacijo dela s socialističnim nagrajevanjem.

Potrebe po uvedbi gospodarskega računa v naših kmečkih delovnih zadrugah so zelo velike — ukrepanje po gospodarskem računu je popolnoma prirodna stvar vsakega dobrega gospodarja, zlasti pa morajo to vedeti zadrage, ki na sektorskih konferencah zadrage v Ljubljani, Mariboru in Postojni smo ugotovili, da naš zadragejki že spoznavajo, da je potrebno postaviti gospodarjenje v kmečkih delovnih zadrugah na drugo osnovo, na osnovo gospodarskega računa.

Prav sedaj pa je uvedba gospodarskega računa zelo važna, ko vladajo na trgu sproščene cene in se uveljavlja zakon ponudbe in povpraševanja, tako da bodo le tiste zadrage vedno zmagovale, ki bodo ob tem zakonu najbolj gospodarile. Uvedbo gospodarskega računa v kmečkih delovnih zadrugah moramo pospešiti predvsem sedaj, ko se bo z jesensko seljivo začelo novo gospodarsko leto; prav sedaj je najugodnejši čas za dobro uvedbo gospodarskega računa.

Zlasti pa je potrebno, da pri uvedbi gospodarskega računa najintenzivneje sodelujejo zadrage, pomagajo pa naj jim razen knjigovodskih in finančnih še kmetijski strokovnjaki, ki bi morali biti po svojem delu pri tem najbolj zainteresirani. V čem je ta važna naloga kmetijskih strokovnjakov pri uvedbi gospodarskega računa v kmečkih delovnih zadrugah? Da bomo pravilno uvedli gospodarski račun, moramo poprej izdelati realen proizvodni načrt zadrage, in to za vsako panogo kmetijske dejavnosti posebej, izvesti moramo pravilno organizacijo dela in socialistično nagrajevanje z vseno stimulacijami po uspehu v proizvodnji. Preden pa bomo izdelali proizvodni načrt in načrt kapitalnih gradenj, moramo dobro poznati vse proizvajalne kapacitete (osnovna sredstva) določene zadrage, realno moramo izračunati maksimalne možnosti razvoja zadrage. Načrte je treba do podrobnosti proučiti, tako da bodo

ti dali realno sliko možnosti za razvoj določene zadrage za eno gospodarsko ali koledarsko leto; zadrage naj izdelajo tudi perspektivni proizvodni načrt za več let naprej. Le v tem primeru se ne bodo zdeli zadragejnikom proizvodni načrti arhivski material in jih ne bodo odložili v miznico, marveč jih živo spremljali in iz njih izvajali praktične zaključke za bodoče leto. Gospodarski načrt in gospodarski račun zadrage izdelajo zadragejniki sami, dolžnost kmetijskih strokovnjakov pa je, da pri izdelavi sodelujejo ter svetujejo in pomagajo s svojim strokovnim znanjem.

Kmetijsko je namreč tista veja celovite gospodarske dejavnosti, v kateri je zaradi posebnih pogojev in oblike socialistične rekonstrukcije uvedba gospodarskega računa posebnega pomena! Samo prirodni pogoji, v katerih se razvija kmetijska dejavnost, so takšni, da se more z najmanjšo nepazljivostjo ali napako med proizvajalnimi procesom (n. pr. z akasnitve selve, zanemarjanje določenih agrotehničnih ukrepov, neizvrševanje preventivnih ukrepov za zaščito živine in rastlin) znatno zmanjšati produktivnost dela. Opustiti moramo napačno misel, da je možno povečati kmetijsko proizvodnjo le z boljšo tehnično opremo, in bi torej naj čakali, dokler nam ne bo dala naša industrija dovolj tehničnih sredstev za dvig kmetijske proizvodnje; in da je to glavni in sedaj edini praktični izvir napredka proizvajalnih sil v kmetijstvu.

Dolžnost kmetijskih strokovnjakov pa je, da opozore zadragejke, naj že v proizvodnem načrtu in gospodarskem računu mobilizirajo lastna sredstva zadrage in maksimalno izkoristijo obstoječa tehnična sredstva, varčujejo pri materialnih stroških in delovni sili, a sočasno ne smejo predvideti zmanjšanja, ampak povečanje količine in kakovosti proizvodov — to pomeni, že v proizvodnem načrtu predvideti povečanje produktivnosti dela, hitrejšo izpolnitev tehnične osnove kmetijske proizvodnje. Takšne možnosti obstoje, pa čeprav so v nekaterih zadrugah malenkostne, jih vendar ne smemo podcenjevati!

Pri kmečkih delovnih zadrugah je v poljedelstvu osnovno in najtežje vprašanje, kako strokovno pravilno izkoristiti polje. Znano je, da je kolobar najvažnejši sestavni del gospodarskega načrta. V pravilno sestavljenem kolobarju se nam pokažejo številni ekonomski in tehnični faktorji, ki vsak po svoje vplivajo na sestavo kolobarja. Kmečke delovne zadrage kot socialistična gospodarstva morajo imeti trdno podlago v ustalenem kolobarju. Kolobar ne bo več en, ampak statičen glede na smer proizvodnje. Postavitve dobrega kolobarja, ki bo upošteval vsa strokovna pravila kolobarjenja kmetijskih rastlin, je težka naloga, zato je treba nuditi zadrugam vso strokovno pomoč. Z zadragejki naj kmetijski strokovnjaki razpravljajo o procentualnih odnosih med posameznimi vrstami rastlin, o velikosti parcel, obliki njih itd. in naj v kmečki delovni zadrugi praktično uvedejo pravilen kolobar.

Če hoče zadruga izdelati pravilen kolobar in investiti mehanizacijo, mora z okrožji svoje zemljišče. Vso pomoč naj nudijo zadrugam pri arondaciji zemljišče kmetijski strokovnjaki, ker povzročajo dosedanja razdrobljenost in raztresenost zadragejne posesti neracionalno porabo delovne sile in oležajo pregled nad delom ter izkoriščanjem proizvajalnih sredstev. Še odločneje je treba združevati individualne parcele in še letos izvesti čim večjo kompleksacijo zadragejnih zemljišč. Pri tem delu bo zadrugam v napotek Uredba o arondaciji zemljišč.

V gospodarskem računu moramo predvideti racionalno uporabo reproduktivskega materiala (semena, živinska krma, gojila, veterinarska sredstva in sredstva za zaščito rastlin itd.), delovne sile z ene, a maksimalno izkoriščanje kapitalnih objektov in sredstev (zgradbe, stroji, itd.) z druge strani. Doslej je bilo vse premalo skrbni za rentabilnost proizvodnje v zadrugah, preslaba je bila notranja organizacija dela, slaba kontrola nad uporabo materiala in delovne sile; zadragejki so se premalo zanimali, koliko stane proizvodnja določenih artiklov predvsem v vrtnarstvu, sadjarstvu, živinoreji in kapitalni graditvi. Proizvodni načrti so večkrat sestavljali nerealno, hoteli so ga izpolniti po količini, zapostavljali pa so vprašanje rentabilnosti v proizvodnji. Od tu večkrat izvira nizko plačilo delovnih dni v zadrugah. Realnosti normativov v proizvodnih načrtih niso preverjali, na pr. velika večina zadrug se še vedno drži normativa za setev žitaric po 200 kg na hektar, z navzkrižno seljivo pa se je ugotovilo, da zadostuje 150–160 kg na ha. Precej zadrug še seje ročno in včasih niti koruze ne sejejo v vrste, čeprav so sejalniki na razpolago. Na ta način se uporabi več delovne sile, količina in kakovost proizvodov sta znatno nižji, takšno nenačrtno delo pa povzroča v republičkem merilu milijonske izgube. Koliko se izgubi žita zaradi nepravilne seje v mlavce, koliko hranilnih snovi se uniči na zadragejnih in državnih travnikih zaradi nepravilne košnje! Vse to pa je treba odpraviti; tu so poklicani kmetijski strokovnjaki, da zadragejke na to opozore in da skupno z njimi pravilno sestavijo delovne načrte in nakažejo konkretno z gospodarskim računom, kako negativno vpliva nenačrtna proizvodnja na zadragejnikov dnevni zaslužek. Ogromno so bile izgube na področju kapitalnih gradenj zaradi nenačrtnega dela, večkrat so bila gradbena dela zaradi razpispanja materiala in slabe organizacije del za 50–150% dražja od planiranih. Gradnje so bile slabe izdelane, tako da so bila potrebna že po enem letu večja ali manjša popravila. Ze v proizvodnih načrtih je treba predvideti pravočasno nabavo materiala, ki ga ne smemo dovajati v času najvažnejših poljskih del. V delovnih načrtih je treba predvideti dovršitev gradenj v II. in III. četrtletju in ne graditi v času najhujšega mraza. V gospodarskem ra-

(Nadaljevanje na 5. strani)

Šest mesecev novega sistema plačevanja v trgovini

Dejstvo, da so uslužbenec trgovskih podjetij zadovoljni z novim načinom plačevanja v trgovini na drobno, po katerem so, kakor znano, sestavljene plače iz stalnega in gibljivega dela (pri čemer je gibljivi del plače odvisen od ustvarjenega fonda plač), je povsem razumljivo. Razumljivo zato, ker so se sprilo omenjena načina nagajanja — splošno vzeto — v znatni meri povečali sicer skromni prejemki uslužbenec trgovskih podjetij.

Ker nas tokrat zanimajo predvsem dobre in slabe strani, ki jih je pokazala praksa pri izvajanju Uredbe o plačah osebja v trgovini na drobno, po kateri so, kakor znano, sestavljene plače iz stalnega in gibljivega dela (pri čemer je gibljivi del plače odvisen od ustvarjenega fonda plač), je povsem razumljivo. Razumljivo zato, ker so se sprilo omenjena načina nagajanja — splošno vzeto — v znatni meri povečali sicer skromni prejemki uslužbenec trgovskih podjetij.

Ker nas tokrat zanimajo predvsem dobre in slabe strani, ki jih je pokazala praksa pri izvajanju Uredbe o plačah osebja v trgovini na drobno, po kateri so, kakor znano, sestavljene plače iz stalnega in gibljivega dela (pri čemer je gibljivi del plače odvisen od ustvarjenega fonda plač), je povsem razumljivo. Razumljivo zato, ker so se sprilo omenjena načina nagajanja — splošno vzeto — v znatni meri povečali sicer skromni prejemki uslužbenec trgovskih podjetij.

Ker nas tokrat zanimajo predvsem dobre in slabe strani, ki jih je pokazala praksa pri izvajanju Uredbe o plačah osebja v trgovini na drobno, po kateri so, kakor znano, sestavljene plače iz stalnega in gibljivega dela (pri čemer je gibljivi del plače odvisen od ustvarjenega fonda plač), je povsem razumljivo. Razumljivo zato, ker so se sprilo omenjena načina nagajanja — splošno vzeto — v znatni meri povečali sicer skromni prejemki uslužbenec trgovskih podjetij.

nost prodajnega osebja. Pripomnimo še, da je vidna skrb za dosegajočim večjeje prometa v zadnjem času tudi v pestrih reklamnih prijemih, kakor so na primer samoiniciativno organizirana razstava blaga podjetja »Tekstil« — Ljubljana, »srečolov« podjetja NA-MA in podobno v drugih republikah. Navedeni reklamni prijem, zaenkrat le v večjih potrošnih središčih, bodo po vsej verjetnosti spodbudili k podobnemu tudi podjetja v manjših centrih. Če vemo, da je podjetje »Tekstil« organiziralo razstavo le s pomočjo lastnih uslužbenec, med katerimi so mnogi žrtvovali tudi celo noč, v resnici ugotovimo pospešeno iniciativo in prizadevnost.

Umevno, da bi bilo napačno, naštele kakor nenaštele pozitivne pojave na področju trgovine v celoti šteti kot rezultat novega načina plačevanja, saj bi s tem prezrili predvsem nemali delež, ki ga ima pri splošnem napredku trgovine sproščen način trgovanja in nov način medsebojnega plačevanja v gospodarstvu.

Kakor vse ostalo pa ima tudi obravnavani način plačevanja svojo senčno stran, ki se izpolnjuje predvsem v dveh smereh. Tako v nepravilnem izvajanju Uredbe v pogledu razdelitve gibljivega dela plač po učinku med posamezne kategorije uslužbenec znotraj podjetij, na primer nepravilno razmerje med plačami prodajnega in administrativnega osebja itd. Nadalje v pomanjkljivosti pri odrejanju plana blagovnega prometa in dovoljenega odstotka stroškov posameznim podjetjem. Ker sta plan blagovnega prometa in priznani odstotek stroškov bistvena za dosegajočim celotnega učinka podjetja, to je za višino gibljivega dela plač, izhaja, da v podjetjih, ki so imela izrazito nizke plan blagovnega prometa, a dovoljeni odstotek stroškov razmeroma visok, — doseženi učinek ni le rezultat dela in prizadevanja kolektiva, temveč v neki meri tudi posledica nerealno postavljene plana blagovnega prometa. Pogosto presejanje planov blagovnega prometa od strani posameznih podjetij (za 100 in mnogo več odstotkov) vodi torej do izrazitega nesorazmerja med povprečnimi dohodki uslužbenec med podjetji. A kolikor je znatno prekoračenje plana blagovnega prometa pojav pri pretežnem številu trgovskih podjetij, vodi to do nesorazmerne nesorazmerja med povprečnimi prejemki uslužbenec v trgovini in med povprečnimi prejemki delavcev v drugih panogah družbene dejavnosti.

Resnica je, da je bilo posebno doslej — v pomanjkanju izkušenj — težko rešiti postaviti plan blagovnega prometa posameznih trgovskih podjetij, to pa predvsem zaradi izprememb v načinu trgovanja, močnega nihanja cen in ostalih okolnosti, ki so onemogočale vsestransko uporabo pridobljenih izkušenj v trgovini do leta 1951. Odtod torej osnovni vzor zgoraj omenjenih pomanjkljivosti.

Vendar pa ni šlo brez dokaj grobih napak tudi v zadnjih mesecih (maju, juniju) tako v drugih republikah kakor seveda tudi pri nas, kar vsaj delno dokazuje neevidentnost odločujočih organov, katerih naloga je spremljati praktični razvoj uredbe ter nepravilnosti čimprej odstraniti. Oglejmo si to na enem izmed sicer

redkih, a vendar karakterističnem primeru, ki nam ga nudi trgovsko podjetje »Prehrana« v Ljubljani. Imenovano podjetje ima skupno 225 uslužbenec, od teh 34 prodajnega osebja (delikatne poslovalnice), nadaljnjih 125 uslužbenec predstavljajo v glavnem soferji, skladišni delavci in delavci v predelovalnih obratih. Preostalo skupino 66 uslužbenec pa tvorijo osebje komercialnega oddelka, administracije, nabavno-prodajnega in transportnega oddelka. Omenjeno skupino 66 uslužbenec štejejo med osebje tako imenovane groističnega sektorja podjetja za razliko od drugih, prej navedenih uslužbenec, ki ga štejejo med detajlistični sektor.

V mesecu maju je znašala povprečna plača (osnovni + gibljivi del + rezerva) 66 uslužbenec »groističnega« oddelka 10.700 din, a v mesecu juniju 12.900 din. Pri tem je bil udeležen direktor podjetja v mesecu maju z 31.335 din, a v mesecu juniju s 36.110 din. Nadalje je prejel šef komercialnega oddelka v mesecu maju 26.740 din ter v mesecu juniju 30.169 din, šef računovodstva v mesecu maju 28.181 dinarjev, v juniju 31.921 din. Do tako visokih zneskov mesečnih plač je prišlo, ker je, kakor pravijo, sklenil upravni odbor, da »upravno vodstvo« podjetja participira na prometu poslovalnic groističnega oddelka s 25 odstotki plače, a na prometu detajlističnega oddelka (poslovalnice delikatese) s 75 odstotki plače. Da bo slika o plačah v grupi zgoraj navedenih 66 uslužbenec še jasnejša, naj dodamo, da je prejel na primer nižji komercialist kot eden izmed »po plačah najnižjih« v tej skupini, v mesecu maju 9.890 dinarjev, a v mesecu juniju 11.040 din. Administrativna moč v sekretariatu (prav tako iz te skupine) pa je prejela v mesecu maju 10.480 din, v mesecu juniju pa 11.630 din. Kakor izjavljajo, ima omenjena tovarišica — reci in piši — le okoli dve leti službene dobe.

Kak podrobnejši komentar k povedanemu je skoraj odveč. Dodal bi le, da moramo zaslediti v pravkar navedenem primeru nepravilno porazdelitve plač v podjetju »Prehrana« napako, ki smo jo malo prej omenili kot prvo, to je nepravilno razmerje med plačami posameznih kategorij uslužbenec v okviru podjetja, to pa iz razloga, ker je bila povprečna plača prodajnega osebja v istih mesecih razmeroma nizka. Toda le razmeroma! Saj je znašala v absolutnem znesku v mesecu maju 6367 din in v mesecu juniju 6700 dinarjev.

Istočasno pa moramo na tem primeru ugotoviti tudi grobo nesorazmerje med povprečno plačo uslužbenec v »Prehrani« proti povprečni plači uslužbenec v drugih trgovskih podjetjih v Ljubljani, kakor so NA-MA, »Tekstil«, »Kovina« in druga. V ilustracijo navajamo, da je znašala povprečna plača (osnovni in gibljivi del) uslužbenec trgovskega podjetja »Tekstil« v mesecu aprilu 4727 din, v maju 5254, a v juniju 6404 din, medtem ko se giblje plača direktorja tega podjetja v istem času v višini od 10.000 do 13.000 dinarjev, kar je približno tretjina v primeru s plačo direktorja »Prehrane«. Ali drugače povedano: povprečna administrativna moč je v navedenih mesecih prejela pri »Prehrani« enako plačo kakor večina direktorjev drugih trgovskih podjetij.

Če iščemo vzroke za nepravilnosti pri odrejanju plač po sistemu, o katerem govorimo, srečamo večje napake redno le v podjetjih, katerih delavski sveti in upravni odbori se še niso povzpeli do resničnih upravljalcev in kjer le-ti niso dovolj čvrsto povezani s kolektivom, ki jih je izvolil. Taki primeri, čeprav redki, nikakor ne morejo biti v ponos partijske in sindikalne organizacije takšnega podjetja. Tak položaj moramo zaslediti tudi pri »Prehrani«. Odrejanje gibljivega dela plač sloji skoraj izključno na poslovojni in upravnem odhodu, ki več ali manj avtomatično potrjuje predloge poslovojni. Javne diskusije v zvezi s plačami pa so le skromne.

Nepravilnosti v zvezi s plačami v podjetju »Prehrana« pa so toliko manj razumljive, ker obstaja pri Mestnem ljudskem odboru »Komisija za sprovanje uredbe o plačah« in »Referat za stroške in norme« pri poverjenstvu za trgovino in gostinstvo, ki redno prejema zadevna poročila vseh trgovskih podjetij na področju Ljubljane.

Dokaj drugačna slika pa je v pogledu določanja plač pri drugih podjetjih, kakor so »Kovina«, »Tekstil«, NA-MA in druga, ki posvečajo temu važnemu vprašanju neprimerno več pozornosti, kar se zrcali v dejstvu, da so tovrstne nepravilnosti v teh podjetjih razmeroma majhne, obsega in jih sproti odpravljajo. V podjetju »NA-MA« se k določanju gibljivega dela plač sestane okoli 60 ljudi, kar je dobra tretjina vseh uslužbenec, med njimi kajpak člani upravnega odbora, delavskega sveta, predstavniki sindikalne organizacije, komisija za norme in posebje izvoljeni zaupniki iz posameznih poslovalnic. Direktor daje le pripombe, a za direktorja določajo gibljivi del plače vsi prisotni. Po dokončni porazdelitvi je dolžan poslovojni obrazložiti vsakemu, zakaj je prejel večji ali manjši znesek, pri čemer pohvali najboljši, a najslabše opozori na napake. Sklenili so tudi, da bodo plačilni seznam odslej pritrtili na vsakemu uslužbencu dostopno mesto.

Jasno bodi, da na temelju vsega povedanega ne gre zaključiti, da naj bi trgovska podjetja v pogledu višine plač uvedla neko vrsto uravnilovke, kar bi bilo tudi v nasprotju s samo uredbo, ki predvideva upoštevanje specifičnih okoliščin, zdravstvenih in drugih. Poudariti želimo le, da je pri individualnem postavljanju planov blagovnega prometa potrebno poglobljeno delo, kakor tudi pri prenašanju izkušenj med podjetji, predvsem pa, da je v izrazitih primerih nepravilne porazdelitve plačne fonda potrebno hitrejšo ukrepanje, da se izogne mo vsestransko škodljivim posledicam, ki jih porajajo takšni primeri, dasi so le redki.

Jože Žizek

All se naša ekonomska znanost razvija?

Uredništvo objavlja naslednji članek kot prispevek k diskusiji, ki naj bi se razvila tudi v tisku, o vprašanju naše ekonomske teorije.

Tako v dnevnem kot strokovnem tisku se je začela razprava o problematiki najrazličnejših področij družbenega ustvarjanja. Mislim, da v okviru teh razprav ne bi bila nič manj pomembna razprava o vprašanju naše ekonomske znanosti. Naše gospodarstvo odstopa danes od državno-birokratskega sistema, v njem se dogajajo revolucionarne spremembe svetovnega pomena. Ali naj molčimo o vsem tem? Kako naj svetovna javnost spozna te kakovostne spremembe pri nas, ko pa naš tisk molči o njih? Morda čaka na novi finančni zakon, da jih le-ta zopet podrobno utemelji? Kje je razprava o novih gospodarskih ukrepih, ki je bila tolikokrat napovedana v našem dnevnem časopisu? In pri tem ta ali oni nehoti dodaja vprašanje: kako je z našo ekonomsko teorijo?

Preden bi prešel na analizo današnjega stanja na tem znanstvenem področju, bom skušal odgovoriti na dve teoretični vprašanji, ki se človeku čisto postavljata v tej ali oni obliki. Prvo vprašanje je politično-ekonomsko narave. Vprašujemo se, ali ni v ekonomski teoriji klasičkov osnovni vzrok, da v sedanjem razdobju ne more biti večjega razvoja ekonomske teorije? Ali niso že oni dali dovolj izdelane jasne teoretične postavke o graditvi socialistične družbe? Ali ne bi kakršen koli poizkus nadaljnega razvoja teh idej ali celo njihove kritike pomenil revizijo marksizma? Skratka, ali niso že dani okviri monopola politično-ekonomski teoriji, vsaj tja do zgrajene socialistične družbe?

Nemarksistična bi bila trditev, da politična ekonomija ne more napredovati zaradi že obstoječih Marxovih, Engelsovih in Leninovih analiz kapitalističnih zakonitosti, zaradi že izrečenih njihovih načelnih tez o ureditvi bodoče socialistične družbe. Taka trditev se sicer ni nikjer uradno porajala, dejansko stanje — n. pr. poučevanje politične ekonomije — pa je to misel potrjevalo. Toda klasični niso ustvarili osnov znanstvene politične ekonomije zato, da bi jih v isti formuli nadalje citirali in ponavljali, temveč so dali z njimi ostro kritiko tedanjega kapitalističnega reda, proletariatu pa orientacijsko »znanstveno krmlilo« v boju za nov družbeni red. Razvoj družbenih znanosti zato nikakor ni v razvoju citatologije, v kar so družbene znanosti spremenili sovjetski ekonomisti in filozofi. Življenje čisto samo revidira prejšnje spoznanje, kar mora družba na poti napredka na vsak način upoštevati. Ne gradimo socializma pod zastavo genialnih misli klasičkov socializma samo zato, ker smo komunisti njihovi nasledniki, ker so njihove ideje velike (to bi bilo dogmatično oboževanje), temveč zato in v toliko, kolikor so njihove ideje najnaprednejše, najbolj znanstvene, kolikor njihova teorija ustreza današnji objektivni nujnosti družbenega razvoja. To pomeni, da gradimo socializem po tistih teoretičnih postavkah klasičkov, ki so ostale resnično znanstvene, ki ustrezajo življenju. Njihovo teorijo moramo konfrontirati z življenjem, s prakso. Iz dialektične enotnosti in borbe nasprotij (med teorijo klasičkov in sedanjno prakso) pa se poraja nova teorija.

Drugo vprašanje o odnosu teorije do prakse ni nič manj pomembno. Morda bomo v tem odgovoru tudi našli delno opravičilo za nevarnost, ki je začela groziti razvoju ekonomske znanosti. Gre za vprašanje, kakšen je dialektičen odnos med teorijo in prakso, kakšno je in naj bo v sedanjem razdobju razmerje med operativnim in znanstvenim reševanjem gospodarskih problemov. Zaradi objektivnih težav našega prehodnega razdobja se pogosto daje prednost operativi, ki regulira porajajoče se revolucionarne pojave mnogo hitreje in uspešneje, kakor pa bi jih mogli z znanstveno obdelavo. Tako razmerje pa ne more trajno obstajati. Ko revolucija dobiva vse bolj zakonito ogrodje, prednost operativno praktičnega reševanja problemov ne more več in ne sme vzdržati pred znanstveno obdelavo. V tem smislu je govoril tudi Boris Kidrič na sedmi redni letni skupščini Društva ekonomistov Srbije: »Doslje smo imeli navado, da opravimo konkretne analize neke v državnem aparatu, potem pa jih prenesemo navzdol. To je imelo razen pozitivnih rezultatov tudi določene zelo škodljive posledice: izoblikovala se je formula, ki je bila za dane pogoje pravilo. Toda formul ne more biti nobenih, sicer ne bi bilo življenja. Državni aparat je nagnjen k temu, da ne vidi konkretnosti in hoče te formule obdržati še na-

prej...« Ohranitev takega razmerja med teorijo in prakso bi bila torej že škodljiva. Obstoji namreč nevarnost, da dejansko preneha razvoj ekonomske znanosti, da pride »do dušenja znanosti, do spreminjanja dnevne prakse v teorijo« (Djilas). To pomeni, da bi začeli zanemarjati teorijo, da bi jo postavili na podrejeno mesto ali pa zahtevali od nje nekritično interpretacijo operativnih ukrepov. Tako razmerje med prakso in teorijo, kakršno je bilo doslej, pa bi privedlo tudi do tega, da bi se pomembna družbena vprašanja reševala le v krogu ozkih komisij, brez širše udeležbe javnega mnenja, brez teoretične razprave v tisku, radiu, na sestankih itd. Kolektivno spoznanje, zavest o nujnosti novih ukrepov pa se lahko izkristalizira le na kolektivnem način, v sodelovanju celotne družbe, v najširšem spopadu različnih pojmovanj, z najglobljo znanstveno obdelavo. Če ustvarjamo zavestno družbeni eksperiment, mora biti ta resnično spoznanje družbe. »O liniji Partije, ko se izdeluje in dokler se ustvarja, je treba svobodno in javno razpravljati, izražati kritiko, jo dopoljevati in predlagati spremembe« (Djilas).

Vzrok, da se ekonomska znanost doslej ni mogla kaj bolj razviti, tiči torej — kot smo delno že ugotovili — v doseganju administrativnem načinu pravljanja gospodarstva, ki ji je dajal podrejeno vlogo, in v mnenju, da je politična ekonomija kapitalizma in socializma že »dodelana«, pač po vzorcu Sovjetske zveze, od koder se je prevajala ali prepisovala tudi glavna ekonomska literatura. (Glej primere izdanih ekonomskih knjig pri nas: Krndija, M. Markoviča, R. Uvaliča itd. V Sloveniji je se porodila knjiga pod naslovom: »Politična ekonomija«, ki jo je izdal kot študijsko gradivo za strokovne izpite »Uradni list LRS« in ki je katekizemski konglomerat različnih odstankov iz del klasičkov.) Zaradi tega se je potem čisto »znanstveno« dokazovalo, da je nekaj črno, kar pa je bilo dejansko belo in obratno. Skušali so n. pr. dokazovati stalno siromanjenje proletariata v kapitalizmu, napovedovali krize, prikazovali državno lastnino kot najvišjo obliko socialistične lastnine, govorili o skorajšnji odpravi zakona vrednosti pri nas itd. Kapitalistični gospodarski pojavi se še vedno analizirajo le na temelju Marxovega »Kapitala«, Leninovega dela »Imperializem, najvišji štadij kapitalizma« in še nekaterih drugih del klasičkov, kar nujno vodi k enostranskemu znanju in nepravilnim pojmom o sodobnih pojavih. Kapitalistični svet se razvija naprej, ekonomisti pa čisto ne znajo dati pravilne slike novih pojavov. »Naletimo na nazore, kakor da se po Leninovi smrti v razvoju kapitalizma ni nič spremenilo, čeprav traja razvoj že trideset let« (Kidrič). Odtod ni čudno, da postaja danes hitrostno proučevanje buržoaznih sodobnih ekonomistov, kot so Kynes, Beveridge ter drugi — moda. Toda iz tega skrajnega beganja se lahko rodi zopet nekaj nasprotnega: dezorientiranost ter epigonstvo buržoaznih ekonomistov.

Toda podobna nejasnost vlada tudi o gospodarskih pojavih doma. Sedanje reorganizacije gospodarstva ni še nikdo poskušal teoretično globlje obdelati. Vsak dan govorimo o neposrednih proizvajalcih, pa jih še nismo točno opredelili (nismo si na jasnem, kaj predstavlja pri nas proizvodno in kaj neproizvodno delo). Govorimo, da bodo neposredni proizvajalci šele sedaj svobodno razpolagali z ustvarjenim presežnim delom (minus odvod v državni proračun), pa zopet ni nikogar, da bi teoretično pojasnil vprašanje, ali je presežno delo in denarna, realizirana akumulacija eno in isto (ali ni lahko del tega zaradi neenakega organskega sestava sredstev presežno delo drugega kolektiva?). Problem odvajanja dela akumulacije — proporcionalnega ali progresivnega — v proračun je eno osrednjih vprašanj. Toda tudi o tem se ne razpravlja. Ljudje berejo v časopisih o sproščanju zakona vrednosti, o zakonu ponudbe in povpraševanja, vendar mnogo dalj od pojmovanja »daj — dam« ta kategorija ni prišla. Ali je tržni mehanizem res tako enostaven pri nas? Zakaj ne pojasnimo pojmov, kot so »socialistična brezposelnost«, »socialistični stečaj« itd., če že kdo postavlja take trditve. Mnogo je vprašanj, ki zahtevajo javne razprave, saj so to vprašanja, ki so v tesni zvezi z razvojem naših proizvajalnih sil in s tem posredno z rastjo naše življenjske ravni in naše kulture. Prepričan sem, da je dovolj ljudi, ki bi o tem razpravljali. Seveda pa ne smemo borbe mnenj, izmenjave gledišč že v naprej ozko ograditi. Ne moremo vnaprej točno normirati konstruktivnosti ali nekonstruktivnosti nekega mnenja. Potem tudi različnega mnenja ne bo.

Zakaj »Ekonomska revija« ne obravnava teh vprašanj in je po več mesecev ni na spregled, čeprav je kopica nerešenih problemov? Mar naj na ekonomski fakulteti čakajo, da bodo izšle nove uredbe, ki naj bi bile zopet edina osnova življenja in znanja? Ekonomska znanost v socializmu ne sme biti interpretacijska veda, ekonomske visoke šole naj ne producirajo le visokoškolskih kadrov gospodarstvenikov, temveč naj hkrati rešujejo tudi važne gospodarske probleme. Toda pri nas ta misel še ni prodrla. Kako rečna je knjižnica ekonomske fakultete, saj ji manjkajo najodobnejša ekonomska dela! Ali lahko potem taka ustanova uspešno razvija znanost? Rešitev naše ekonomske znanosti iz zastoja je postala nujna. Toda ta rešitev ne bo prišla čez noč, vprašanje razvoja ekonomske znanosti se ne da rešiti z administrativnimi ukrepi. Njena rešitev je najprej v izbiri med »dodelano« ekonomsko teorijo ter razvijajočo se teorijo, na temelju izmenjave teoretičnih in praktičnih mnenj. Če hočemo razvoj v znanosti, se morajo najprej »spopasti« nasprotujoče si sile v obliki različnih mnenj in iz takega »spopada« se bo rodila rezultanta kot tendenca smer naprednega razvoja teorije. Lenin je tako

Nadaljevanje na 6. strani.

Nadaljevanje s 4. strani.

čunu je treba uporabiti le pravilne normative, zlasti pa upoštevati dobre izkuštvne družbene normative v živinoreji, poljedelstvu itd.

Poenostaviti je treba administrativno poslovanje, kar pa bo mogoče doseči prav z uvedbo gospodarskega računa. Dokler ne bodo vodstva zadržani in državnih posestev uvedla kot metode upravljanja s kmetijskim podjetjem spremljanja in proučevanja knjigovodstvenih in evidenčnih podatkov ter po njih merila rentabilnosti in ekonomičnosti soc. kmetijskih podjetij, ugotavljalca uspeha in neuspeha, dokler ne bodo stalno spremljala, kako se ustvarja vsaka postavka v strukturi polne lastne cene, tako dolgo ne bodo mogla reči, da resnično vodijo proizvodnjo in da jim je znana proizvajalna problematika. Tudi kmetijski strokovnjaki se morajo orientirati na ekonomiko in izdelati strokovne analize na osnovi knjigovodstva, finančne in druge evidencije ter potem dati na tej osnovi čimvečjo pomoč vodilnemu kadru v socialističnih kmetijskih obratih.

V gospodarskem računu je treba upoštevati prav vse okolnosti, ker je kmetijska proizvodnja pod vplivom raznih činiteljev in pod vplivom zelo zamotanih kompleksov prirodnih sil, katere moramo usmeriti tako, da bo njih delo koristno!

Izdelava in analiza pravilnega gospodarskega računa zahteva od kmetijskega strokovnjaka ne le, da je dober strokovnjak — agro- in zootehnik — temveč mora biti tudi dober organizator proizvodnje ne samo po tehnični plati, ampak tudi glede organizacije dela, gospodarskega računa, koristnosti in ekonomske gospodarstva. V proizvodnih načrtih in gospodarskih računih socialističnih kmetijskih gospodarstev morajo kmetijski strokovnjaki poudarjati zlasti ekonomsko stran in paziti, da bodo ves proizvodni proces merili skozi ekonomsko prizmo. V gospodarskem računu se mora kazati ekonomika in rentabilnost gospodarstva, pravilen odnos proizvodnih palog, v koliko je mogoče intenzivirati proizvodnjo, katero proizvajalno smer bomo dali gospodarstvu, kaj bo treba ukreniti, da bomo ustvarili potrebno akumulacijo za razširjeno reprodukcijo itd.

Vажnost gospodarskega računa za druge je ogromna! Ne smemo pa uvedbe gospodarskega računa preceenjati, ker samo z njegovo uvedbo ne bomo odstranili vseh slabosti kmečke delovne zadruge. Zadruga mora še nadalje skrbeti za večjo proizvodnjo, za intervencijo na trgu in za čim racionalnejše poslovanje.

Najboljša pomoč zadrucnikom je, če se dobira seznanjajo z mišljenjem strokovnjakov, kmetijski strokovnjaki pa z mnenjem zadrucnikov o osnovnih principih gospodarskega računa in o možnosti

uporabe v njihovi zadrugi, a tudi tu je potrebno, da pride do izraza demokracija. Če imajo zadrucniki drugačno mnenje kakor strokovnjaki, jih je treba pustiti, da se z lastnimi izkušnjami prepričajo, kaj je boljše, slab eksperiment pa ne sme iti na zadrucni račun!

Navedel sem le nekaj skromnih primerov, kako naj pomagajo slovenski kmetijski strokovnjaki kmečkim delovnim zadržam pri uvajanju gospodarskega računa. Na terenu samem in v živem stiku z našimi zadrucniki pa se bo pojavilo nešteto nalog in vprašanj, ki jih bo treba konkretno rešiti!

Naš uspeh pri uvedbi gospodarskega računa v slovenskih kmečkih delovnih zadržah še ni zadovoljiv! Znatno večji je uspeh v LR Hrvatski, saj so uvedli že pri 200 KDZ gospodarski račun (skupno 1582 KDZ). Za tako velik uspeh imajo zasluge prav vsi kmetijski strokovnjaki od krajevnega do republiškega merila, o čemer smo se osebno prepričali na obisku v LR Hrvatski. Pri njih se zelo zanimajo za uvedbo gospodarskega računa ne le zadrucniki, temveč tudi kmetijski strokovnjaki, saj so le-ti glavni pobudniki za uvedbo gospodarskega računa. Zavod za agrarno ekonomiko v Zagrebu je sam izdelal na terenu gospodarski račun z vsemi kalkulacijami za eno največjih KDZ Habjanovci v Slavoniji. Zavod za agrarno ekonomiko tudi sam praktično spremlja na terenu in študira ekonomsko problematiko raznih KDZ.

Tudi pri nas je potrebno bolj živo zainteresirati kmetijske strokovnjake za uvedbo gospodarskega računa v KDZ. Za to delo naj se tudi poznata Društvo kmetijskih inženirjev in tehnikov, saj je pri tem društvo celo komisija za strokovno pomoč kmečkim delovnim zadržam, ki šteje 9 članov. Inštitut za agrarno ekonomiko v Ljubljani pa naj bi po zgledu hrvatskih kmetijskih strokovnjakov praktično izdelal kak primer gospodarskega računa v KDZ; prilik je nešteto, saj je samo na področju MLO Ljubljana 15 KDZ. Kmečke delovne zadruge si želijo strokovne pomoči in bodo za delo zelo hvaležni!

V utrjevanju kmečkih delovnih zadrž je potrebno dosledno in vztrajno uvajati gospodarski račun, ki mora postati osnovno vodilo pri vsej gospodarski organizaciji in drugi dejavnosti naših zadrucnikov. S popolno uporabo načel gospodarskega računa moramo zagotoviti hitrejšo rast delovnih zadrž, da se bodo moglo razviti v gospodarsko in organizacijsko močne socialistične obrate kot zgled in dokaz vsakomur, kako je treba gospodariti, kje je osnova za dvig kmetijske proizvodnje in kako je treba reševati razna gospodarska, socialna, kulturna in druga vprašanja socialistične vasi!

Ing. Vladimir Kindl

»Kadar otrok lovi luno in zvezde«

Iz Mibeličevih ilustracij Levstikove »Najdobje«

OB SEMINARJU ZA TUJE SLAVISTE V SARAJEVU

Sredi julija se je zbralo v Sarajevu nad štirideset inozemskih slavistov. Prišli so z univerz ZDA, Vel. Britanije, Francije, Avstrije, Zahodne Nemčije, Švice, Italije, Danske, Švedske in Norveške. V Sarajevu bodo ostali mesec dni kot slušatelji počitniškega seminarja srbohrvatskega jezika in literarne zgodovine jugoslovenskih narodov.

Letošnji seminar za inozemske slaviste v Sarajevu je drugi, ki ga prirejamo v naši državi. Prvega je pod pokroviteljstvom Sveta za znanost in kulturo vlade FLRJ organizirala lani na Bledu ljubljanska univerza. Na njem je bilo zbranih 49 slavistov, ki so prišli iz 12 držav, od tega 22 študentov in 17 profesorjev, asistentov, lektorjev in bibliotekarjev. Na lanskoletnem seminarju na Bledu so predavali najboljši poznavalci naše literarne zgodovine in jezikoslovja. Tako smo srečali med predavatelji predsednika Srbske in Slovenske akademije znanosti in umetnosti Aleksandra Béliča in Frana Ramova, Josipa Vidmarja, Iva Andrića, Blaža Koneškega in druge. Seminar, ki ga letos prireja sarajevska univerza, je nadaljevanje dela in uspehov, ki so bili doseženi preteklo leto na Bledu.

Na univerzah evropskih držav in ZDA obstaja in deluje nad 50 institutov za slavistiko. Ti so neke v sestavi filozofskih fakultet, drugod pa so bolj samostojne enote v sklopu univerz. Na teh okoli 30 imenovanih institutih se predava literarna zgodovina jugoslovenskih narodov in poučuje srbohrvatski jezik.

Znanstvene zveze naših univerz, akademij, bibliotek in slavističnih društev s temi instituti so se omejevale pred vojno predvsem na zamenjavo literature, tako literarnozgodovinske in jezikoslovne kakor tudi beletristike. Vojna je prekinila vse te zveze, zaradi česar so ostali mnogi instituti v prvih povojnih letih brez živega kontakta z nami. V njihovih bibliotekah je manjkala vsa naša novejša publicistika, ki je za solidni razvoj znanstvenega dela pomenila predavateljem in študentom dragocen študijski material. Tej okoliščini so se pridružila še druga dejstva, od katerih je morda najvažnejši obli parast zanimanja in interesa v svetu za novo Jugoslavijo po drugi svetovni vojni. To je našlo svojega odmeva tudi na slavističnih institutih. Za posledico tega dejstva lahko imamo ustanovitve novih sekcij za našo književnost in jezike pri nekaterih institutih kakor tudi porast števila slušateljev na teh sekcijah, iz česar bi mogli sklepati, da za mladega človeka študij naših jezikov in književnosti danes že pomeni privlačno eksistenčno življenjsko perspektivo.

Ta povečani interes za Jugoslavijo pa se ni odražal na slavističnih institutih samo v povečanju števila slušateljev na jugoslovenskih sekcijah, marveč predvsem v iniciativah in željah inozemskih slavistov za čimprejšnjo upostavitve dobrih znanstvenih zvez z našimi univerzami, akademijami, bibliotekami in slavisti samimi. Vprašanje prejemanja naše novejša literature je bilo za nje gotovo osnovni problem. Starejši slavisti so razen tega želeli obnoviti stike z našimi, mlajši predavatelji in študentje pa so želeli neposredno spoznati našo zemljo, kulturo naših narodov in njihova današnja ustvarjanja.

Ob teh stremeljih niso ostali ravnodušni tisti krogi in novi Jugoslaviji, katerih naloga je pomagati s študijskimi materiali slavističnim znanstvenim institucijam v inozemstvu. Zato je razumljivo, da so kmalu po vojni, zlasti pa v zadnjih treh letih, naše znanstvene ustanove in slavistične organizacije storile mnogo koristnih ukrepov, da upostavijo znanstvene zveze s slavističnimi enotami na tujih univerzah, da bi z njimi izmenjavale vsa tisto jugoslovensko publicistiko, ki predstavlja dragocene materiale za znanstveno delo. V tej smeri sta storili največ Jugoslovenska in Slovenska akademija znanosti in umetnosti, precej tudi posamezne univerze, od njih največ ljubljanska in skopljanska.

Toda vse to je bilo premalo. Slavistični instituti in seminarji zunaj so potrebovali mnogo več, da zapolnijo nastalo praznino. Lastna finančna sredstva za nabavo literature so jim bila zelo omejena, na nekaterih univerzah pa več let niso imeli prav nobenih. Predavatelji in študentje slavističnih institutov so se često obračali na naše predstavništva v tujini in prosili študijskih materialov. Da bi se omogočilo znanstveno delo institutov, je interverovalo tudi bivše ministristvo za znanost in kulturo zvezne vlade. V letih 1949 in 1950 je po naših predstavništvih razposlalo okoli trideset tisoč publikacij in knjižnih primerkov ter naročilo poedine institute in slaviste na naše najuglednejše književne revije in redne jezikoslovne edicije. Nekatere na novo ustanovljene jugoslovenske sekcije slavističnih institutov so mogle začeti svoje delo šele takoj, ko so prejele kompletne biblioteko, ki predstavljajo študijski minimum za znanstvena proučevanja. Tako so se knjižnice slavističnih institutov dopolnile z novojšo literaturo, katero so najbolj pogrešale in ki je predstavljala poseben interes starejših predavateljev in mladih slavistov, od katerih so se nekateri odločili za študij naše književnosti in jezikov tudi zaradi osebnega interesa in simpatij za socialistično Jugoslavijo.

V teh letih so se hitro in uspešno razširjale znanstvene zveze naših akademskih in univerzitetnih ustanov in organizacij s tujino, tako da so danes one same prevzle glavno nalogo pri oskrbovanju slavističnih institutov za jugoslovensko literaturo, ki seveda ni omejena zgolj na

jezikoslovno publicistiko in beletristiko, saj je interes za Jugoslavijo mnogo širši.

To je tudi smer nadaljnjega razvoja naše skrbi in znanstvene pomoči za dobro delo jugoslovenskih sekcij slavističnih institucij v tujini.

Toda to ni bilo dovolj in vse, kar je bilo pri nas doslej storjenega na tem področju. Mnogi inozemski mladi slavisti so se po 1947. letu obračali na nas s prošnjami za dodelitev štipendij, da bi se mogli specializirati na jugoslovenskih univerzah ter pripravljati diplomska dela in disertacije iz literarne zgodovine ali jezikoslovja. Zvezna vlada je podelila v ta namen več polletnih, eno- ali dvoletnih štipendij, ki so jih dobili največ mladi slavisti iz nordijskih držav (Finska, Norveška, Švedska) in Italije. Rezultati niso izostali. Finski štipendist Santeri Anteria, ki sedaj pripravlja disertacijo na ljubljanski univerzi, je razen svojega študijskega dela prevedel v finski jezik Nje-gošev »Gorski venec«, zbirko srbskih epskih pesmi in Konjevičev »Koštano«, ki jo bo izvajala helmska opera. Iz našega tiska poznamo več del, ki jih je objavil znani švedski slavist Dr. Gallis, ki je bil prav tako naš štipendist. Tako vidimo, kako ti štipendisti seznanjajo svoje narode s kulturo naših narodov. Razen teh štipendij v Jugoslaviji dodeljuje naša vlada slavistom na tujih univerzah posebne nagrade za izredno kvalitetna diplomska dela iz naše literarne zgodovine.

Ker je na nekaterih slavističnih institutih precejšnje pomanjkanje dobrih predavateljev-znanstvenikov, so naše univerze izrazile pripravljenost, da pomorejo tudi v tem pogledu in pošljejo lektorje, ki bi imeli predavanja na več institutih v posameznih državah. Takšen predlog je bil doslej predložen Franciji, Italiji in Angliji; za institute na drugih univerzah pa so bila predložena ciklična predavanja, ki bi jih imeli naši ugledni jezikoslovci in literarni zgodovinarji. Ti predlogi so bili do danes realizirani samo v Franciji. Čeprav so se tudi v Italiji, kjer je razmeroma veliko število slavističnih institutov, zavzemali za našega predavatelja mnogi ugledni slavisti, univerzitetni in vladni forumi za to niso pokazali zadostnega razumevanja, medtem ko so hkrati pustili za katedre ustaške emigrante, Paveličeve oficirje, ki nimajo prav nobene akademske reputacije za znanstveno delo. Tak je primer z ustaškim poročnikom v Neaplju. Zato ni čudno, da se je lansko leto prijavilo največ slušateljev za blejski seminar iz Italije, da prosijo največ naših štipendij prav študentje iz Italije, ki čutijo, da jim politični emigrant ne more posredovati solidnega znanja, ker ga sam nima.

Razen vsega navedenega je odločil Svet za znanost in kulturo vlade FLRJ, da se pri nas organizira vsako leto enomesečni počitniški seminar za tuje slaviste. Podobne seminarje in kurse prirejajo tudi v drugih državah, v Franciji, Angliji itd. Naši mlajši univerzitetni predavatelji, srednješolski profesorji in najboljši študentje in dijaki obiskujejo zadnja leta te kurse. Na seminarjih pri nas poslušajo slušatelji predavanja iz jugoslovenske literarne zgodovine, sodelujejo dnevno na tečajih jezika in spoznavajo neposredno našo deželo, kulturno dediščino naših narodov in njihove današnje ustvarjanje. Ko vse to proučujejo neposredno, laže razumejo tudi našo literaturo, zgodovino in naš razvoj sploh.

Na letošnjem seminarju v Sarajevu predavajo med drugimi znanstveniki Anton Barac, Ivo Andrić, Anton Slodnjak, Mate Hraste, Blaže Koneski itd. Predavanja obsegajo jugoslovensko književnost 19. in 20. stoletja. Med najvažnejšimi temami so predavanja o Ivanu Mažuraniću, Petru Petroviću Njegošu, Francetu Prešernu, Vuku Karadžiću, Bori Stankoviću, Petru Kociću, Ivanu Cankarju, dalje predavanja o naši sodobni književnosti, o srbski in makedonski narodni pesmi. Razen tega je na seminarju organiziran praktičen pouk jezikov. Slušatelji so z ozirom na znanje srbohrvatskega jezika razdeljeni v več skupin, v katerih imajo dnevno vaje iz slovnice, pravopisa in konverzacije. Pri teh lekcijah sodelujejo tudi člani Narodnega gledališča iz Sarajeva s citanjem proze in poezije pisateljev, katerih dela se proučujejo na seminarju samem. Za udeležence kurza se na njihovo željo pripravljajo tudi posebna predavanja iz umetnostne zgodovine kakor tudi predavanja o političnem položaju in razvoju Jugoslavije. Tuji slavisti bodo v času trajanja seminarja obiskali bosanske turistične kraje, zgodovinski Dubrovnik, Jajce, velika gradbišča Jablanico in Zenico in mladinsko progo Doboj-Banja Luka. Tako bodo gostje mogli dobro izkoristiti mesec dni bivanja med nami, da ob koristnem študijskem delu spoznajo tudi današnje socialistično stvarnost Jugoslavije.

Razvijanje kulturnih zvez s slavističnimi instituti v inozemstvu in prispevek, ki ga dajejo jugoslovenske akademske ustanove za razvoj slavistične vede v svetu, je odraz iskrene volje in želje naših znanstvenikov za poglobljanje in utrjevanje kulturnih odnosov s tujino sploh. Mi se zavedamo, da so dela zgodovine in sedanjosti naših narodov vredna znanstvenega proučevanja tujine, saj so za njo prav tako koristna, kakor koristni nam dobro poznavanje kulture drugih narodov. *Id*

»Mesto naše smo izbrali, da bi tukaj nočevali«

iz Miheličevih ilustracij Levatikove »Najdij-hojce«

Skesana in naročena umetnost v ZSSR

Ob času »ukrajinske dekad« v Moskvi so med drugim uprizorili tudi opero »Bogdan Hmeljnicki«, ki sta ji libreto napisala Vanda Vasiljevska in Aleksander Kornejčuk, glasbo pa Dankevič. Po velikem pričakovanju pred ziralca libreto. Ni minilo 14 dni in že sta se zakona-avtorja pokesala in obljubila, da se bosta popravila. Pokesal in zaoblubil se je tudi skladatelj Dankevič. Toda vse kaže, da je bila kritika »Pravde« za zasnovana kot širši napad na ukrajinske književnike, kajti prinesla je še en članek o napakah v delu ukrajinskih umetnikov — in seveda skesano spostonovljenje ukrajinskega CK. Skesani Kornejčuk, član Prezidijske Vrhovnega sovjeta Ukrajine in predsednik Zveze književnikov, je kmalu delaval, da se je popobiljal. Na sestanku ukrajinskih književnikov v Kijevu je imel govor, v katerem je pojasnil osnovni smisel kampanje: »Glavna naloga ukrajinskih književnikov je borba proti buržoaznemu nacionalizmu — najbujšemu sovražniku ukrajinske kulture. Imenoma je napadel pesnika Sosjuro, avtorja pesnitve »Ljubim Ukraino«. Makima Rijskega, Turija Janovskega in filmskega režiserja Aleksandra Dovženka. Dovženko je znan kot režiser nekaterih odličnih filmov, ki obravnavajo življenje Ukrajine in njenih vidnih zgodovinskih osebnosti. Iz njegovih najbolj znanih filmov (kot n. pr. »Miciurina«, »Ar-senal«) veje močna ljubezen do rodne zemlje in naroda. Se pred nekaj leti je zapisala »svjetska kritika«, da je osnova uspehov Dovženka kot filmskega umetnika v njegovi globoki ljubezni do Ukrajine in ukrajinskega naroda. Danes pa vse kaže, da je nasprotno, da ta ljubezen ni več na liniji... — »Ukrajinski pisatelji morajo«, je zaključil Kornejčuk

svoj obračun, »napeti vse sile, da bodo ustvarili dela, vredna stalinske epohe«.

»Abraham je rodil Izaka, Izak je rodil Jakoba...« V Sovjetski zvezi kesanje rodi kesanje, umetnost pa rodijo »postonovljenja« — Lep primer, kako morda umetnost prav pridno nastaja po naročilu spostonovljenja, so tudi priprave za vsezvezno umetnostno razstavo 1951.

Komite za umetnost Sovjetske zveze je sprojel sklep o organizaciji umetnostnih razstav 1951. leta. Republiške umetnostne razstave bodo odprte v glavnih mestih republik za 34-letnico Velike oktobrske socialistične revolucije; otvoritev vsezvezne razstave v Moskvi je določena za 20. december. Temu slikarjev, grafikov in kiparjev so po časopisu »Sovjetskoje iskusstvo« približno tele: slike velikih utemeljiteljev boljševizma, ustanoviteljev sovjetske države, Lenina in Stalina, navdušeno ustvarjalno delo sovjetskih ljudi v tovarnah in kolhozih, grandiozna graditev komunizma, borba narodov za mir proti netilem vojni, veličina in slava Domovine, lepota rodne zemlje itd. Velikostno kompozicijo z V. Stalinom — veliki zastavonoša sveta« pripravila kolektiv umetnikov pod vodstvom B. Joganosa. — Republiška društva sovjetskih umetnikov so izdelala podrobne načrte za svoje krajevne teme, zvezane z njihovim življenjem. Uzbekistanski umetniki delajo na umetninah, posvečenih gradnji turkmenškega kanala in spremembam v Srednji Aziji v letih sovjetske oblasti. Grupa moskovskih umetnikov upodablja največje tovarne prestolnice. Kdo bi dvomil, da po tako določnih naročilih ne bi z lahkoto nastale prave umetnine!

All se naša ekonomska znanost razvija?

(Nadaljevanje s 5. strani)

definiral dialektično zakonitost razvoja: »Enotnost, identičnost, izravnava nasprotij je relativna, začasna, prehodna, pogojna. Borba medsebojno se izključujočih nasprotij je absolutna, kot je absoluten razvoj, gibanje.« Kjer je borba mnenj, je razvoj, je napredek.

Toda kakšna naj bo ta svobodna borba mnenj? Le-ta se razvija na temelju splošno sprejetih pravnih norm, ki na zakonit način izključujejo morebitne reakcionarne poizkuse, z nujno predpostavko, da »zmaga«, se uveljavlja tista napredna ideja, teorija, ki je pravilnejša, znanstvena in katero sprejme kot pravilno čim širši krog ljudi. Brez tega splošnega zakona ne more biti razvoja. Če nastopi monopol v kateri koli znanosti, predstavlja po svoji konservativnosti »akt agresije« nasproti človeški svobodi, preprečuje napredni razvoj osebnosti v okviru socialistične družbe. Na primeru Sovjetske zveze jasno vidimo, da vodi odsotnost in dušenje kritike ter izmenjave mnenj k pragmatističnemu relativizmu, k machiavelizmu v politiki, k demagogiji. Ne more biti antiteze niti nadaljnje sinteze, če jo je že vnaprej izključila teza. Teza je v monopolu tudi že antiteza in sinteza obenem. Ako ni nasprotnosti mnenj, ni boja in ni razvoja. Za nadaljnji napredek ekonomske teorije moramo torej sprostiti boj nasprotij v obliki različnih teoretičnih gledišč, na temelju pravnih norm, sprejetih po volji demokratične večine, ki varujejo socialistično ureditev pred poizkusi restavratskih elementov.

Z omdiranjem države, s prehajanjem na nov način gospodarstva dobiva ekonomska znanost še poseben pomen. Proizvajalni kolektivi prevzemajo sami gospodarske enote v upravljanje. Proizvajalci si bodo sami zadajali in izvajali naloge na temelju tržnega mehanizma ter koordinacijskih ukrepov vrhovnih gospodarskih organov. Ekonomska teorija mora očitno služiti tej novi asociirani skupnosti. Toda ne kot »državna ali poldržavna veda«, podobna cameralizmu ali državnemu ekonomski vedi v Sovjetski zvezi, temveč kot svobodna socialistična znanost, ki naj pomaga delovnim kolektivom in njihovim združenjem analizirati gospodarske pojave, prikazati pomanjkljivosti in napake, ki se pojavljajo, ter reševati probleme v glavni razvojni perspektivi. Razvoj ekonomske teorije moramo postaviti na demokratične silnice. Menim, da bomo sli lahko celo tako daleč, da ne bomo že vnaprej uzakonili in izvajali ene same obvezne gospodarske teorije kot »formule z vsemi podrobnostmi«, ampak bomo sprejeli le splošne enotne okvire za celotno gospodarstvo (kot temelj za planiranje), v posameznih pa naj bi se uveljavila tista teorija oziroma metoda vodenja gospodarske enote, po kateri bodo delovni kolektivi najuspešnejše gospodarili v svojih podjetjih.

Gospodarskim, pedagoško-znanstvenim ustanovam je treba priznati tisto mesto in funkcijo, ki naj bi jo imele znanstvene ustanove v socializmu. Le v čvrsti povezavi teorije s prakso bo ekonomska znanost zadobila tisti razvojni zamah, ki ji ga lahko nudi nova doba demokratičnega socializma.

Franc Černa

Poseben dopis »Ljudski pravici«

Bral sem in slišal o Sandžaku. Od mladih let sem si mislil to pokrajino kot hribovito in pušto. Po vseh v tisku zadnjih let pa sem dobil vtis, da se je izklopala iz stoletne zaostalosti in se približala drugim našim pokrajinam.

V obeh primerih sem se precej zmotil.

PLANINE

Sandžak je planinska pokrajina, lahko bi rekli, da je sredina in planin. Nima pa ne goličav ne krša, v njej so tudi najvišji vrhovi pokriti z gozdovi in pašniki.

Poglejmo Zlatar, visoko in obsežno planino. Vsa je poraščena: borovci, smreke, hrasti. Tri dni moraš hoditi od konca do kraja planine, tri dni hoda in utiranja poti skozi gozd, goščavo, ponekod neprehodno. Tu, na Zlataru, je vsakršna divjad, mnogo divjadi: zajci, lisice, jeleni, divje koze, volkovi, medvedi. Sloveče lovišče, lovsko središče Srbije. Da, na Zlataru so krasni kraji in poseke, prelepi kotički za odmor in uživanje. Toda na Zlatar prihaja malo lovcev in noben turist.

Sandžak nima dobrih prometnih zvez. Z Zlatarom nima nobene zveze. Promet! Zeleznica... To je občutljiva točka tega kraja. Sandžak je namreč pokrajina brez vlakov. Zato je zapuščen, zato je daleč in zato ljudje od drugod neradi prihajajo vanjo, njeni prebivalci pa neradi hodijo na pot.

Na tržni dan...
Z glavne ulice v Novi Varoši

ke, hrasti. Tri dni moraš hoditi od konca do kraja planine, tri dni hoda in utiranja poti skozi gozd, goščavo, ponekod neprehodno. Tu, na Zlataru, je vsakršna divjad, mnogo divjadi: zajci, lisice, jeleni, divje koze, volkovi, medvedi. Sloveče lovišče, lovsko središče Srbije. Da, na Zlataru so krasni kraji in poseke, prelepi kotički za odmor in uživanje. Toda na Zlatar prihaja malo lovcev in noben turist.

Sandžak nima dobrih prometnih zvez. Z Zlatarom nima nobene zveze. Promet! Zeleznica... To je občutljiva točka tega kraja. Sandžak je namreč pokrajina brez vlakov. Zato je zapuščen, zato je daleč in zato ljudje od drugod neradi prihajajo vanjo, njeni prebivalci pa neradi hodijo na pot.

SANDŽAK: Pokrajina in ljudje

(Vtisi s potovanja)

Potovanje po Sandžaku je neprijetno in naporno. Potuješ z avtobusi in — največ s kamioni. Vsakdanja slika na križpotjih in v prehodnih ulicah po mestih je — moški, ženske in otroci sede na tleh, ob kovčkih in culah. Popotniki čakajo na kamion.

Kmalu, morda spomladi, naj bi začeli graditi skozi Sandžak železnico. Ljudje komaj čakajo, kdaj se bo začelo delo, ljudje obljubljajo, da bodo napeli vse sile svojih rok in src, samo da bi čimprej položili tračnice vsaj do Prijepolja, do svojega glavnega mesta. Govore o železnici, pogosto in mnogo govore. Vesele se vlaka.

Mnogo so pretrpeli. Ljudje sanjarijo o vlaku. Njihove sanje prodirajo v življenje. O kamionih pravijo, da so njihova železnica.

Gorskim konjčkom pravijo »sandžaki vlaki«. Nekaj iz ljubezni in nežnosti do majhnih, koristnih živali, nekaj iz šale. Nekaj iz želje po pravem vlaku. Seveda, ljudje dobro vedo, kaj je železnica, ker žive v pokrajini, ki je nima.

Ce gledaš z očmi popotnika, bi lahko rekli, da ima ta pokrajina še troje značilnosti: jed — ovčje meso, poleti — muhe, in vedno — planine.

STARO SE ŽIVI...

Sandžak je napredoval, toda še vedno nosi na svojih ramenih staro breme. Poglejmo vas.

Kmetje orjejo zemljo s lesenim plugom. Njihovi vozovi so leseni.

Da, to je resnica.

Toda na zetek pri Prijepolju so prišle mlatlince. Prve mlatlince v okraju. Prve v Sandžaku. Kmetje jih še nikoli niso videli. Zbrali so se na njivi okrog njih, kakor da vidijo čudo. Zbralo se je mnogo kmetov. Prišli so celo iz drugih vasi. Nikakor niso mogli verjeti, da bi mogel tak stroj iztisniti vse zrno iz klasja, vsaj ne tako dobro, kakor — njihovih konji. Mlatijo namreč s konji. Potem pa so seveda prosili, naj pride stroj k njim, tudi k njim v vas, da ne bodo zgubljali celih dni z mlačevijo žita s konji, ko pa lahko stroj vse urno opravi.

Združniki pa imajo železne pluge in železne vozove. Samo železne. In mnogi kmetje uporabljajo umetno gnojilo, v Sandžaku pa ga ne morejo pripeljati toliko, kolikor bi ga potrebovali.

To je druga resnica. Nedvomno, pokrajina je napredovala. Prav tako nedvomno pa je, da staro še živi. Glejte, na gori nad Mileševko ima važno besedo — čarovnica. Ženske ne hodijo v mesto k zdravniku.

Potreben je še čas. Potreben je še boj.

Pokrajina se je spremenila. Iz starega je prešla v novo — v našo dobo. Toda to je še premalo. Pokrajina je spremeni- la obleko, spremeniti mora še duha.

Minilo je šest let. Šest let — kaj je to v primeri z zgodovino! Zgolj trenutek.

Kontak - Liker - Rum
in sadne sokove

proizvaja in takoj dobavlja:
»ZLATNA KULA« - Beograd
Sarajevska br. 19. Tel. 23073

DUHOVITOSTI NABRITEGA BRIVCA

Prvo dejanje Beaumarchaisovega Sevilskega brivca

Caron de Beaumarchais (Pariz 1732-1799) je prvi predstavnik svoje dobe — obdobja pred francosko revolucijo — v vsem svojem početju in pisateljskem delu. Ura. glasbeni učitelj kraljevih hčera, kavalir z več dvojnimi, posredovalec francoskega orožja ameriškim upornikom proti Angležem, skrbnik svoje rodbine in iz ljubiteljstva — po prvih dramskih začetihih — pisec komedij. Figarov a svatba je bila prvo Beaumarchaisovo delo na slovenskem odru, in to v letih 1920/21. v minuli sezoni pa je dala ljubljanska Drama kot svojo zadnjo premiero njegovega »Sevilskega brivca«. Objavljamo prvo dejanje te komedije z namenom, prikazati avtorjevo duhovitost, domiselnost in satiro na lahkostvost tedanje elite aristokratske družbe.

Prvo dejanje

Oder predstavlja sevilsko ulico. Vsa okna so zamrežena.

1. prizor

GROF (sam, v širokem rjavem plašču in mahadrevnem klobuku. Ko se sprehaja, potegne uro.) Bolj zgodaj je, kakor sem mislil. Še manjka do ure, ko se po navadi prikaže za mrežo. Če bi kakšen clovek z dvora mogel slutiti, da sem sedaj sto milj proč od Madrida, da vsako jutro postajam pod oknom ženske, ki z njo nikdar nisem govoril, bi dejal, da sem Španec iz časa Izabele. Zakaj ne? Vsak po svoje srečo lovi. Zame je sreča v srcu Rozine. Vendar: pokaj hoditi za žensko v Seviljo, ko Madrid in dvor od vseh strani ponujata tako lahkih užitkov... Prav zato. Temu se izogibam. Naveličal sem se osvajanja, ki ga sčičnost, navada in nečimrnost dan za dnem nalahko prinašajo. Kako lepo je biti ljubljen zaradi sebe samega. Ko bi se le mogel prepričati pod to preobleko... Da bi ga zlomek — nadlego!

2. prizor

Graf, grof (skrit)

FIGARO (s kitaro, obeso na širokem traku počez čez hrbet. Veselo si pripelje, v roki ima papir in svinčnik.)

Skrbi odpodimo, bodimo prosti! Če si vina nalijmo, ki greje kosti.

Clovek brez vina bi bil kot živina. V možgane bi hiral, v puščobi umiral.

Do tod ni slabo — no, no!

V puščobi umiral — Lenoba in vino delita si moje srce...

Kaj še! Nič si ga ne delita! Kar složno mu oba skupaj gospodarita. — Za konec bi rad kaj lepega, blestečega, iskrecnega, da bi bila taka kakšna misel. (Poklekne na eno koleno, piše in si pripelje.)

Delita si moje srce. S srcem se lenoba druži. Vino pa pokorno služi...

Bu! To je plehko. To ni tisto... Potrebujem neko nasprotje, antitezo.

Lenoba vlada, ukazuje, vino pa...

A, tako je. Ze imam...

Vino pa ukazuje izvršuje.

Prav dobro, Figaro!... (Piše in si pripelje.)

Lenoba in vino delita si moje srce. Lenoba vlada, ukazuje, vino pa ukazuje izvršuje.

Lenoba vlada, ukazuje, vino pa ukazuje izvršuje.

Bo, bo! Ko pride k temu se instrument, takrat bomo pa videli, gospodje intriganti, ali vem, ali ne vem, kaj govorim... (Opazi grofa.) Tega gospoda sem že nekje videl. (Vstane.)

GROF (zase): Clovek mi je nekam znan.

FIGARO: Ne, ni duhovski! Ta ponosni in plemeniti izraz.

GROF: Ta burkasta prikazen!

FIGARO: Nič se ne motim, grof Almagiva je.

GROF: Zdi se mi, da je to tisti navihani Figaro.

FIGARO: On sam. Svetlost!

GROF: Potepuh! Če zineš besedo...

FIGARO: Seveda! Precej vas poznam: spet take domače prijaznosti, kakor ste me zmerom z njimi častili.

GROF: Jaz pa tebe skoro nisem prepoznal. Tako si debel in rejen...

FIGARO: Kaj hočete, presvetli, revščina.

GROF: Uhožček! Kaj počneš v Sevilji? Svoj čas sem te v Madridu priporočil za službo.

FIGARO: Sem jo tudi dobil, presvetli, in hvala vam.

GROF: Reci mi Lindor. Mar ne vidiš po preobleki, da hočem biti neznan?

FIGARO: Ze grem.

GROF: Narobe! Tukaj nekaj čakam, in dva cloveka, če se pogovarjata, nista tako sumljiva kakor eden sam, če se sprehaja. Dajva, kakor da se pogovarjava, kako je bilo s tisto službo?

FIGARO: Minister me je na priporo čilo vaše svetlosti takoj postavil za lekarniškega pomočnika.

GROF: V vojaški bolnici?

FIGARO: Ne, v andaluzijskih žrebčarnah.

GROF (se smeje): Dober začetek.

FIGARO: Služba ni bila slaba. Delal sem v oddelku za obezve in zdravila, pa sem lahko ljudem prodajal dobra konjska zdravila.

GROF: Ki so ubijala kraljeve podložnike.

FIGARO: Ah, ah! Vesoljnega zdravila ni. Moje je pa včasih le pomagalo.

GROF: Zakaj si pa službo pustil?

FIGARO: Pustil? Jaz njo? Ona je mene. Zatožili so me pri vikših. (Citira:) Zavist zakrivljenih prstov in bledega, upadlega lica —

GROF: Nehaj, nehaj, prijatelj! Ali tudi verze delaš? Saj sem te res videl, kako čekaš na kolenih in si pripelješ že navsezgodaj zjutraj.

FIGARO: Vidite, to je, prav to je vzrok moji nesreči, svetlosti! Ko so ministru povedali, da delam verze, lahko rečem, da prav čedne verze, posvečene Kloridi! Da dajem v novine uganke, da krožijo med ljudmi moji madrigali, skratka, ko je on zvedel, da me še živega tiskajo, je prijel stvar s tragične plati in me odpustil iz službe, češ da je književno nagajenje nezdravljivo s službeno dolžnostjo.

GROF: Globoko premišljeno. Pa se ni si potrudil, da bi mu pojasnil?

FIGARO: Sem bil vesel, da je name pozabil. Saj vendar vem, da nam mogočnik s tem že dovolj dobrega stori, če nam hudega ne naredi.

GROF: Ne poveš vsega. Spominjam se, da si se pri meni v službi precej slabo izkazal.

FIGARO: E, moj bog, presvetli, ko pa hočejo, da bi bili samo siromaki brez napake.

GROF: Len, nemaren...

FIGARO: Ekscelenca, pri službniku zahtevate takih čednosti — ali poznate dosti gospodarjev, ki bi bili sposobni za služabnike?

GROF (se smeje): Ni slaba. Zdaj torej živis v tem mestu?

FIGARO: Ne, ne še decela.

GROF (ga ustavi): Čakaj!... Sem mislil, da je ona... Kar govori, te poslušam.

FIGARO: Ko sem se vrnil v Madrid, sem se namenil spet poskusiti s svojimi literarnimi talenti in zdelo se mi je, da je gledališče zame najbolj častno torišče.

GROF: Oho!

FIGARO (Medtem ko on pripoveduje, grof pazljivo gleda proti oknu): Res ne vem, kako to, da nisem takoj imel popolnega uspeha. Saj sem napolnil parter z najboljšimi silami: roke kakor lopate; prepovedal sem rokavice, palice in vse, kar daje zamolko ploskanje. Verjemite mi, pred igro se mi je zdelo, da je vse kavarniško omizje zame. Toda spletke, spletke...

GROF: Ha! Spletke! Gospod avtor je propadel...

FIGARO: Tako kakor kdo drug, zakaj ne? Izžvižgali so me, toda če jih še kdaj zberem...

GROF: Jih boš za maščevanje spet dolgočasi?

FIGARO: Res jih imam v želodcu — hudičel!

GROF: Nisi mi še povedal, kaj te je pognalo iz Madrida.

FIGARO: Moj dobri angel varuh, ekscelenca, saj sem spet srečno našel svojeje starega gospodarja. V Madridu sem videl, da je književna republika republika volkov, ki vedno drug na drugega renčijo, a njihova smešna lhta jih vsem v zaničevanje daje. Gledal sem za mrčes, te mušice, komarje, marnjavce, kritike, nevoščljivce, knjižarje, cenzorje in vse tisto, kar se prižme h koži ubogih pisateljev pa jim razdene in posesa še tisto malo mozga, kar jim ga je ostalo. Pisarije sem bil sit, sebe naveličan, vse se mi je studilo, zakopan sem bil v dolgeve in žepi so bili prazni. Končno sem sprevidel, da daje britev bolj koristen in boljši dohodek kot pa prazna čast peresa. Zapustil sem Madrid in s culo čez rame sem se pretelkol skozi obe Kastilji, skozi Mancho, Estremaduro, Siero Moreno in skozi Andaluzijo. Ponekod sem bil sprejet lepo, drugod zaprt; povsod pa in zmerom sem bil nad dogodki: ti so me hvalili, drugi so me grajali; soncu sem pomagal lepo vreme delati, kadar je bilo grdo, sem pa grdega prenašal; iz bedakov sem se norčeval, hudobnežem sem upiral; nad svojo revščino sem se smejal, vse ljudi sem pa bril. Tako, vidite, sem se ustavljal v Sevilji in sem spet pripravljen služiti vaši svetlosti, kakor ho svetlost ukazali blagovolila.

GROF: Kdo te je navadil take veselje modrosti?

FIGARO: Smola — navada na smolo. Smole sem navajen pa se nad vsako rečjo kar precej zasmejem, od straha, da mi ne bi bilo treba jokati. Kaj pa venomer tjakaj gledate?

GROF: Izginiva!

FIGARO: Zakaj?

GROF: Pojdi, zlomka! Izdal me boš. (Se skrijeta.)

3. prizor

Bartolo, Rozina

(Mreža v prvem nadstropju se odpre, Bartolo in Rozina prideta k oknu)

ROZINA: Kako prijetno se diha na svežem zraku!... Ta mreža se tako redko odpira...

BARTOLO: Kakšen papir imate v roki?

ROZINA: Kupleti so, iz Previdnosti brez potrebe, moj učitelj petja mi jih je večeraj dal.

BARTOLO: Kaj je to Previdnost brez potrebe?

ROZINA: Nova komedija.

BARTOLO: Spet kakšna drama, kakšna, neumnost nove sorte?

ROZINA: Nič ne vem.

BARTOLO: Pa, pa! Zurnali in poklieni nam bodo spet pamet solili. To barbarsko stoletje!

ROZINA: Zmerom se znašate nad našim ubogim stletjem.

BARTOLO: Dovolite in oprostite! Kaj nam je pa takega dalo, da bi ga hvalili? Neumnosti vsake baže: svoboda mišljenja, zakon o privlačnosti, elektriko, tolerantizem, cepljenje zoper kože, kinin, enciklopedijo in drame.

ROZINA (zdrse na papir in ji zleti na ulico) Oh moja pesmica! Pesmica mi je padla, ko sem vas poslušala. Brž tecite, tecite, gospod, moja pesmica, izgubila se bo.

BARTOLO: Do vsega zlomka! Če kaj držite, držite, kakor je treba. (Gre z balkona.)

ROZINA (gleda nazaj v sobo in daje znamenje na ulico): St, st! (Grof se pokaže.) Hitro poberte in zbežite. (Grof skoči, pobere papir in se umakne.)

BARTOLO (pride iz hiše in išče): Kje pa je? Ničesar ne vidim.

ROZINA: Pod balkonom, pri zidu.

BARTOLO: Lepo opravilo ste mi dali, Ali je šel kdo tudi mimo?

ROZINA: Nikogar nisem videla.

BARTOLO (sam zase): Jaz pa išči in išči! Mm... Bartolo, prijatelj, tepec si, to naj te izuči, da ne boš nikoli več okna na ulico odpiral. (Se vrne v hišo.)

ROZINA (še vedno na balkonu): Nesreča mi je v opravičilo. Sama, zaprta, izpostavljena zalezovanju zoprnega cloveka... Pa naj bi bil zločin, če poskušam uiti iz suženjstva.

BARTOLO (se pokaže na balkonu): Noter stopite, senjora, sam sem kriv, da ste pesmico izgubili. A bodite prepričani, da se vam taka nezgoda ne bo več pripetila. (Zapahne mrežo in jo zaklene.)

4. prizor

Grof, Figaro (previdno prideta).

GROF: Zdaj, ko sta se umaknila, si to pesem ogledaj! Gotovo je v njej tajno sporočilo. Pisemce je.

FIGARO: On jo pa vprašuje, kaj je Previdnost brez potrebe.

Slika iz dobe francoske revolucije: Borba proti socialnim krivicam (črni zmaj) z Beaumarchaisom na čelitu

GROF (živahno čita): »Vaša vnema mi vzbuja radovednost. Brž ko bo moj varuh iz hiše, popevajate nekaj kar tako mimogrede, po znanem napetu teh kupletov, nekaj takega, da bom zvedela vsaj ime tistega, ki se tako vztrajno trudi za nesrečno Rozino.«

FIGARO (oponaša Rozinin glas): Moja pesmica! Pesmica mi je padla, brž tecite, tecite, gospod! (Se smeje): Ha ha ha, o te ženske! Če hočete, da najbolj nedolžno vseh spretnosti naučite, kar zaprite jo!

GROF: Moja prisrčna Rozina!

FIGARO: Svetlost, namen vaše preobleke mi ni več uganka: Vi se tukaj pečate z načrtno ljubeznijo.

GROF: Zadel si. Toda, če boš sklepetal...

FIGARO: Jaz klepetal?... Da boste mirni, vam o časti in vdanosti ne bom govoril visokih fraz, ki se danes tako na široko razmetavajo. Eno samo besedo imam: korist! Moja lastna korist vam jamči zame, to denite na tehtnico pa...

GROF: Prav! Vedi torej, da sem po naključju pred šestimi meseci v Pradu srečal dekle, lepo!... Pravkar si jo videl. Zaman sem jo iskal po celem Madridu. Sele pred dnevi sem zvedel, da ji je ime Rozina, da je plemenitega rodu, sirota in poročena.

FIGARO: Fletna ptička, to pa! Teško jo bo iz gnezda sneti. Kdo vam je pa rekel, da je zdravnikova žena?

GROF: Tako pravijo.

FIGARO: Stori ja, ki si jo je on izmislil, ko je prišel iz Madrida, zato, da se raztroši med kavaleriji, da bi se jih otrešel. Ona je samo njegova varovanka, toda kmalu...

GROF (živahno): Nikdar! O! Taka novica! Vse sem že poiskusil, da bi ji izpričal svoj žalost, sedaj pa naenkrat — prosta! Trenutka ne smeva izgubljati, moram jo dobiti, izrgati jo iz nevednih vezi, ki so ji namenjene. Ti torej tega varuha poznaš?

FIGARO: Kakor lastno mater.

GROF: Kakšen clovek je to?

FIGARO (živahno): Našopirjen pav, zajeten, čokat, mladikast stavec, osiv, zvižčen, gladak, vohavec. Stika in pretika, godrnja in javka vse obenem.

GROF (nestrpno): E, saj sem ga videl. Njegov značaj?

FIGARO: Grobijan, skopuh, zaljubljen pa v svojo varovanko in skrajno ljubosumen, a ona ga v živo in mrtvo sovraži.

GROF: Prav! Je pošten?

FIGARO: Toliko, kolikor je treba, da ga ne obesimo.

GROF: Še bolj! Kaznovati falota in vzeti srečo zase.

FIGARO: To se pravi hkrati skrbeti za splošni in lastni blagor. Višek morale, prav res, svetlost!

GROF: Pravisi, da od straha pred kavaleriji zapira vrata v svojo hišo?

FIGARO: Vsem. Če bi jih mogel zasmoliti...

GROF: Vraga! Slabo je to. Ti lahko do njega prideš?

FIGARO: Vprašate. Primo: hiša, kjer stanujem, je zdravnikova. In stanujem gratis...

GROF: O! O!

FIGARO: Kakopak! Jaz seveda se mu iz hvalečnosti obvezujem za deset cekinov na leto — tudi gratis!

GROF (nestrpno): Ti si njegov namjennik?

FIGARO: Še kaj več: njegov brivec, njegov ranocelnik, njegov lekarnar, v njegovi hiši se ne prime za britev, za lanceto ali za brizglo razen z roko vašega pokornega (poklon).

GROF (ga objame): Figaro! Prijatelj Figaro, moj angel boš, osvoboditelj mi boš, moje zaščitno božanstvo.

FIGARO: Da bi ga kuga! Kako hitro koristi ljudi zblizajol! Pa naj mi še kdo pripoveduje o zaljubljenih ljudeh!

GROF: Presrečni Figaro! Rozino boš videl. Videl jo boš. Ali veš, kakšno srečo imaš?

FIGARO: Tako govorijo vsi zaljubljeni. Jo mar jaz obožujem? Kar na moje mesto stopite!

GROF: Saj bi, če bi mogel odpraviti vse ogleduhe.

FIGARO: Prav o tem razmišljam.

GROF: Vsaj za dvanajst ur.

FIGARO: Zaposiliti je treba ljudi z mislijo na njihove lastne koristi, tako jih zdržiš, da ne škodijo koristim drugih.

GROF: Brez dvoma. Pa?

FIGARO (premišlja): Si brskam po možganih, ali ne bi pomagala lekarna s kakšnimi nedolžnimi sredstvi.

GROF: Zločin!

FIGARO: Saj jim ne maram škoditi, tem ljudem. Vsi so moje pomoči potrebni. Gre samo za to, da se z vami hkrati opravi.

GROF: In zdravnik? Bi utegnil posumiti.

FIGARO: Je treba tako hitro delati, da sum do sape ne utegne. Na misel mi je prišlo: prestolonaslednikov polk pride v naše mesto.

GROF: S polkovnikom sva prijatelja.

FIGARO: Dobro!... Vi pridete k zdravniku v konjeniški uniformi, s stanovanjskim nakazilom, vas bo moral vzeti pod streho. Ostalo je moja stvar.

GROF: Odlično!

FIGARO: Pa ne bi bilo napak, če bi se delali takole malo v rožicah...

GROF: Čemu?

FIGARO: Da ga prav narahlo vlečete s to navidezno norčijo.

GROF: Čemu?

FIGARO: Da ne bi posumil. Da bo videl, da vam je bolj za spanje, kot pa da bi stikali po njegovi hiši.

GROF: Znaš pa znaš. Ali ne bi šel tudi ti zraven?

FIGARO: Oo, seveda, še jaz!... Bo sreča, če vas ne bo spregledal, vas, ki vas še nikoli ni videl. Kako naj jaz z vami lja pridem?

GROF: Imaš prav.

FIGARO: Mogoče vam bo težko nastopati kot kočljiva osebnost — konjeniški oficir, pa okajen...

GROF: Kaj šel (V pijanem tonu): Prijatelj, ali ni tukaj hiša doktorja Bartola?

FIGARO: Ni slabo, res ne. Samo hogo malo bolj vinjen! (V bolj pijanskem tonu): Ali ni tukaj hiša?...

GROF: Fuj! To je ljudska pijanost.

FIGARO: To je prava, ta je tista vesela.

GROF: Nekdo odpira vrata.

FIGARO: On je. Umakniva se, dokler ne odide!

5. prizor

Grof in Figaro (sta skrita).

BARTOLO (govori nazaj proti hiši): Takoj bom nazaj. Da mi nikogar ne puščate v hišo! Bedak da sem šel na ulico. Ko me je vprašala, bi bil moral takoj sumiti... Kje je pa Basilio? Vse mu je bilo naročeno, da on uredi za mojo tajno poroko za jutri, a ne da glasu. Treba pogledati, kaj ga je zadržalo.

6. prizor

Grof, Figaro

GROF: Kaj slišim? Jutri da bo tajna poroka z Rozino!

FIGARO: Svetlost, ovire na poti do uspeha podjetnost samo podžigajo.

GROF: Kdo je ta Basilio, ki se meša v njegovo poroko?

FIGARO: Uboga para, ki svoji učenki note razlaga, domišljavo zaverovan v svojo umetnost, sleparček, praznozepec, na kolenih pred tolarjem. Z njim bo lahko opraviti, svetlost. (Gleda proti oknu.) Lejte! Lejte jo!

GROF: Kje?

FIGARO: Zadaj za mrežo. Glejte, tam! Glejte jo! Ne, ne, glejte! Nikar ne glejte! GROF: Zakaj?

FIGARO: Ali vam ni pisala: »Popevaj-te kar tako mimogredes? To se pravi, pojte, kakor da bi peli... Samo zato, da pojete. O! Lejte jo! Lejte jo!

GROF: Ko se je že začela zanimati zame, ne da bi me poznala, ne bom odvrzel imena, ki sem si ga dal: Lindor. Tem slajša bo zmaga. (Razgrne papir, ki ga je bila vrgla Rozina z balkona.) Kako naj pa po teh notah pojem? Jaz ne znam delati verzov, jaz ne.

FIGARO: Kar in kakor se vam bo zadelo, svetlost, vse bo odlično. Zaljubljeno srce ne tehta natančno vsega, kar duh rodi. In pa moj kitaro si vzemite.

GROF: Kaj naj počnem z njo? Prav slabo brenkam.

FIGARO: Ali je mogoče, da clovek, kot ste vi, sploh nečesa ne zna? Takole s plosko dlanjjo: drom, drom, drom... Če bi v Sevilji brez kitare peli, bi vas kmalu razkrili,

ILUSTRACIJE FRANCETA MIHELICHA

k Levstikovi „Najdihojci“

Ob novih slovenskih skladbah

Pri »Mladinski knjigi« bo v kratkem izšla Levstikova »Najdihojci«. Knjižico je uredila M. Boršnikova, ilustriral jo je slikar France Mihelič. Nisem poklican, da govorim o leposlovnih ureditvah, rad pa bi napisal nekaj vrstic o Miheličevih ilustracijah.

Po osvoboditvi so naše založbe, predvsem pa Mladinska knjiga, vložile mnogo truda za knjige, revije in časopise, ki bi bili bogato ilustrirani. Tu se ni skoparilo s honorarji za naše umetnike in mnogim izmed njih se je nudila lepa prilika, da pokažejo svoje slikarsko znanje, razgledanost in zmožnost ustvarjanja ob leposlovnem tekstu. Zal pa se je dostikrat zgodilo, da je bila naloga ilustracijske interpretacije pojmovana prelahko, površno, da je bila bralcu spremna podoba velikokrat tako tuja in nespoznava, da je bil prisiljen pomisliti: saj ilustrator teksta sploh prebral ni, ali pa vsaj zelo površno. Misel, dati bralcu v roke ilustrirano knjigo, je bila pravilna in lepa, toda ob naglem izdajanju in izhajanju knjig je bilo pre malo skrbi za kvaliteto ilustracij in tako velikokrat ni bil dosežen končni namen, dati z risbo ali sliko še večjo plastičnost teksta, dati knjigi estetsko pomembnejšo zunanost ter jo še bolj priljubiti ljudem. Prav posebno pa je bilo — in je še danes — važno vprašanje ilustracije mladinskih leposlovnih del. Nekako smo si mislili, da je za otroka kaj kmalu dosti kvalitetno narisano — glavno je, da so podobe pester in pisane, da so »otroške« (toda bile so predpostavljene le »otročje«, še hujske, ljubke in celo »fletne«. Take ilustracije so nekateri slikarji jemali mimogrede — češ, kdo se bo s takimi malenkostmi ukvarjal, nas čakajo pomembnejša dela. Napačno je bilo tudi, da so mlajši, še nedograjeni slikarji to umetnostno torišče jemali dostikrat kot preizkusni kamen in šolsko nalogo za bodoče ustvarivce. Skratka, mnogo je bilo na tem področju naslikanega in narisanega, toda le malo takega, kar bi lahko imenovali kvalitetno. Z žalostjo se nas je mnogo vedno pogosteje spominjalo ilustratorjev umetnikov starega, dobrega kova: Birolle, Gasparija, Vavpotiča, Smrekarja in Podrekarja. Spravevali smo se, ali res ne premoremo ilustratorja, ki bi znal prisluhniti otroški duši, ki bi poznal otroški svet v vseh njegovih čudovitih potankostih, z njegovo neznanjo fantazijo, s čustvom in svojiskim smislom za resnični svet: slikarja, ki bi otroške ilustracije ne pojmoval kot nekaj nedovršene in površnega, temveč kot nekaj silno važnega, ter da bi se tej nalogi posvetil z vso svojo umetniško zmožnostjo.

Odgovoril nam je France Mihelič v »Najdihojci« z visoko kvaliteto ter umetnostno pomembnimi ilustracijami, ki znatno prekašajo vse, kar je bilo v zadnjih letih tvorstnega ustvarjeno pri nas. Nedvomno je potegnil slikarja za seboj tudi klasični Levstikov tekst, toda da so ilustracije zrasle do kongenialne višine tej klasični otroški poeziji, je le predvsem umetnikova zasluga. Miheličevu poznavanju otroškega sveta, njegov pogled nanj, malce zviška z modrostnim humorjem, ki pa nikoli ne preide v absolutno satiro, zraven pa izreden poetični čar, ki je razlil čez njegove liste, nam le-te približa kakor nobene njegove ilu-

stikov tekst — ponekod me po svoji jezikovni plastiki ter stari, pristni kmečki šegavosti spominja na Brueghlovo slikarstvo (n. pr. »Kako je v Kororanu«, »Malo takih mož« — glej »Flamske pregovore«) — je našel, kakor sem že zapisal, kongenialnega interpreta. Kakor izvzveni Levstikova kmečka beseda v čudovito otroško poezijo, tako je tudi Miheličeva risba, ki jo poznamo kot trdo in robato, zadobila poetično mehko — a nikoli mehkužnosti. Če pristejemo k temu slikarjevo poznavanje otroške duše, njegovega večnega »zakaj«, pa tudi likovnega smisla za red, potem bomo mogli dobro razumeti slikarjevo ustvaritev.

Poglejmo si nekatere ilustracije. »Gosli« (»Oj, šilo bodilo po svetu hodilo«) je slikar upodobil, kako v prešernem koraku, igrajoče gredo preko cvetnega travnika. Iz smejoče se maske poganja šopek cvetja, katerega obletavajo metulji. Povsem poetično rešena uganka. Kadar se otrok učí držati žlico — prizor je slikar prenesel povsem v otrokov miselni svet. Pesnik začne s poukom:

»Dete moje, primi žlico
š desno roko, ne z levico!

Slikar je vzgojitelje nadomestil z otrokovima igračkama: medvedkom in bajzom. Otrok je pri mizi, njegova prijateljca pa ga zgovorno poučujeta. Ena najlepših ilustracij je »Najdihojca, palček naš«. »Samopašni« palček beži, kar mu da noge, kajti po njem sega »rak«, v dogih brkah, osmokrak; očitno Najdihojca ni poslušal pesnikovih opominov. Dve žabi sta pričeli tega hudega dogodka. Otroška duša ne pozna meja, ki jih stavlja izkustveni svet. Dete si je zaželelo zvezde, rado bi prijelo luno. V zibelki lež iztegne oble ročice proti nebesu. Tam pa se je razprostrl čudovit svet. Konjičsrebrnički vozijo kakor Elijev voz jadrno preko nebesa svoje zvezdnate potnike, luna se skriva za oblake, roj zvezd-keleč se umika otrokovim željam, le zvezdni utrinek se spušta na zemljo — pravljicni svet, ki more obstajati le v otroški domišljiji (»Kadar otrok lovi luno in zvezde«).

V mestece so prišli vojaki. Dolga vrsta jih koraka po cesti. »Spredaj silni častniki, vojvode, vlastniki, konje gladke jahajo«. Mlado in staro stoji pred hišami in si jih ogleduje. — Kako strašno se rujeva Pedenjčlovek in Laketbrada. Laketbrada je počastna figura, pravi hišni strah, kakor si ga ustvarja otroška domišljija. Krasno skupino tibožitja predstavljata ilustracija »Cvilimožka«. Igračke so obkolile debelega nergača, parljivo si ga ogledujejo, toda brez sočutja za njegovo nesrečo.

Hu — šele zdaj vemo, kako strašno so bile »Koline«; prav tako smo tudi izvedeli, kdo so bili tisti »Mi smo davi muho klali in koline vam poslali...« Nekakšen strašen osji rod se je med regatovim ščavjem usedel k pojedini. Le poglejte te uhate pošasti, kako se mastijo! Tudi pesnikovega nasveta

»Vina v raki si kupite,
š njim koline poplaknitate —

se svojati — kaže tako — prav nič ne drži. Kajti v starinskem litru, ki stoji na mizi, je vse prej kaj drugega kot voda. — »Psiček laja: hov, hov, hov« — in že beži divjad na vse pretege. Podoba pa je, da imajo medved, volk in lisica najbolj kosmato vest. Samozavestno koraka mačka z vejo na rami, na kateri visijo tri mrtve miške. Pravkar je ugotovila, se zdi, da je »miška vredna sedem krav«, kakor poje pesemca. Pustimo volka »si-vega tatu«, da zadavi neprevidno kozico — strašen prizor — ter pojdivmo raje na pašo, kjer bi site krave šle rade že domov. Pravkar jim mlad pastir trobi delopust.

Ustavimo se zopet pri mački (»Mačka,

miš in miška«) oziroma njeni žrtvi. Nič niso pomagala svarila matere. Miška mačke pač še ni poznala, zato ji tudi pravi »teta« in da »gleda prelepo izpod čela nje oko«. Slikar je upodobil zvodnico v resnici tako, da bi ji še mi verjeli. Zgodbo o nehalnem jeziku, ki je v najhujši zimi izpodrinil lisico iz lisnice, pozna. Mihelič je upodobil prizor, o katerem poje pesnik takole:

»Sveženj je sirota vzela,
dela si ga na glavo,
ter za palico prijela,
šla v deveto deželo.«

Ali ni, jež napravil lisici velike krivice in grdobije? Slikar pesem dopolni in naslika to »deveto deželo«. Pred nami se dviguje kakor izrezana tenja vzhodnjaški grad, ves zastražen od lisic s helebardami, celo v zrakoplovu nadzira star lisjak to čudno graščino. Toda kaj vidimo: v kletkah je zaprtih vse polno kokoši in gosi, sredi dvorišča pa stoji smreka, ovešena z mrtvimi racami — res strašna »novoletna jelka«. Otroci, ali še mislite, da nehalneži jež ni dobro vedel, s kakšno botro ima opravila?

Ob imenitno Levstikovo pesem »Pes in mačka« je slikar postavil dve ilustra-

»Najdihojca, palček naš«

cije. Posebno druga, ki nam pokaže beg »Darovčevega požrešnega psa«, je odlična. Lepa, lirčna in idilična je podoba »Srnic«. Tako mojstrsko oblikovanega drevesa skoro ne poznam. Od ostalih ilustracij bi omenili še »Učilno zidano«, kjer hudobni učenci sicer še niso izpraznili gnezda, vendar je sinica že zelo »črno-gleda«, ter kompozicijsko, formalno in domiselno bogato »Uganko«. Z »Našo vasjo« se zaključuje vrsta ilustracij. Slikar se je v glavnem držal pesnikovega teksta, upodobil je hiše na holmu, potok pod njim, sadno drevje, uljnjak ter rajanje otrok. Čez vso podobo pa je razlita močnana dnevnica luč, ki pada v snopih izza oblakov. Kontrastna menjava svetlih in ostrih partij oblakov in dreves daje sliko monumentalne izraz. Zdi se mi, da je tudi tu slikar sledil in povsem dojel pesnikovo misel, ko pravi, spominjajoč se rojstne vasi:

»Minilo je že nekaj let,
kar šel sem s holma v beli svet.
A vtisnil se mi je v spomin
do črne jama globočin.«

Bežno smo prelistali ilustracije Franceta Miheliča k Levstikovi »Najdihojci«. Prepričan sem, da homo s to knjigo obogatili lepotni svet naših otrok — pa tudi odraslih. Mladinska knjiga pa jo s ponosom lahko uvrsti v svoji knjižnici na častno mesto. Dr. S. Mikuz

»Pedenjčlovek — laketbrada«

stracije doslej. Predpostavljamo seveda obvladovanje likovnih sredstev, ki je tako, kakršnega doslej ne poznam pri Miheliču-risarju. Da še enkrat omenim klasični Levstikov tekst! Ali ni to tema, ki jo slikar in mi vsi poznamo še iz otroških let? Kdo izmed nas ni prepeval (ali vsaj bližaj prepevali) pesem o »učilni zidani«, pred katero stoji stara jablana in da »ta jablana je votel panj, sinica znosi gnezdo vanj«? Kdo od nas ni bral pesmi o »Srnic« ali pa o zelo problematičnem tovaštvu med »Vrabcem in konjem«? In o »Psu in mački«, ter o »Mački, miši in miški«, ali pesem o vojakih:

Mesto vaš smo izbrali
da bi tukaj nočevali:
Mi pesaki
s telečaki,
konjeniki
in topniki:
vozačaji
in stražarji...

Komu od nas je bilo od tistih daljnih otroških let pa do danes sploh še kaj tako neposrednega in znamenitega kakor pesnice, ki smo jih napol razumljene skrivnostne — ki pa jim vendar nismo sega verjeli — strahoma drdrali pred drugim učnikom in jih do danes nismo pozabili? Koliko manj jih je pozabil umetnik, v katerem so goreli vsi ti spominji toliko bolj intenzivno, v čigar duši so se oblikovale podobe neprimerno bolj plastično in živo! In še to se mi zdi važno pri nastanku teh Miheličevih podob: Levstikova zibelka ni bila tessana daleč od istega kraja, kjer je slikar preživel svoja otroška leta!

Toda pustimo mladostne spomine in se povrtno k ilustracijam! Klasični Lev-

CERVANTES: ZGLEDNE NOVELE

... Tako torej pravim še enkrat, dragi čitatelj, da iz povesti, ki ti jih nudim, ne boš mogel napraviti cebljanine, ker nimajo nog ne glave, ne droba ali česa slinčnega. Ljubavne spletke — hočem reči — ki jih boš našel v nekaterih od njih, so tako dostojne in v skladu s pametjo, pravstvom in vero, da ne bodo mogle vzbuhati nečiste misli niti preudarnemu niti vetrnjaku.

Imenoval sem jih zgledne povesti, saj če jih natanko pogledaš, ni med njimi nobene take, da se iz nje ne bi dal povzeti dober nauk ali zgled...

Te besede je napisal l. 1613 v uvodu k zbirki, ki jo je imenoval »Zgledne novele«, Miguel Cervantes Saavedra. V tem znamenitem uvodu, kjer je 66-letni Cervantes predstavil avtorja Zglednih novel po zunanosti (ustvaril je svoj avtoportret) in napovedal drugi del Don Kihota, je hkrati izdal tudi vse značilnosti svojega značaja: človeka bogatega duševnega sveta, visoke etike in humanosti ter živahnega temperamenta. Odkar se je pojavil med tvorci španske renesančne kulture, pa do danes velja njegova osebnost za utelešenje španskega nacionalnega duha.

la v 16. in 17. stoletju razkrajati to tvorno moč, se ni nihče zavedal jasneje kakor Cervantes. Kakor čas, v katerem živi, je tudi on v svoji notranjosti razpet med dve skrajnosti, med mistiko in asketstvo španske protireformacije, in med čutnostjo in vznesenostjo renesančnega človeka, ki je v svoji mladosti doživel bitko pri Lepantu in videl sončno Italijo. Ta dvojnost, ki pa v svojih elementih vendarle ustvarja enotni lik Španca, je dobro zaznavna v vsem Cervantesovem delu. Don Kihot in Sančo Pansa sta njena simbola. Življenjski zanos, a obenem resnost in modrovanje, veselje do pustolovstva poleg zrele umerjenosti, čutnost poleg stroge religiozne morale, to so elementi, ki ustvarjajo trenja v človeku Cervantesovega časa. Zato predstavlja tudi novela, ki je zrasla iz sveta takih problemov in kakršno najdemo v pričujoči zbirki, živo nasprotje italijanski Boccacciovi noveli, noveli vročih strasti, prešernega smeha in vesele ironije na hinavstvo in svetohlinstvo menihov in duhovnikov. Cervantesov čas ne pozna več brezskrbnosti in lahkoživosti Italije 14. in 15. stoletja. Španija je v tem času dežela osvajalnih političnih nakleпов, na mnogih straneh zapletena v neuspešne vojne, dežela visokih davkov, verskega fanatizma, inkvizicije in zapletenih človeških problemov.

Zgledne novele so sicer po svoji težki kar različne, usmerjene pa v isti cilj: v bralcih naj rode nagljenje k dobremu in pravičnemu. Prva novela, Cigansko dekle, je ena izmed tistih z najbolj izrazito moralno tendenco. Priveduje o čudovito lepem in razumnem ciganskem dekletu, v katerega se zaljubi mlad vitez. Dekle ne privoli takoj v zakon in zahteva, naj mladenič, preoblečen v cigana, prestane prejšnje preizkušnje svoje zvestobe. On brez oklevanja privoli in stopi med cigane. V nekem pretepu pa se naključno, da vitez v borbi za svojo čast zabode nekoga vojaka, Sodnik ga da zapreti. Tik

Glavna stvar, o kateri hočem razpravljati, je pravzaprav razmerje med »ponudbo in povpraševanjem« na našem glasbenem trgu, ali z drugo besedo, kako ustrezajo dela naših skladateljev željam in potrebam izvajalcev in občinstva. V ta namen pa poskusim najprej kolikor mogoče razčleniti glavne tokove in razvojne težnje naše sodobne glasbene tvornosti.

Stvarno gradivo, ki je pri tem na uporabo, je naslednje: glasbene izdaje, koncertne izvedbe nenatisnjenih, večidel simfoničnih novosti (prim. oba kritična pregleda novih glasbenih izdaj in koncertne sezije 1950-51 v Ljudski pravici 28. julija t. l.), Poličev »Deseti brat« kot edina slovenska operna novost preteklega sezone, in kar sta razen tega dajala novega še radio in film.

Opazovana doba enega, dveh zadnjih let je sicer kratka. Toda če pretrsemo vse našeto gradivo, lahko vendar določimo nekaj potez, ki so prejkone tipične za našo glasbeno tvornost.

Predvsem je zanimivo razmerje med instrumentalno in vokalno glasbo (škoda, mimogrede rečeno, da za pojma instrumentalne in vokalne glasbe nimamo domačih izrazov in da ju menda tudi ne bomo našli). Seveda ni dvoma, da naša instrumentalna glasba, zlasti simfonična, po osvoboditvi zelo naglo raste; obratno pa tudi skoraj ni dvoma, da vokalna tvornost usiha, če primerjamo s stanjem pred drugo in pred prvo svetovno vojno. Razmeroma malo je namreč pomembnih novih zborov in samospsevov. Če ta pojav ni zgolj prehodni, je zanj ena sama razlaga: materialna osnova, na kateri uspeva vokalna glasba, se krči. Kajpak je čas, da si čimprej ustvarimo zakasnelo instrumentalno glasbeno tradicijo; ni pa dvideti, da bi morali žrtvovati za to svojo pevsko kulturo. Pri vsem tem je opazen v razmerju med instrumentalno in vokalno glasbo še neki drug premik, nekaj, pred čimer smo dolžni zbere in pevce vse-kakor zaščititi: v celotnem novem repertoarju za instrumentalne zasedbe je odstotek plaže zelo nezaten, v celotnem repertoarju za vokalne zasedbe pa zelo visok.

Drugo značilno opažanje se nanaša na zabavno (plesno, upodobnostno) glasbo. Zdi se, da je pri nas močno zakoreninjen nazor, da sta resna in umetniško polnovredna glasba dva precej soznačna pojma in da sta torej tudi zabavna in manjvredna glasba spet le dve besedi za približno isto stvar. Skoraj bi dejali, da sta dve kasti skladateljev: kamor si se opredili, tam ostaneš; tu se vzpenja vedno višje, tam pa vedno globlje padaš. Sicer ne smemo površno soditi: razkol med resno in zabavno glasbo je v zahodni glasbeni kulturi splošen zgodovinski pojav; zarezal se je v zavest umetnika in občinstva v dobi glasbene romantike v razmerah, ki jih je rodila zrela kapitalistična družba; pri nas se izraža le še v nekoliko bolj ozkih oblikih kot drugod. In vendar — ta pojav bo izginil, kakor je nastal. Razsodnemo človeku je že danes jasno, da tako imenovana resna glasba sama na sebi ni nič bolj resna ali manj zabavna od tako imenovane zabavne glasbe. V socialističnem redu neogibno že izginjajo osnove njunega razlikovanja. Ker pa še dolgo ne bodo izginile, bo morala družba najti gnotna sredstva za pospeševanje ustvarjalnosti na področju zabavne glasbe, ki je sedaj še prava zlata dežela raznih podjetnih (in predržnih) samozaložnikov in glasbenih oboženjakov; med njimi se dobri muziki, ki so poklicani ustvarjati na tem področju, kajpak slabo počutijo. Skratka: položaj v zabavni glasbi ni zabaven.

Tretjič je v naši glasbi zelo važna dimenzija med, recimo, »visoko« in »poljudno« glasbo. V svojem, že navedenem pregledu novih glasbenih izdaj sem, razen pri zborih, pazil na to, da sem po-

iskal in posebej podčrtal tiste glasbene novosti, ki so se mi zdele zaradi svoje visoke umetniške kvalitete, združene s poljudnostjo, enako primerne za profesionalno izvedbo v koncertni dvorani kakor za izvedbo na ljubiteljski prireditvi v kakšnem združenem domu. Zetev je bila pičila. Mislim pa, da je vendar značilno, da sem odkril takšne skladbe prav pri dveh nekdanjih partizanskih skladateljih.

Razumljivo je sploh, da je tudi vsa zabavna in množična glasba poljudna. Drugače pa je kar čudno, kako se vsa tista dela (spet z izjemo zborov), ki so ali hočejo biti umetniško polnovredna, umikajo v sfero »visoke«, le izbrancem, le izobraženemu občinstvu namenjene glasbe, a kako se tista dela, ki hočejo biti poljudna, večidel nevarno gibljejo na meji med znanjem in diletantizmom, če že ne zdrknejo podno. Čuden prizor! Tako nastaja še druga neodnosnost: umetniška glasba je po navadi tehnično težka, preračunana za poklicne izvajalce. Dejansko razločevanje med muziko za »izobražene« in takšno za »navadne« ljudi je v tej obliki nekakšna specifičnost slovenskih glasbenih razmer. V resnici obstojita samo dobra in slaba muzika.

In vendar bi delali našim skladateljem krivico, če bi jim podtikali, češ da imajo umetniško glasbo za nekaj posebej pridržanega in da enačijo poljudno glasbo s plažo. O tem nas hitro preveri premislek, da bi bilo takšno svečeništvo v 20. stoletju zelo nedonosno. Ne, stvari se same po sebi še tako urejajo. Na kak način?

Umetnik ustvarja svobodno. Ne sprašuje se, kako in komu bo koristil, in se seveda ne more ozirati na želje in direktive. Z administrativnimi ali organizacijskimi ukrepi umetnine ne nastajajo. Vendar najde umetnik, ki je povezan z ljudstvom, v svojem delu pot do njega. — Preden pa ljudstvo, ki je edino upravičeno soditi, delo sprejme ali zavrne, ga mora seveda slišati. Zaostale gospodarske, urbanistične in prosvetne razmere, zaradi katerih še ogromna množica ljudi ne spada med koncertno občinstvo, so drugi vzrok, da razločujemo še med glasbo za »izobražence« in za »navadne« ljudi. — Medtem razni prevečani površno proučujejo ljudski okus in pišejo skladbe, preračunane zgolj na dobiček, ljudem kar po meri. Kar nastaja iz takšnih nagibov, je pa seveda plaža.

Neoprostljivo bi žalili naše ljudi, če bi jim resno prisojali, da si želijo ali da jim prija glasbena plaža. Kakšne so tedaj resnične želje in potrebe terena?

Glasbena žetev poslednjega leta ali dveh — najprej — se da torej strniti v naslednjih zaključkih: še največ smo dobili novih kvalitativnih instrumentalnih skladb, a med njimi malo takšnih, ki bi ustrezale širšim slojem izvajalcev; obratno je med vokalnimi skladbami, za katere so izvajalci tu, na izbiro razmeroma malo kvalitativnih; najmanj imamo dobre nove zabavne glasbe, in še od te ni izšlo v tisk skoraj nič.

Vse ogromno zaledje širšega občinstva pa je najprej nenasiten potrošnik zabavne, plesne in množične glasbe. Glasbene skupine na terenu, pevске, godbene in orkestralne, potrebujejo dalje največ zborovskih, pa tudi mnogo instrumentalnih skladb, takšnih seveda, ki so umetniške in poljudne hkratu, ali — bolj po domače — dobre in lahko razumljive.

Naklade izdanih del so razmeroma visoke. Avtor in založnik očitno ne računata samo na profesionalne odjemalce, temveč predvsem prav na amaterje v zaledju. Glasbene sekcije društev, glasbene šole itd. so nedvomno prvenstveni odjemalci domače glasbe in gospodarski steber domačih glasbenih založb. Toda primerjava tega, kar se ponuja, s tem, po čemer se povprašuje, pokaže, da je vobče največje povpraševanje prav po takšni glasbi, ki je je najmanj na ponudbo, in obratno.

Iz tega se da najprej sklepati, da se le počasi upostavlja gospodarsko ravnovesje v glasbenem založništvu in na knjižnem trgu. Dalje, da premlevajo na terenu star, izlet repertoar ali pa posezajo po tujih rečeh, dobrih ali slabih. Še važnejši je naslednji zaključek.

Če količak držimo izvedeni sklep o neskladnosti med potrebami in sredstvi za zadostitev tem potrebam, ni dvoma, da obstojita — morda nezavedna — napetost med glasbenimi ustvarjalci in glasbenimi izvajalci odn. občinstvom, da je med tema laboroma nekeje razkol, zaradi katerega trpita obe strani. Da to ni le namišljen rezultat tega razmotrivanja, temveč da so resnično takšna nasprotja, o tem pričajo mnogi, deloma že kritični pojavi, bodisi med poklicnimi glasbeniki bodisi med amaterji in občinstvom, pojavi, ki vodijo spet v še širša ozadja našega glasbenega življenja.

Naj povem še spodbudno misel za konec: ni se nam bati nasprotij, ker je borba med nasprotji edina gonilna vzmet razvoja, tudi jih ni dobro prikrivati, ker jih tem prej premagamo, čim ostreje se jih zavedamo. K sreči okrog glasbe nismo zanja preveč v zadregi.

Rafael Ajlec

V zvezi z retrospektivno razstavo del FRANA TRATNIKA sponoža uprava Moderne galerije, da se bo otvoritev vršila šele v jeseni ter ostanejo zato zbrana dela do tedaj v varstvu Moderne galerije, o čemer obveščamo vse lastnike, ki so dali njegova dela za razstavo na razpolago.

PRIPOMBE K NAŠI MLADINSKI LITERATURI

CICIBAN — LETNIK VI. (1950/51)

aka za otroka so tudi taka Gradnikova razmišljanja:

So skrivne res veze med vsem, kar tu raste, res veze to breze in trstate hraste?

Pri otroku brez dejanja in podobe težko kaj opraviš. Enako ko pri Brestovi moremo tudi pri Albi in hvali v govornici o verzifikacijah; za njeno pesem o polju (»Polje leze v poro«) pa je škoda, da se zaradi premalo duhovitega konca razlaga. »Burja« bo trnje dve številki naprej podobna Zgurova »Burja« in še številko naprej tretja podobna — lokrat urednikova »Pesem o burji, zaktualizirana s stricem Mrazom. Kdo je bil komu ideja? Zgur bo moral, ko že podoba... Zgur o vseh razmišljanjih in izrazno krepki pesmi (»Burja« in »Tam vrh Nanos«) sta prava paša za otrokovo uho. Pesmi trznake pesnika sta ponatjenji, enako je ponatjenjska Golarjeva pesem (»Zajec in pes«). Golia je prispeval dve pesmi; duhovit dvogovor s kosom je napisan po ljudski pesmi, druga pesem »Mravljin« na družina in polje je po nepotrebnem raztegnjena, a zgodba sama je anekdotična. Bor je objavil eno samo pesem, v kateri je ujel otrokovo čustvovanje do narave; lahko bi pa Bor še kaj prispeval. Minati tjeva pesem je razpoloženska, vendar pa to razpoloženo nastaja iz narave. Nadaljnje pesmi so napisali Žužek, Vinčič, Čerkez — s poudarjenimi domoljubju. Grudna — dve pesmi, od katerih je prva (»Provojska kosarica«) napisana s cenimi verzi in dokaj slabokrvna. Samoc in Tona Gaspari dve pesmi, o polju in o sneženem ozračju. Največ pesniške bere je pri uredniku samem, in sicer sedem pesmi. O uredniku pravimo, da mora imeti nos za »kumšt«, a če je kritičen do sotrudnikov, mora biti do svojih stvaritev dvakrat, kadar paš gre za objavo v svojem časopisu. Šinkovterva pesem kaže sicer dobro voljo in trud, vendar pesem sama urednika ne opravičuje, da se je tolikokrat tiskal. Neizkušen je po navadi gostobesedni verz, prav tako je gostobesedna in po nepotrebnem razveličena misel ali anekdota; precej je enkratljaja in prisiljena dobre volje, priložnostnega petja in neposrednega govora (na priložnosti pri pesmi o burji). Miske niso »zlatne« — kvečemu nadležne; mucke ne »rečijo« — paš pa prajo, mlajvako in predejo; polje ne »govorijo« — kaže pa rože (rogoviljo ponočnjaki).

Precej revnejša od pesmi je proza; kar je originalna, je po večini napisana ohlapno in brez trdnjese zgradbe in fabulji; paš pa je motivika nekoliko razširjena; pisatelji se skratka niso kdo ve kako potrudili, da bi bile njihove zgodbe jasnejše in enotnejše. Tako je Golia na po svoja povedal staro zgodbo o sraki tatici, ki tokrat zaradi prevelike požrešnosti stori smrt; v drugi zg. bi pripoveduje o nesrečnem prekmurkem ribiču Kruhku, ki je našel diamant, a mu zaklad ni prinesel sreče. Mira Miheličeva je objavila pravilico o belem golobčku in v njej povedala, da je veselje najboljša zdravilo. Na pol resnična in na pol praviljena je zgodba o hromi babici in o zlati ranci; če je pisateljica okvirno zgodbo še nekam končala, na se ji je sama pravilica razvedelava; hudobni sosedi sta pošli od zavisti, nenavadno pa dirne, da sta bili pošteni sestri odpravljene z zlatniki. Ali se je pisateljica ustrašila omočiti revo dekle s kraljevičem, ali pa res ni vedela, kako

iz zagate, ker je začela zgodbo z dvema sestrama. V pravilici mora imeti vse svoj smisel, tudi tisti dve sestri morata primesti svoj razplet. Pisateljsko neoriginalni sta nadalje obe prosti Mimi Malčevaške o v. Prva, ki kaže, da je spomin iz otroških dni, je kar prehudo premočrno vzgojna. Deklica je pozabila knjigo in zato potem tudi izostala in lagala — sledita nujno kazni in kes. Ne vem, kaj bodo vzgojitelji rekli k zgodbi, kjer tudi šiba zapoje novo mašo, gotovo pa je zgodba daleč od tega, da bi v njej zmožili pisatelja, tistega človeka skratka, ki da čutili poleg samega opisnega dogodka še kaj. Andersenova »Jelka« pretrese zaradi svoje usodnosti, medtem pa si je Malčeskova izposodila okvir t zgodbe danskega pravljicearja zato, da je v njem povedala zgodbo o ranjenem partizanu ter tako napravila iz Andersenove jelke sodobno ali našo ali, če hočete, narodnosovobodilno jelko; seveda se pri Malčeskovi vse nevolnost konča. Tudi Lili Novy je zapisala zgodbe iz otroških let (»Spomin«) in to brez kdo ve kakih literarnih pretenzij, kar pa bi lahko zamermio. Tudi drugi tekst (»Bratec in tujček«) je bolj poskus vsakdanje vzgojiteljske dogodivščine z izpubljenim otrokom kakor pa literatura, v kateri bi naj prišel James do spoznanja, da ni prav biti ljubosumen na mlajšega brata. Novyjeva sicer ne piše proze, a bi smeli tudi od nje več pričakovati. B e v je napisal (v »Hudjužnji«) po ustnem izročilu anekdoto o primorski vasi izza turškega časa, kot drugo zgodbo pa je pomajil znani, a tokrat kavaški motiv o treh telebanih, ki so se naučili treh besedi, imeli zaradi tega sitnosti, a jo na koncu po sreči izročili. B e s t o v a je prispevala seliškarjevske šegave in to po zgodbi in po izrazu — črtico iz partizanskih časov. Zupančičeva dogodek o surovcu je stereotipno didaktična in daleč od literature. Nadalje je isti avtor zapisal tri belokranjske pravilice, od katerih je prva (»Zaklad na Kutarju«) dragocena tako po vsebini kakor stilistično. Priobčil je tudi nekaj prevodov pravilic, treba pa je pripomniti, da ni pripovedka o volku in kozlicah nič več in nič manj »ruska narodna«, kolikor je na priliki od bratov Grimmov. »Volkovi in red« je basen — napisal je Ž. Hudačev — ki pove, da volkovi kričijo o red, a da so jim kose, srnjaki in kozorogi kos, še so slojini. Tu je treba omeniti še tri basni M. A. v a r t o v e, ki jih je redaktorica ponatisnila ob sedemdesetletnici mladinske pisateljice, Anjele Cerkevnik je objavil dva teksta, a sta tako prvi kakor drugi precej pod literaturo; tudi pri mladinski literaturi, ki pripoveduje o narodnosovobodnem času, moramo danes zahtevati več. Franjo Čiček je prispeval več tekstov, v katerih hoče v dialogih med živalmi in rastlinami samimi seznaniti bralca o njih živju in bitju; vendar pa je njegovo pisanje premalo prepričljivo in tako se ti potem zgodijo, da se ti še tisto, kar je povedal, ne zdi resnično; kajti drugo so odnosi med ljudmi, a drugo, če hoče neko vnašati človeške odnose med živalmi in rastlinami svet, da bi ga razodel otroku, povzra vsaka pa mu primanjkuje pripovedniškega jara; je že boljša metoda pokazati otrokovo zanimanje za rastlino in žival brez različnih dvomljivih literarnih prijemov. Isto velja za na pol reportažni tekst K. V. d o p i v l e v e; pisateljica izrazi otrokove sanje, da bi seznanila otroka s tovarno. Ali ne bi bilo bolj naravno, da bi vzela mati otroka v

tovarno in bi tam odgovarjala na njegove vprašanja? Isto velja za E. S. u h a d o l i č a n a; drugo je, če žival v basni da s svojo usodo človeku nauk, a znova drugo, ko živali v taki na pol pridoopisni in neliterarni literaturi zapredigajo o skupnosti. Vsem tem pisem bi lahko bilo »Pismo iz Pariza« za primer, kako je treba otroku na živ način odkrivati svet; videli bi, da se da to storiti brez padenja in vseh mogočih in nemogočih literarnih zvrtin. Končno je tu še na pol pisan in na pol risan Bibičičev v tekst o Pusu, o Puji in o Pujsku. Zgodba, ki je skozi in skozi stereotipna, a originalna zgolj po neestetičnem prednasanju, govori o tlačanskem jarmu in o moči Kurentove pesmi. Gre torej za priložbeno tematiko nekaterih mladinskih pisateljev, je da na vse, zakaj o pisateljski spremeni trajaško žlote v svine in jih tako napravil zopne; gotovo je to črno-belo pleskanje na potenco. Potem je tudi vprašanje, ali je treba danes na novo pripravovati pravilice o kurentu, kako je reševal tlačane, ko vemo, da so se sami reševali; pravilice o kurentu je rodil čas, ko je bila med ljudstvom stiska in ko je bilo treba klicati na upor.

Iz prevodne literature je lanski Ciciban objavil po eno pesem iz hrvaščine (Nazor), iz srbišine (Zmaj) in iz poljščine (Julij Tuwim); zatem več pravilic med katerimi je ena grunlanska, a ne žužkova, in prevod Trmljevice bratov Grimm. Tuje mladinske pesnike, kakor je na priložju Tuwim, bi moral še več prevajati; taki prvodi bi osvežujoče vplivali na našo vzgojno neoriginalno otroško pesem. Isto velja za Kiplingovo pripovedko, ki nekaterim piscem mladinskih stvari nazorno kaže, kako se da vse povedati, če znaš pripovedovati. Dramska teksta sta prispevala Golia in Minatti. prvi odlomek iz igre, drugi lutkovno igr. Teza bi moralo biti v Cicibanu več, ker dramskih tekstov kravno primanjkuje; samo objavo obeh tekstov pa je treba pozdraviti tudi zato, ker sta napisana s soljo.

Ostali del, tudi platnice, je posvečen dopisom (v besedah in risbi), ki jih je pa očitno premalo; zadnji čas bi že bil, da se uvede v časopis stalno dopisovanje med bralci in uredništvom. Zatem stede uganke, brez avtorjevega imena, nekaj o mednarodstvu, popravljene šolske naloge Cince Marince iz Butal (J. Ribičič) — kar je vse premalno za Cicibana. Tak časopis ne bi smel postati domača zgolj literarna revija, a to še slaba povrah; otroka poleg pesmi in zgodbe še kaj zanima, da omenim samo igre, prva spoznavanja narave in podobno.

Uredništvo je zapisalo v zadnji številki: »Pisati za otroke — ni lahka stvar; prav tako ni lahko urejati lista, zlasti še, če ni zadostnega in primernega gradiva.« Nekoliko je res, da dobrega gradiva ne more priložiti pisatelj, da mu napiše dober tekst — dobri teksti so predvsem zadeva pisateljev samih. Toda mladinski časopis ni zgolj literarna revija ter bi bilo treba tak časopis po raznolikosti vsebine razširiti, z živnejšim sodelovanjem s pisatelji in ilustratorji bi se dala doseči večja izvirnost. Slej ko prej pa urednik ne sme »plavati«, temveč mora pri vsem svojem delu dobro vedeti, kaj hoče. Ivan Potrč

KULTURNI DROBIŽ

Slavnosti ob 400-letnici slovenske knjige pripravila poseben republiški odbor, v katerem so zastopniki vseh republiških kulturnih ustanov in odbor v Vel. Laščah. Odboru predseduje profesor Alfonz Gaspar. Republiški odbor je izvolil častno predsedstvo s podpredsednikom vlade tov. Edvardom Kardeljem na čelu. Na pobudo odbora pripravljajo založbe razne publikacije: Slovenska Matica bo izdala Zbornik ob 400-letnici slovenske knjige. V zborniku bodo članki, ki pojasnjujejo določne naše reformacije, ureja pa ga dr. Mirko Rupel. Njemu je tudi poverjena skrb za izdaje dr. Kridričevega spisa Primož Trubar. Mladinska založba bo izdala Valvazorjevo berilo in Finžgarjevo berilo. Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba izbrane pesni Ivana Cankarja. Državna založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen je najširšemu krogu bralcev, uporabljati ga bodo lahko s pridom prediležiti proslav. Izšla bo znanaka s Trubarjevo sliko, v delu je Trubarjeva spominska medalja. Ljudska prosveta Slovenije bo izdala miniaturno knjižico Paberkli iz Trubarja. Z izdajo romana Pod svobodnim soncem, Cankarjeva založba bo izdala Cvetnik naše reformacijske misli. Namenjen

PROBLEMI BRITANSKE LABURISTIČNE STRANKE

Ko je sredi aprila t. l. Aneurin Bevan v protest proti predlogu finančnega ministra Gaitskella, da se ukinego prebivalstvu nekatere brezplačne zdravstvene službe, podal ostavko na položaj ministra v laburistični vladi, so si bili vsi komentarij edini, da je vprašanje ocal in umetnega zobovja samo primeren povod, ob katerem je opozicija v laburističnem gibanju zaostriala diskusijo o osnovnih problemih, ki jih mora danes v Veliki Britaniji reševati laburistična politika. Bilo je mnogo ugibanj o Bevanovih namelih in mnogo napovedi o bodočem razpletu »krize« v laburistični stranki. Nesoglasja seveda niso izbruhnili naenkrat, pojavila so se že nekaj časa pred zadnjim kongresom stranke v Margateu, ki je bil jeseni leta 1950, a jih tudi kongres ni uspel rešiti kljub mnogim deklarativnim izjavam o enotnosti v vrstah stranke.

Kongres v Margateu je manifestiral proti konservativcem čvrsto odločenost laburistov, da s svojim programom kljub neznatni večini v parlamentu ostanje na vladi, in odklonil misel tako na koalicijo s konservativci kot predlog za nove volitve. Na kongresu je bil tudi soglasno sprejet nov program stranke »Delavstvo in nova družba«, v katerem je v precejšnjih abstrakcijah in generalizacijah govora o moralni bazi nove družbe, katero pripravljajo laburisti, o laburistični politiki miru in mednarodnega političnega in ekonomskega sodelovanja, o pravicah vsakega poedincega do vseh sudov svojega dela (predvsem do zadovoljivega življenjskega standarda, do brezplačne zdravstvene zaščite, do kulturnih stanovanj, do šolanja), o pravicah delovnega ljudstva, da kontrolira ekonomske sile zemlje, to je, da preko tradicionalnih britanskih predstavniških organov kontrolira podražljeno industrijo, o načelih socialne in ekonomske demokracije, o socialni pravičnosti, bratstvu med ljudmi itd. Toda že diskusije o tem programu v sindikatih in med pristaši laburistične stranke pred kongresom in diskusije nekaterih delegatov na samem kongresu so pokazale, da grede težnje velikega dela članstva preko tistih ukrepov, ki jih sprejema in ki si jih še zamišlja laburistično vodstvo v cilju graditve nove družbe. Razlike so se pojavile med vlado in delegati, n. pr. o vprašanju, kako je razumeti zelo okvirna načela o socialni in gospodarski demokraciji in kako prestaviti ta načela v britansko stvarnost. Nekateri delegati niso priznali za ostro kritiko dosedanjih vladnih ukrepov, zlasti glede uprave podražljenih podjetij. Ostro so zahtevali večjo udeležbo delavstva in sindikatov v upravi podražljene imovine in kritizirali vlado, da tolerira v teh upravah socialističnim težnjam britanskih množic sovražne ljudi. Prav tako je kritika zamerila vladi, da se ponaša z nesporno velikimi uspehi, ki so bili doseženi po letu 1945 na področju dvigovanja splošnega življenjskega standarda in likvidacije brezposelnosti, da pa ne vidi, kako velik del britanskega delavstva živi še v zelo težkih okoliščinah in kako so še ogromne razlike med dohodki različnih britanskih slojev. Do kapitalizma je vlada prenehala in ni razlogov, da ne bi v vprašanju nadaljnega omejevanja profitov zavzela še ostrejšega kurza. Tako je bilo vodstvo stranke kritizirano zaradi pretiranega etatizma, kadar gre za delavske zahteve, da se uprava podražljenega premoženja približa množicam, medtem pa se po mnenju kritikov vlada vse premoštvo poslužuje državne oblasti, kadar gre za to, da se omejuje kapitalizem. Vodstvo stranke ni dalo jasnega odgovora na to kritiko in na kritične predloge. Bevan, takrat še član vlade, v kateri je predstavljal levo krilo v laburističnem gibanju, na kongresu sicer ni nastopal kot kritik, je pa svačil pred pretiranim optimizmom, češ da so pred stranko v bodočnosti še velike in težke naloge in da nikakor ni upravičeno zanašanje, da je Veliki Britaniji že uspelo približati se socialističnemu cilju. Po Bevanovem mnenju je Velika Britanija šele napravila prve korake na socialistični poti.

Socialistični listi, predvsem tednika »Tribune« in »New Statesman and Nation«, so komentirali zaključek kongresa z ugotovitvijo, da je na kongresu ostala vrsta važnih vprašanj notranje politike neresenih. »Tribune« (ki ga urejuje Bevanova žena Jennie Lees) je ostro napadla laburistično vodstvo, češ da ni pokazalo dovolj poslušnosti za aktualne probleme, ki so jih nakazovali delegati na kongresu. Nevarno je, je pisal »Tribune«, če se kongres spremeni v mesto, kjer se vodstvo stranke hvali z nespornimi uspehi, ki jih je po vojni doseglo laburistično gibanje, tišči si pa uspeha pred kritiko delegatov in se izogiba diskusije o problemih, ki jih bo moralo reševati gibanje v prihodnjih letih. Na tak način ne more priti do izraza zdrava socialistična iniciativa množic, ki mora biti osnovna orientacija politiki demokratičnega socializma.

Diskusija o nadaljnjih poteh laburističnega gibanja k utrjevanju in razvijanju socialističnih elementov v britanskem ekonomsko-družbenem razvoju ni ostala omejena na kongres in čas okrog kongre-

sa. Na probleme, ki so ostali v Margateu res nereseni, so skušali dati odgovor teoretični in praktični v laburistični stranki. Ta diskusija, ki se je razvila v sindikatih, na predavanjih, zlasti v fabriškem društvu in v laburističnem tisku, je pokazala, da ne gre za manjša nesoglasja, temveč za zelo važna in osnovna vprašanja nadaljnjih poti socializma, ki jih postavlja pred laburistično stranko sedanja etapa v britanskem družbenem razvoju. Ta vprašanja so se morala nujno pojaviti v gibanju, ki je v glavnem uspešno izvršilo svoj program iz leta 1945 in je sedaj na prelomnici: ali naprej razvijati dosežene uspehe ali se zadovoljiti z doseženim stanjem.

Večji del diskusije je zajelo vprašanje sodelovanja delavcev pri upravi podražljenega premoženja in s tem v zvezi razna teoretska vprašanja, kakor vprašanje vloge države in državnega gospodarskega aparata, vprašanje državne socialistične lastnine, centralizacije ali decentralizacije državne uprave, vprašanje razvijanja in stimulacije delavske iniciative itd. V diskusiji je prišla do izraza velika ideološka nehomogenost, ki je značilna za britansko laburistično gibanje. Zato je bila ta diskusija tudi mestoma zelo nekonkretna in nejasna, zlasti kadar je šlo za odgovor, kaj mora laburistična stranka v bodoče storiti za utrjevanje socialističnih pozicij v britanski družbi. Je pa diskusija zelo jasno pokazala, da sedanje oblike britanske demokracije ne morejo zavarovati doseženih pridobitev britanskega delavstva pred nevarnostjo državnega birokratskega upravljanja. Ta, sicer najvišje razvita politična demokracija najstarejše meščanske družbe kljub nasprotnemu zatrjevanju nekaterih vodilnih laburistov s svojimi metodami parlamentarne kontrole ne more zadovoljiti delavstva, ki se ob birokratski upravi čuti ogroženo v svojih socialističnih težnjah.

Sedanja ureditev uprave podražljene premoženja sloni na načelih, ki jih je formuliral kongres britanskih sindikatov že leta 1944. Ta kongres je osvojil stališče, da je treba funkcije uprav podražljenega premoženja in državnih podjetij izbirati edinole na osnovi njih tehnične in administrativne sposobnosti in da ti funkcionarji odgovarjajo resnemu ministru, katerega kontrolira britanski parlament. Upravam državnega premoženja so na vseh stopnjah prideljeni posvetovalni aparati iz vrst delavstva, katere vodi državni funkcionar, ki pa nimajo nobene izvršne oblasti. Demokratičnost uprav naj bi zavaroval še meglec princip o tem, da je delavec treba nuditi možnost, da se dvignejo na vodilne položaje v državni upravi in da so lahko tudi dolgoletna praksa in izkušnje kriteriji, na osnovi katerega se izbirajo funkcionarji v državne uprave.

Vlada je osvojila ta načela v vseh aktih o nacionalizaciji. Toda po tej praksi je danes od 350 članov v upravah podražljene industrije samo 44 članov, ki so bili povezani s sindikalnim gibanjem, ki pa kot člani uprave v smislu načel omejenega kongresa niso neposredno odgovorni sindikatu. Takšno stanje je vzbudivilo med delavstvom ostro kritiko, zlasti se zaradi dejstva, da so velik del članov teh uprav bivši direktorji, akcionarji in drugi strokovnjaki, ki so bili povezani s sedaj podražljenimi podjetji. Prav v zvezi s tem vprašanjem je na kongresu v Margateu zahteval sindikat kovinarjev od vlade, naj preneha sprejemati bivše lastnike v državne službe, dokler ne ugotovi, da so naklonjeni laburistični politiki. Kongres ni odločil o tem predlogu.

Zagovorniki sedanje ureditve trde, da bi neposredno delavsko zastopstvo privedlo do borbe interesov v državnih upravah in bi se uprave tako spremenile v torišče medsebojnih sporov, kar bi ohromilo industrijsko proizvodnjo. Zagovorniki neposrednega predstavnitva v državnih upravah, zlasti nekateri vidnejši sindikalisti, odgovarjajo, da po podražljenju ne more več biti v industriji različnih interesov in da je zato odveč bojazen, da bi prišlo v državnih upravah do razrednih sporov. Dosedanja praksa po njihovem mnenju ni dala možnosti, da bi delavci po posvetovalnih aparatih vplivali na proizvodnjo, in v tem je tudi vzrok, da so delavci ostali do vloge posvetovalnih aparatov tako ravnodušni. Predlogi, kaj postaviti na mesto dosedanjih ureditve, niso enotni. Rudarski sindikat n. pr. zahteva večjo izvršno oblast za posvetovalne aparate, sindikat kovinarjev zahteva polovico delavskih zastopnikov v vseh upravah, ti pa naj bi bili voljeni in ne postavljeni. Izvršni odbor britanskih sindikatov je moral na osnovi takšnih predlogov že leta 1950 ugotoviti, da praksa, ki sloni na načelih kongresa iz 1944, ne zadovoljuje več in da ni mogoče preko takih ugotovitev nekaterih sindikatov, kot je n. pr. »da se po nacionalizaciji v odnosih med vodstvi in delavstvom ni nič bistveno spremenilo«. Zato je dal izvršni odbor britanskih sindikatov to vprašanje v široko diskusijo vsemu sindikalnemu gibanju, da bi se na osnovi dosedanjih izkušenj in mnenj for-

mulirala nova, enotna politika v tem vprašanju.

Hkrati s to diskusijo v sindikatih so se oglašali v tisku, na predavanjih in s samostojnimi publikacijami praktični in teoretični laburističnega gibanja, kot so G. D. H. Cole (njegov članek v »New Statesman and Nation«, ki govori o teh vprašanjih, in pripombe prof. dr. Gerskoviča je prinesla »Borba« 2., 3., 6. in 7. junija t. l.), V. A. Lewis, Crossman in drugi. Obsirno so bila obravnavana ta vprašanja v nedavni diskusiji, ki jo je sprožil list »Times« in v kateri so sodelovali razni vodilni ljudje britanskega laburističnega gibanja.

Prof. Cole zastopa mnenje, da sedanji sistem ne daje britanskemu delavcu občutka, da leži na njem odgovornost za visoko proizvodnjo po nizkih cenah, niti ne daje občutka potrošniku, da sodeluje v upravi države. Birokratski sistem državne gospodarske uprave ubija iniciativno množico, ki izgublja interes za nadaljnji proces nacionalizacije. Njegov predlog je, da je treba oblast in odgovornost prenesti na neposredne proizvajalce in potrošnike in namesto posvetovalnih aparatov ob upravnih podražljenega premoženja, ki so dali dokaj sumljive rezultate, napraviti delegate podjetij odgovorne za proizvodni proces v podjetju. Cole kritizira laburistično vodstvo in mu očita,

Aneurin Bevan

da je videlo smisel socializacije v tem, da zamenja privatnega podjetnika država, ni pa poskušalo iskati opore predvsem v malem človeku.

V podobnem smislu je nastopil tudi laburistični poslanec Crossman, ki pripada Bevanovi skupini v britanskem parlamentu. Crossman ostro kritizira obstoječo centralizacijo v britanski podražljivi industriji in predlaga kot izhod široko decentralizacijo in prenos oblasti neposredno na ljudstvo. To je po njegovem mnenju edino pravilna pot, ki lahko pripelje Veliko Britanijo v socializem, medtem ko dosedanja praksa, ki krepi državo kot silo nad ljudstvom, oživlja nasprotno težnjo.

Tistim, ki mešajo pojem državnega kapitalizma s socializmom, je odgovoril v pismu uredniku »Timesa« funkcionar kooperativne stranke A. E. Oram. Oram predvsem ugotavlja, da socializem in državna lastnina nista ista stvar. Pomembni ukrepi, ki jih je sprejela laburistična vlada, ko je predlagala v letih 1945-1950 parlamentu nacionalizacije, in razširila sektor državne lastnine, so bili le prvi nujni koraki na poti v socializem. Centralizacija gospodarskega aparata, ki se je na tej osnovi razvila, je bila v mnogem pogojena z neuspehi prejšnjih vlad, da bi izdale ukrepe za reformo oblasti v krajih in pokrajinah. Naslednja naloga laburistov je — po njegovem mnenju —, da najdejo tako obliko uprave, ki bo zagotovila, da postane kontrola nad podražljenimi podjetji, ki so družbena lastnina, čim bolj demokratična. To nikakor ni odstopanje od dosedanjih načel, temveč samo nadaljnji korak v razvijanju družbene lastnine.

V istem listu je laburistični poslanec A. J. Irwin odgovarjal tistim, ki vidijo v diskusiji laburistov okrog decentralizacije oblasti in okrog vprašanja, kako vzbuditi pri delavstvu večjo iniciativno kapitulacijo laburistične politike. Problem, o katerem diskutirajo laburisti, pravi Irwin, je nastopil po doseženih uspehih, to je takrat, ko je bil izvršen prenos ključnih gospodarskih sil pod javno kontrolo. Ta nesporna in velika pridobitev je odprla nova vprašanja, okrog katerih se danes suče diskusija, ki pomeni voljo in odločenost laburistov, da nadaljujejo svojo politiko v smeri družbenega in ekonomskega napredka.

V začetku letošnjega leta so se zaostriala naspotja v samem laburističnem vodstvu. Mednarodna situacija je postavila britansko vlado pred vrsto težkih problemov, predvsem kako financirati program oboževanja, ki ga je izzvala sovjetska agresivna politika, in kako vskladiti ta program z vprašanjem življenjskega standarda prebivalstva, z nadaljnjim razvijanjem socialnih reform in z drugimi socialnimi ukrepi, ki naj bi pomenili izvajanje programa, sprejete v Margateu. V teh dilemah se je vlada odločila kljub ponovnim zagotovilom Atlejeja in Morrisona volivcem še v februarju t. l., da bo z nadaljnjo nacionalizacijo in drugo socialno zakonodajo čakala, »dokler ne bodo prebivalci številni njeni dosedanjimi ukrepi, kakor je izjavil Morrison svojim volivcem v Pontefactu. Razen tega je sprejela vlada nekatere ukrepe, ki pomenijo prenašanje finančnih bremen za oboževanje na delavske in srednje sloje. Eden takih ukrepov je dal Bevanu tudi povod, da je nastopil s kritiko vladne politike in izstopil iz vlade.

Konservativci so ob Bevanovem nastopu zanesljivo napovedovali skorajšen konec laburističnega režima v Angliji in

razpis volitev še pred jesenjo, pri katerih so upali, da bodo dobili večino in po šestih letih opozicije zopet vladno krmilo. Večina komentatorjev je napovedovala skorajšen razcep v laburističnem gibanju in ugibala o nadaljnji usodi »bevanističnih upornikov«. Nekateri so domnevali, da Bevan misli, da bi laburistom neka doba opozicije koristila in da bo žrtvoval laburistično vlado.

Medtem pa je Bevanova opozicija takoj po Bevanovem nastopu večkrat izjavljala, da ima kljub nesoglasjem z vladno politiko še nadalje namen podpirati vlado in da bi tudi po njenem mnenju pomenila konservativna vlada v današnji situaciji nesrečo za Anglijo. Sredi maja so morali komentatorji že priznati, da so bile napovedi o razcepu preuranjene in da je vladi uspelo odbržati zaupanje laburističnih pristašev. Marsikoga je presenetil brezbarvno mirni način, s katerim je bila rešena vladna kriza. Bevan in njegova skupina se nista spustila v ofenzivo, ki bi kazala na njiju namero, da zaradi načelnih nesoglasij žrtvujeta laburistično vlado, temveč sta se omejila na kritiko in diskusijo, ki meri na korekcijo in dopolnitve v vladnem programu, ne da bi prišla v nevarnost enotnost laburističnega gibanja niti osnove politike stranke, ki jih je sprejel kongres v Margateu. Prav tako je pokazal ves potek dosedanje diskusije in kritike, da Bevanova skupina nima namena vsiljevati svojega mišljenja večini ali snovati posebne skupine v okviru ali izven laburističnega gibanja. V uvodu brošure »Je samo ena pot«, ki jo je pred kratkim izdala Bevanova skupina, je ponovno naglašeno, da so Bevanove in njegovih prijateljev izjave in nastopi samo prispevek k diskusiji, ki jo vodijo ljudje v Veliki Britaniji o vprašanjih, ki jih postavlja prednje sedanji čas. Nastopi opozicije, posebej pa še ta brošura, imajo namen, da se diskusija koncentrija na osrednja vprašanja. Pisci brošure so mnenja, da ta diskusija ni oslabila laburistične stranke, temveč nasprotno, da je položaj stranke danes v Veliki Britaniji močnejši, ker se je dvignil med njenimi pristaši interes za politična vprašanja in ker se je utrnilo upanje v nadaljnji napredek.

Bevan in njegovi politični prijatelji očitajo laburistični vladi, da se je spustila v oboževalno tekmo, kot da je tretja svetovna vojna neizbežna. Po njihovem mnenju je sedanji sistem in tempo oboževanja Velike Britanije prej samo po sebi nevarnost za svetovni mir, kakor pa da bi bil zavora agresivnim nameram Sovjetske zveze, kar naj bi bil njegov glavni namen. Sovjetska zveza je mnogo nevarnejša zaradi svojega vpliva na osiromašene množice sveta, ki se čutijo ogrožene po reakcionarnih težnjah v politiki zahodnih sil, kakor pa zaradi moči svojega orožja. Do skrajnosti napet oboževanje program britanske vlade samo podpira agresivne težnje v ameriški zunanji politiki, proti kateri je Atlejejeva vlada vse premoštvo odprna. Smisel britansko-ameriške zveze je po mnenju Bevanove opozicije v napredni vlogi Velike Britanije, ki naj podpira in krepi napredne položaje v ameriški politiki.

Bevan predlaga, naj stopi Britanija na čelo vojne proti siromaštvu, ki še vlada v svetu. Načelo pravične razdelitve materialnih dobrin, ki ga laburisti že uspešno uveljavljajo v svoji notranji politiki, je treba razširiti na ves svet. To je edina pot resnično socialistične politike. Laburisti bi morali dati pobudo za sestavo širokega načrta gospodarske pomoči za ostalim deželah in kolonialnim narodom, ki bo podprl njih upravičene socialne revolucije in jih iztrgal iz objema Sovjetske zveze, kamor jih žene danes oboževalna politika zahodnih sil in reakcionarna politika, ki zavira njihove napore, da se dvignejo iz politične, ekonomske in kulturne zaostalosti.

Bevan ne odklanja oboževanja, temveč zahteva, naj gre politika oboževanja laburistične vlade vzporedno z napori za takšno politiko mednarodnega sodelovanja, ki pomeni ustvarjanje trdnih osnov mednarodnega mira, doma pa s politiko razvijanja socializma in dvigovanja življenjskega standarda. Revizija zunanje politične stališče, ki jih danes zastopa laburistična vlada, bo po Bevanovem mnenju omogočila tudi doslednejšo socialistično politiko zboljševanja socialnega in ekonomskega stanja. Sedanji tempo britanskega oboževanja ogroža že dosežene pridobitve britanskega ljudstva, ima za posledico padanje življenjskega standarda, ogromen porast cen potrošnih predmetov, ukinitve nekaterih uslug državne zdravstvene službe itd. Kljub obljubam in pričakovanju, tudi nasprotnikov, pa vlada ne napada zadostno tistih dohodkov, ki niso pridobljeni z delom, in dopušča, da rastejo profiti, ko realna vrednost plač močno pada. Bevanovo geslo v notranji in zunanji politiki je: več socializma. Zapletena mednarodna situa-

cija ne upravičuje laburistične vlade, da ne bi odločno vztrajala na programu, ki ga je stranka že sprejela, in da išče novih idej in nove politike. Zmanjšanje programa oboževanja, zagotovitev stabilnosti življenjskih stroškov, omejitev porasta kapitala s prenašanjem finančnih bremen na imovite sloje, nadaljevanje politike podražljivega važnih industrijskih panog in borba za široko mednarodno ekonomsko sodelovanje, pri čemer naj bi razvite dežele pomagale onim, ki so zaostale v razvoju — to so po Bevanovem mnenju osnovne naloge, ki bi se jih morala danes lotiti laburistična politika.

Pristaši vladne politike odgovarjajo Bevanu, da podcenjuje nevarnost sovjetske agresivnosti in da je njegovo stališče izraz pripravljenosti nevarnega popuščanja v utrjevanju obrambne moči države. Izvršni odbor stranke je pred nekaj tedni na seji, kjer so sklepali o proglasu za letno konferenco stranke, ki bo v jeseni v Scarboroughu, v celoti osvojil vladno stališče v oboževanju in zunanji politiki. Pač pa je proglas Izvršnega odbora upošteval nekatere kritične pripombe Bevanove opozicije na gospodarske ukrepe vlade. Tudi predlogi finančnih ukrepov, ki jih je razložil na zadnjih sejah britanskega parlamenta finančni minister Gaitskell, nisojli pečat kritike, ki jo je dala opozicija. Številne resolucije, ki jih prejema vodstvo stranke v zvezi s kongresom, ki bo jeseni, povzemajo posamezne točke Bevanove kritike, predvsem v notranjepolitičnih vprašanjih, po čemer je mogoče soditi, da bo imel Bevan na kongresu v notranjepolitičnih vprašanjih podporo precejšnjega števila laburističnih delegatov.

»Bevanizem«, kakor nekateri danes imenujejo opozicijsko gibanje v laburistični stranki, ni nek nov pojav, ki bi nastal šele pred nekaj meseci in bi bil vezan predvsem na osebno borbo za položaje v stranki. »Times« ga je ocenil kot izraz protesta tistih ljudi v laburističnem gibanju, ki zahtevajo več oblasti za delavce in preproste ljudi in ki obtožujejo laburistično vodstvo, da je podredilo socializem državi.

Ne glede na mnoge nejasnosti, abstraktnosti in iluzije v kritikah, ki so usmerjene na zunanjo in notranjo politiko laburističnega vodstva, so te kritike v večji meri izraz naprednih teženj britanskih množic. Diskusije v laburističnem gibanju o raznih vprašanjih nadaljnjih poti socializma niso zanimive samo po tem, ker so znak globoke krize kapitalizma v tej klasično kapitalistični deželi in napredujoče zavesti, da proizvajalne sile lahko upravljajo le skupnost. Pomembnost teh diskusij je zlasti v tem, ker dokazujejo, da se v britanskem družbenem razvoju uveljavljajo težnje, ki usmerjajo razvoj v resnično socialističnem pravcu, proti birokratskemu državnemu upravljanju, v katerem se danes krije še odpor reakcionarne buržoazije proti socialističnemu napredku. Pomembno je v teh diskusijah iskanje novih oblik socialistične demokracije, ki naj bi ustrezale doseženim stopnjam ekonomsko-družbenega razvoja, in spoznanje, da samo parlamentarne oblike ne ustrezajo več kot uspešen instrument kontrolne moči nad birokracijo, ki drži še krepko v rokah podražljeno industrijo. S tem v zvezi je še med britanskimi laburisti posebej pomembna diskusija o bodočih odnosih med naprednimi in zaostalimi državami in o nujnosti ekonomske pomoči, ki naj bi jo dajale razvite države zaostalim. Ti odnosi naj bi bili garancija vsesplošnega gospodarskega in političnega napredka in miru, ustvarili pa naj bi osnovo za plodno sodelovanje med narodi.

Demokratske tradicije britanske družbe in še posebej delavskega gibanja omogočajo, da prihajajo te napredne težnje v kritiki in diskusijah do polnega izraza, kar pomeni že dokajšnjo možnost, da se bodo tudi pozitivno uveljavile. Nadaljnji razvoj je odvisen, kakor se je izrazil na kongresu v Margateu Bevan, »od vitalnosti socialističnega gibanja v Veliki Britaniji«, z drugimi besedami: kolikor bolj se bo uveljavila ustvarjalna socialistična iniciativa množic ob birokratskem odporu proti naprednemu razvoju in kolikor pravičnejše bodo razni teoretični in praktični odrazi to iniciativo, toliko bolj gotovo bo šel britanski družbeno-ekonomski razvoj v smeri socialističnega napredka. Marxovo spoznanje ob praksi Pariške komune, da socializem ne more biti delo še tako genialnih doktrinirajev, temveč da je lahko rezultat najširše ljudske pobude, je potrdila vsa negativna praksa razvoja v Sovjetski zvezi, na drugi strani ga pa potrjuje vsakodnevna naša praksa. Kakor so lahko naše izkušnje britanskemu socialističnemu gibanju dragocena pomoč v iskanju novih poti socializma, tako so tudi izkušnje britanskih socializmov za nas lahko marsikdaj važna orientacija v socialističnih naporih.

Vlado Vodopivec

Uradne ustanove, podjetja, uslužbenci!

Izšla je knjiga »O temeljih družbene in državne ureditve v Jugoslaviji«, ki vsebuje snov iz predmetov ustave in zakonodaje ter delavske in uslužbenske pravo. Izčrpano obdelana snov vsebuje na 415 straneh vse, kar morajo uslužbenci znati iz teh predmetov pri izpiti. Cena 140 dinarjev. Naroča se pri Uradnem listu LRS, Ljubljana, Gajeva ulica 5

SVET ZA LJUDSKO ZDRAVSTVO IN SOCIALNO SKRBEŠTVO LRS razpisuje vpis v dvoletno šolo

za medicinske tehnike — rentgenske pomočnike

Pogoj za sprejem: dovršeni 8. razred gimnazije z višjim tečajnim izpitom. Kandidatje naj vložijo do 20. avgusta 1951 prošnje za sprejem na Svet za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo, odsek za strokovno šolstvo. Prilože naj rojstni list, zadnje šolsko spričevalo in življenjepis. Prošnje morajo biti kolkovane z 10 din, priloge pa s 5 din

KRAJEVNI ODBOR
ZVEZE BORCEV NOV
NA BLEDU
vabij na

veliko tombolo z ljudskim rajanjem

ki bo jutri, v nedeljo, 12. avgusta popoldne
v Zaki

Čisti dobiček je namenjen postavitvi spomenika padlim borcem NOV. Na tomboli bo 1000 dobitkov, med njimi zakonska spalnica, kuhinjska oprava, les, cement, zidna, strešna opeka, apno, premog itd, Tablica 30 din